

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır.

Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 15 (527) 17-23 Aprel, Nisan, sal. il 2023
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Həjəyə:

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!

Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.

Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.

Səbāhəddin Eləglu

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev və Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin Sədri Jelka Tsvijanoviç mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər

Səh. 17

Serok Barzanî: Bombebarana Qeladizê û Zanîngeha Silêmaniyê rûpeleke din a hovîtiya rêjîma Beis bû

Səh. 17

Nêçirvan Barzanî: Armançgirtina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê moral û germatîyek zêdetir bi gijyanê rûbirûbûnê yê gelê Kurdistanê bexşî

Səh. 15

Əhad Abiyev "Heydər Əliyev ili" çarçivəsində YAP-ın rayon ərazi partiya təşkilatlarının sədrləri ilə görüş keçirib

Səh. 5

KÜRDLƏRİN DƏYƏRLİ OĞLU, AZƏRBAYCAN NƏSRİNİN QARTALI SÜLEYMAN HÜSEYN OĞLU RƏHİMOV

Səh. 21

Rojbûna Te Pîroz Be Mîr Celadet Bedirxan Mîrê Ziman û Alfabeja Kurdî

Səh. 15

SOYQIRIM YALANINI TƏSDİQ EDƏN ERMƏNİLƏR VƏ RUSLAR

İtirdiyimiz tarixi yurdlar: ZƏNGƏZUR

Səh. 4

KÜRDLƏR VƏ KÜRDLÜSTAN

Səh. 7

LAÇIN VƏ ZƏNGƏZUR MAHALINDA ERMƏNİ VƏHŞİLİKLƏRİ

Səh. 8

KÜRDLƏR OLMAQ QƏBAHƏTDİRMİ?

Səh. 12

Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê

Səh. 13

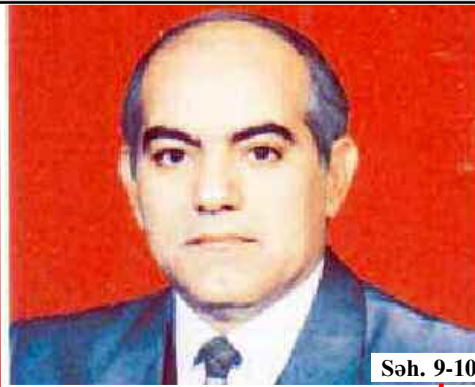
Nirxandinek li ser Rostemê Zal

Səh. 14

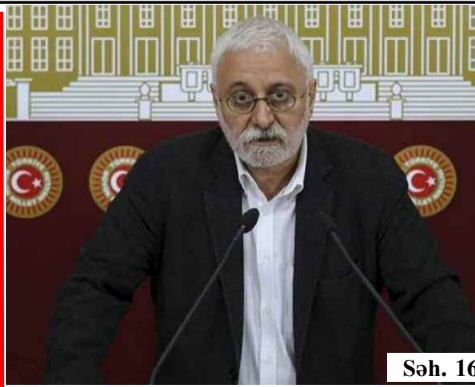
Səh. 19

Prof. Dr. Keith Darden: Amerikî ligel wê yekê ne ku mafê Kurdan ê diyarkirina çarenûsa xwe hebe

Səh. 9-10

SOYQIRIM YALANINI TƏSDİQ EDƏN ERMƏNİLƏR VƏ RUSLAR

Səh. 16

HDP: Em dikarin Pîrsa Kurd bi diyalogê çareser bikin

Səh. 11

Kürdü, türkü və azərbaycanlıları hər yerdə öldür!

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Nərimanov rayonunda "Cümə" məscidinin açılışında iştirak edəblər

Aprel 20-də Bakının Nərimanov rayonunda dövlətimizin başçısının təşəbbüsü ilə aparılan əsaslı təmir və rekonstruksiya işlərindən sonra "Cümə" məscidinin açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva tədbirdə iştirak edəblər.

Bu gün multikultural ənənələri, tolerant mühiti, İslam dünyası daxilində həmrəyliyin möhkəmlənməsi istiqamətində atdığı tarixi addımları qlobal miqyasda maraqla qarşılanan Azərbaycanda müxtəlif dinlərin, o cümlədən İslam dini abidələrinin qorunmasına xüsusi diqqətlə yanaşılır. Son dövrlərdə yeni məscidlərin tikilməsi və ya əsaslı təmiri də bu yanaşmanın təzahürüdür.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyevanın müqəddəs Ramazan bayramı ərəfəsində "Cümə" məscidinin açılışında iştirak etmələri həm də rəmzi mənə kəsb edir.

Qeyd edək ki, "Cümə" məscidi 1998-ci ildən fəaliyyətə başlayıb. İllər ötdükcə bina tədricən qəzalı vəziyyətə düşüb. Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə 2021-ci ildə bu məsciddə əsaslı təmir və yenidənqurma işlərinə başlanılıb. İşlər yüksək səviyyədə həyata keçirilib və bu ilin aprel ayında başa çatdırılıb.

Qəzalı vəziyyətdə olan iki

minarə aparılan işlər çərçivəsində sökülərək yenidən tikilib, məscid binasında bərpa-gücləndirmə işləri yerinə yetirilib, dəstəmazxana binası inşa olunub, zəruri infrastruktur yaradılıb.

Eyni vaxtda 600-ə yaxın insanın ibadət edə biləcəyi məscidin birinci mərtəbəsi kişilər, ikinci mərtəbəsi isə qadınlar üçün nəzərdə tutulub.

Burada yaradılan şərait bir daha təsdiqləyir ki, milli-mənəvi

dəyərlərimizin qorunması və inkişaf etdirilməsi Prezident İlham Əliyevin daim diqqət mərkəzindədir. Dövlətimizin başçısının təşəbbüsü və tapşırıqlarına əsasən, paytaxtda və ölkəmizin bölgələrində onlarla məscid, dini məbəd, tarixi abidə və ziyarətqah inşa edilib, bərpa olunub və ya yenidən qurulub. Bu istiqamətdə görülən işlərə Heydər Əliyev Fondu da sanballı töhfələr verib.

Nərimanov rayonundakı "Cümə" məscidində aparılan əsaslı təmir və yenidənqurma işləri də ölkəmizdə milli-mənəvi dəyərlərin qorunması ilə bağlı görülən işlərin ardıcıl xarakter aldığını göstərir.

Qeyd edək ki, bu gün qloballaşan dünyada etnik-dini zəmində baş verən münaqişələr, dini ekstremizm və islamofobiya, dinin bəzi siyasi ambisiyalara alət edilməsi cəhdləri, təəssüf ki, acı

gerçəkdir. Azərbaycan dövlətinin isə milli-mənəvi dəyərlərin, o cümlədən İslam ənənələrinin qorunması ilə bağlı ardıcıl siyasəti var.

Prezident İlham Əliyev "2017-İslam Həmrəyliyi İli: Dinlər və mədəniyyətlərəarası dialoq" mövzusunda beynəlxalq konfransın açılış mərasimindəki nitqində bununla bağlı deyib: "Azərbaycan xalqı əsrlər boyu öz milli-mənəvi dəyərlərini yaşatmış, qorumuşdur. İslam dəyərləri isə milli-mənəvi dəyərlərimizin tərkib hissəsidir. Ölkəmizdə dini sahədə hökm sürən əmin-amanlıq, qarşılıqlı anlaşma, müsəlmanlar arasında mövcud olan birlik, dinləərəarası münasibətlərin yüksək səviyyədə tənzimlənməsi bu gün ölkəmizi gücləndirən amillərdən biridir".

2017-ci ilin "İslam Həmrəyliyi İli" elan edilməsi, ölkəmizin İslam Həmrəyliyi Oyunlarına, eyni zamanda, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının Qlobal Forumuna, Mədəniyyətlərəarası Dialoq Forumları və Bakı Humanitar Forumu kimi dinləərəarası, mədəniyyətlərəarası dialoqla bağlı bir çox mötəbər beynəlxalq tədbirlərə ev sahibliyi etməsi Azərbaycanın həm İslam, həm də sivilizasiyalararası dialoqla qlobal sülhə töhfəsinin ifadəsidir. Bu yanaşma, şübhəsiz ki, İslamın təməl prinsipləri ilə üst-üstə düşür.

Prezident İlham Əliyev İsrailin xarici işlər nazirini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 19-da İsrail Dövlətinin xarici işlər naziri, Birgə Komissiyanın həmsədri Eli Koheni qəbul edib.

Azərbaycan-İsrail münasibətlərini yüksək qiymətləndirən dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında yaxşı siyasi əlaqələrin mövcud olduğunu bildirdi. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın İsraildə səfirliyinin açılmasını əlaqələrimizin yüksək səviyyədə olmasının göstəricisi kimi qiymətləndirdi və bu əlaqələrin dostluq, qarşılıqlı etimad, hörmət və dəstəyə əsaslandığını vurğuladı. Dövlətimizin başçısı əməkdaşlığımızın gündəliyinin genişləndiyini deyərək, Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə İsrail Dövləti Hökuməti arasında Birgə Komissiyanın fəaliyyətini xüsusi qeyd etdi, bunun əlaqələrin şaxələnməsi işinə töhfə verə biləcəyinə ümidvarlığını bildirdi.

Hazırda Azərbaycanda iqtisadiyyatın modernləşdirilməsi prosesinin uğurla həyata keçirildiyini bildirən Prezident İlham Əliyev bu baxımdan texnologiyalar sahəsində, o cümlədən yaşıl enerji, ağıllı şəhər və ağıllı kənd konsepsiyaları ilə bağlı təcrübə mübadiləsinin önəmini qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı Ələt Azad İqtisadi Zonasında yaradılmış şərait barədə məlumat verdi, İsrail şirkətlərinin burada da fəaliyyət göstərmələri və yeni layihələrlə çıxış etmələri üçün yaxşı imkan-

ların olduğunu dedi. Həmçinin SOCAR-ın İsraildə karbohidrogen resurslarının istismarında iştirakı imkanlarına baxılmasının da önəmi vurğulandı.

Azərbaycanın İsraildə səfirliyinin açılmasını yüksək qiymətləndirən və bunun ölkələrimiz arasında strateji əlaqələr qurulması işinə töhfə verəcəyinə ümidvarlığını bildirən İsrailin xarici işlər naziri səfirliyin açılmasına görə

təşəkkürünü ifadə etdi, İsrail ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələrin strateji xarakter daşdığını vurğuladı. Qonaq dostluq münasibətlərimizin tək cə dövlətlərimiz arasında deyil, xalqlarımız arasında da mövcud olduğunu bildirdi.

Azərbaycana geniş nümayəndə heyəti ilə səfər etdiyini vurğulayan İsrailin xarici işlər naziri turizm sahəsində əlaqələrimizə toxunaraq,

ölkəsindən Azərbaycana gələn turistlərin sayının artmaqda olduğunu qeyd etdi. O, ölkələrimiz arasında ticarət dövriyyəsinin artım tempinin müşahidə olunduğunu deyərək, bunun daha da artırılması üçün geniş imkanların olduğunu bildirdi.

Görüşdə iqtisadiyyat, enerji, kənd təsərrüfatı, bərpaolunan enerji, investisiyalar, elm, təhsil, mədəniyyət, turizm, təhlükəsiz-

lik sahələrində və digər sahələrdə əməkdaşlığın inkişafı üçün geniş imkanların olduğu vurğulandı. Həmçinin su resurslarının idarə olunması və dəniz suyunun şirələndirilməsi, səhralaşma prosesinin qarşısının alınması, səhra və yarımsəhra şəraitində kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi sahələrində İsrailin təcrübəsinin Azərbaycan üçün maraqlı olduğu qeyd edildi.

Rayon rəhbəri şəhid anasının dəfnində iştirak edib

Birinci Qarabağ Müharibəsi şəhidi Abdullayev Natiq Yaqub oğlunun anası və Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı, qazi

Azər Abdullazadənin nəvəsi Cəmili kənd sakini Kimya xanım vəfat edib.

Şəhid anası aprelin 25-də

yaşadığı kənddə torpağa tapşırılıb. Dəfnində mərhumun yaxınları ilə bərabər Tərtər Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Müstəqim Məmmədov, YAP rayon təşkilatının sədri Eldar Əsədov, Tərtər Cümə məscidinin imamı Sadiq Cəfərov, qazilər, şəhid ailələri və kənd sakinləri iştirak ediblər.

Mərhumun nəvəsi, qazi, Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı Azər Abdullazadə şəhid və qazi ailələrinə göstərilən diqqət və qayğıya görə Respublika Prezidenti cənab İlham Əliyevə və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevaya öz minnətdarlığını bildirib.

Alı Qocayevin rayonun Qiyaslı kənd sakinləri ilə növbəti səyyari görüşü keçirdi

Samux Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Alı Qocayevin rayonun Qiyaslı kənd sakinləri ilə növbəti səyyari görüşü keçirildi.

Görüşdə kənd sakinləri ilə yanaşı İcra Hakimiyyəti başçısının müavinləri, İcra aparatının şöbə müdirləri, hüquq-mühafizə orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilatların rəhbərləri iştirak edirdilər.

Qiyaslı kənd inzibati ərazi dairəsi üzrə icra nümayəndəsi

Altay Əliyev kənd barədə iclas iştirakçılarına geniş məlumat verdi. Kənddə görülmüş işlər, elektrik enerjisi, su, qaz təminatı, aparılmış abadlıq işləri, əhalini narahat edən məsələlər və problemlər barədə ətraflı danışdı. Daha sonra kənd sakinləri tərəfindən çıxışlar və təkliflər oldu.

Kənd sakinləri əhalinin problemlərinin həll edilməsi məqsədi ilə yerlərdə həyata keçirilən tədbirlərə, göstərilən yüksək diqqət

və qayğıya görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevə və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevaya minnətdarlıqlarını ifadə ediblər.

Səyyar qəbulu yekunlaşdıran Samux RİH-nin başçısı cənab Alı Qocayev kənd sakinləri tərəfindən irəli sürülmüş rəy və təkliflərə baxılması üçün aidiyyəti orqanların rəhbərlərinə yerində müvafiq tapşırıqlar verdi.

Niyazi Bayramov Gəncədə yeni inşa edilən zavodun tikinti işlərinin gedişatı ilə yerində tanış olub

Gəncədə orqanik gübrə istehsalı zavodu inşa edilir. Bununla əlaqədar olaraq, Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı

Niyazi Bayramov Aparatın məsul əməkdaşları ilə birgə "Azərbaycalı" MMC-nin sifarişli ilə həyata keçirilən zavodun tikinti işləri ilə yerində tanış olub.

"Azərbaycalı" MMC-nin təsisçisi Rafət Əliyev şəhər rəhbərinə məlumat verərək bildirib ki, müəssisədə hazırda, anbar, qonaq evi, inzibati və digər yardımçı binaların tikinti işləri həyata keçirilir. Zavodda Göygöl rayonunun 10,8 hektar ərazisi olan Çaykənd yatağından çıxarılan bazalt emal ediləcək. İstehsal edilən məhsul yerli fermerlərin, aqrnomların idxaldan asılılığını azaldacaqdır. Həmçinin, gələcəkdə istehsal olunacaq məhsulun Avropa bazarına da ixracı nəzərdə tutulur.

Niyazi Bayramov orqanik gübrə istehsalı zavodunun tikintisi ilə tanış olub, öz tövsiyələrini verib və gələcək işlərdə uğurlar arzulayıb.

Əhəd Abiyev "Heydər Əliyev ili" çərçivəsində YAP-ın rayon ərazi partiya təşkilatlarının sədrləri ilə görüş keçirib

Aprelin 20-də Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əhəd Abiyev YAP Daşkəsən rayon təşkilatının sədri Meydanəli Yolçiyevlə birgə "Heydər Əliyev ili" çərçivəsində təsdiq olunmuş Tədbirlər Planına və YAP Mərkəzi Aparatının nəzərdə tutulmuş tapşırığının icrasına əsasən YAP-ın rayon üzrə ərazi partiya təşkilatlarının sədrləri ilə YAP rayon təşkilatının iclas zalında görüş keçiriblər.

Əvvəlcə Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin və ölkəmizin ərazi bütövlüyü uğrunda həlak olmuş şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Görüş iştirakçılarına xeyir-ahlıq, həmrəylik və bərabərlik rəmzi olan Ramazan bayramı münasibətilə təbrik edən icra başçısı Əhəd Abiyev çıxışında deyib:

- Bu ilin may ayının 10-da Daşkəsən rayonunda Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 100 illiyinə həsr olunmuş möhtəşəm tədbir keçiriləcəkdir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu, görkəmli siyasətçi, müdrik dövlət xadimi Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 illiyi ilə bağlı möhtəşəm Prezident cənab İlham Əliyevin "Azərbaycan Respublikasında 2023-cü ilin "Heydər Əliyev ili" elan edilməsi haqqında" Sərəncamı bütün dünya azərbaycanlıları tərəfindən yüksək qiymətləndirilir, yubiley tədbirləri böyük sevgi və ehtiram hissi ilə qeyd olunur.

Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin adı bəşər tarixinə

əbədi həkk olunmuşdur. Dünyanın tanınmış 100 siyasətçisi sırasında böyük öndər Heydər Əliyevin adının olması təsadüfi deyil. Onun keçirdiyi zəngin həyat məktəbi öz xalqını, vətəninə, millətini sevməyi hər bir kəs üçün örnəkdir. Ölkəmizdə bütün sahələr üzrə inkişaf Heydər Əliyev siyasətinin uğurları ilə bağlıdır.

Mən bir ictimai-siyasi xadim kimi çox xoşbəxtəm ki, qüdrətli tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyevin bilavasitə məktəbini, siyasi kursunu keçən millət vəkili olmuşam, onun ideyalarına, Yeni Azərbaycan Partiyasına sədaqətlə xidmət etmişəm. Ulu Öndər Heydər Əliyevin mənə olan diqqət və qayğısını tam məsuliyyətimlə hiss eləmişəm. Hər zaman da çalışmışam ki, Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edim, dövlətçiliyimizin inkişafında, xalqın həyatında üzərimə düşən vəzifə borcumu yerinə yetirəm.

Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevlə bağlı millət vəkili olduğum o günləri fəxrli xatırlayıram. Onun haqqında günlərlə, aylarla danışmaq olar. Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında işləmək mənim həyatımda böyük bir uğurlu məktəb olub. Həyatımın bəzi ictimai-siyasi məqamlarını onunla birlikdə yaşamışam. Bu barədə o dövrdə mənim televiziya çıxışlarım, mətbuatda çoxsaylı yazılarım və görüşlərim olub. O dövrdə elə ciddi, yaxın məqamlar olub ki, mən indi də onlar barədə açıqlayıb danışa bilmərəm.

Ölkəmizin həyatında elə bir sahə yoxdur ki, orada Heydər Əliyevin izləri, parlaq əməlləri görünməsin. Ulu Öndərin qətiyyətlə, əzmlə həyata keçirdiyi müdrik daxili və xarici siyasət nəticəsində Azərbaycan Respublikası bütün dünyada böyük nüfuz qazanan, söz sahibi olan güclü bir dövlətə çevrilmişdir.

Bu gün Ümummilli Lider Heydər Əliyevin siyasi kursu, başladığı nəhəng işlərin icrası onun ən layiqli davamçısı və siyasi varisi möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla həyata keçirilir. Əməli fəaliyyəti, xalqına, Vətəninə məhəbbəti ilə ümumxalq sevgisi qazanmış möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyev Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qarşıya qoyulmuş vəzifələrin öhdəsindən yüksək səviyyədə gəlir.

Biz daşkəsənlilər yaxşı bilir ki, Ulu Öndər həmişə xalqına, Vətəninə bağlı olmuş, öz cəsəreti, müdrikliyi, vətənpərvərliyi ilə xalqımızın keşiyində durmuş, ən çətin anlarda həyatını xalqımızın milli amallarına qurban verməyə hazır olduğuqun dəfələrlə sübut etmişdir. Bugünkü müstəqil, demokratik Azərbaycan dövləti Ulu Öndər Heydər Əliyevin yaratdığı şah əsərdir. Bu gün bura toplaşmağımız da ömrünü xalqının xoşbəxtliyinə həsr etmiş dahi Ulu Öndərin əziz xatirəsinə göstərilən dərin məhəbbət və ehtiramın bir ifadəsidir.

Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin əziz xatirəsi biz

daşkəsənlilərin qəlbində daim yaşayacaqdır.

YAP Daşkəsən rayon təşkilatının sədri Meydanəli Yolçiyev isə çıxışında bildirib ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin ən əsas müqəddəs istəyi xalqın birliyinə söykənən güclü, möhtəşəm, qüdrətli müasir Azərbaycan dövlətinin yaradılması olmuşdur. Ulu Öndər Heydər Əliyev öz parlaq siyasi zəkası və istedadı sayəsində yeni Azərbaycanı, onun bugünkü gerçəkliklərini yaratmış və gələcəyə aparan yolları müəyyən etmişdir. Azərbaycanda dövlətçilik ənənələrinin bərpa edilib zənginləşdirilməsi, Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, onun əbədi, dönməz xarakter alması, ölkəmizin dinamik iqtisadi inkişaf yolu ilə inamla irəliləməsi, onun beynəlxalq nüfuzunun sürətlə artması Heydər Əliyevin səmərəli fəaliyyəti sayəsində mümkün olmuşdur. Bu gün müasir müstəqil Azərbaycan Ümum-

milli Lider Heydər Əliyevin ideyaları əsasında uğurla inkişaf edir.

Çıxışlarda Ulu Öndər Heydər Əliyevin zəngin dövlətçilik irsindən və əbədiyaşar ideyalarından, Prezident, Yeni Azərbaycan Partiyasının Sədri cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən siyasətin uğurlu nəticələrindən, Yeni Azərbaycan Partiyasının keçirdiyi şərəfli inkişaf yolundan bəhs edilib.

Görüşdə həmçinin YAP rayon təşkilatında üzvlərə dair məlumatların dəqiqləşdirilməsi, Ulu Öndərin 100 illik yubileyi ilə bağlı YAP rayon təşkilatının mayın 24-də keçirəcəyi konfransa hazırlıq, partiya üzvlüyünə qəbul və gündəlikdəki digər məsələlər təhlil edilib.

Sonra YAP-ın rayon üzrə bir neçə ərazi partiya təşkilatının hesabat məruzələri dinlənilib, müzakirələr aparılıb və qarşıdan duran vəzifələr müəyyən olunub.

İtirdiyimiz tarixi yurdlar: ZƏNGƏZUR

Bu gün Ermənistan Respublikasının ərazisində qalan Zəngəzur tarixi Azərbaycan torpağıdır.

Tarixi mənbələrdə, müxtəlif səyyahların yazılarında göstərilib ki, Zəngəzur Azərbaycanlıların qədim yurd yeri olub. Zəngəzurdakı türk mənşəli toponimik adların çoxluğu da bu fikri təsdiqləyir.

XVIII əsrdə Zəngəzur mahalının ərazisinin böyük hissəsi Qarabağ xanlığının, bir hissəsi isə Naxçıvan və İrəvan xanlığının tərkibində olub.

Zəngəzur mahalı Çar Rusiyası dövründə Gəncə (Yelizavetpol) quberniyasının tərkibində olub.

XX əsrin əvvəllərində Zəngəzur mahalında 149 azərbaycanlı (türk) kəndi, 191 kürd kəndi və 81 erməni kəndi var idi.

Zəngəzur mahalının tarixi ərazisi qərbdən Zəngəzur, şərqdən Qarabağ dağları ilə əhatələnmiş geniş bölgə olub.

Zəngəzur mahalı bir neçə bölgədən ibarət olub: Qafan, Gorus, Qarakilsə (Sisian), Mehri, Zəngilan, Qubadlı, Laçın.

1918-1920-ci illərdə Zəngəzur Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ərazisi olub.

Həmin dövrdə Zəngəzur qəzası Şuşa, Cavanşir, Cəbrayıl qəzaları ilə birlikdə Qarabağ general-qubernatorluğuna daxil idi.

Eyni zamanda, həmin dövrdə Ermənistan (daşnak) Respublikası Zəngəzurla bağlı torpaq iddiaları irəli sürüb. Bölgədə münaqişə, silahlı toqquşmalar olub.

1920-ci il 28 aprelde Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin qurulmasından sonra Zəngəzur Azərbaycanın tərkib hissəsi kimi ayrıca inzibati bölgə qəza olub.

Bu vaxt Ermənistan (daşnak) Respublikası Zəngəzuru aneksiya etmək üçün silahlı mübarizəni davam etdirirdi.

Bölgənin böyük hissəsi erməni qüvvələrinin faktiki nəzarəti altında idi. Eləcə də Qarabağın dağlıq hissəsində erməni qüvvələrinin hücumları davam edirdi.

Azərbaycan SSR hökuməti (Müvəqqəti İnkilab Komitəsi) 1920-ci il 30 aprel tarixli notasında Ermənistandan Zəngəzur və Qarabağı öz qoşunlarından təmizləməsinə tələb etmişdi.

Bu arada bolşevik Rusiyası Azərbaycanın ardınca Ermənistanın da sovetləşməsi üçün erməni əhalisini müxtəlif şirnikləndirici addımlarla ələ almaq istəyirdi. Bu şirnikləndirici addımlar isə Azərbaycan ərazisinin bir hissəsinin Ermənistana verilməsi ilə bağlı idi.

Mikoyan başda olmaqla erməni liderləri bolşevik Rusiyasının rəhbəri Lenini inandırmağa çalışırdılar ki, Zəngəzurun (eləcə də Naxçıvanın və Qarabağın) Ermənistana verilməsi erməni xalqının sovet hakimiyyətinə inamını artırır.

Lenin tərəfindən Zaqafqaziya üzrə fəvqəladə səlahiyyətli şəxs (faktiki Qafqaz canişini) təyin olunmuş Orconikidze də bu məsələdə ermənilərə dəstək verirdi.

Rusiyanın xarici işlər naziri Çiçerin 1920-ci il iyunun 2-də Orconikidzeyə məktubunda bu məsələ ilə bağlı yazırdı: "Daşnak (Ermənistan) ilə hökuməti ilə kompromisə nail olmaq bizə vacibdir".

1920-ci il 10 avqustda Rusiya K(b)P-nin Qafqaz Bürosu Azərbaycanın bolşevik rəhbərliyinin razılığı olmadan Naxçıvanın Şərur-Dərələyəz bölgəsini Ermənistana vermək barədə qərar

çıxardı, Qarabağ və Zəngəzur isə Azərbaycanla Ermənistan arasında "mübahisəli ərazilər" elan olundu.

Bolşevik Rusiyası Azərbaycan torpaqları hesabına Ermənistanı şirnikləndirmək və sovetləşdirmək siyasəti Azərbaycanın kommunistləri tərəfindən etiraz doğurdu.

Azərbaycan Müvəqqəti İnkilab Komitəsinin sədri Nərimanov buna qarşı çıxaraq Leninə məktub yazdı. Nərimanov yazırdı ki, Mərkəzin çıxardığı qərarlar Azərbaycan əhalisi arasında Rusiyaya və sovet hökumətinə inamı sarsıdır.

"Zəngəzur və Qarabağın neytrallaşdırılması, yaxud daşnaklara verilməsi... (Azərbaycan müsəlman əhalisi tərəfindən) xəyanət sayılacaqdır... Müsəlman kütlələr Sovet hakimiyyətinin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qorumasını satqınlıq, ermənipərəstlik yaxud sovet hakimiyyətinin zəifliyi hesab edəcəklər..."

("К истории образования Карабахской автономной области Азербайджанской ССР. 1918-1925. Документы и материалы. Баку, Азернешр, 1989, с.56).

Lakin bu etirazların faktiki nəticəsi olmadı. Çünki Azərbaycanın sobet rəhbərliyində də ermənilər güclü qüvvəyə malik idilər.

Bu arada bolşevik Rusiyası Azərbaycanın sovet hökuməti ilə və tezliklə qurulması gözlənilən Ermənistan sovet hökuməti ilə ikitərəfli sazişlər hazırlayırdı. Azərbaycan sovet hökuməti bu sazişdə ərazi bütövlüyü məsələsinin təmin olunmasına da ümid bəsləyirdi. Erməni kommunistləri də Zəngəzur, Naxçıvan və Qarabağ məsələsinin öz xeyirlərinə həllini gözləyirdilər.

1920-ci il noyabrın 29-da Ermənistnda (Yerevanda) sovet hakimiyyətinin qurulduğu elan olundu, hərçənd bölgələrdə daşnak hökuməti hələ tam süqut etməmişdi.

Zəngəzurun Ermənistana verilməsi 1920-ci il noyabrın 30-da keçirilən Azərbaycan K(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasının qəbul etdiyi qərarı ilə həll olundu.

Azərbaycan K(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasında

3-cü məsələ kimi "Ermənistanda İnkilab Komitəsinin Ermənistanda Sovet hakimiyyətinin elan olunması haqqında teleqramı" müzakirə edildi və qərar çıxarılmışdı.

AK(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının bu birgə iclasının (30.XI.1920) qəbul etdiyi "tarixi" qərarlara aydınlıq gətirmək məqsədilə orada iştirak edənlərin tərkibinə də mütləq diqqət yetirilməlidir: Q.Orconikidze, Sarkis (S.Terdanielyan), Y.Stasova, Q.Kaminski, N.Nərimanov, Ə.Qarayev, M.Hüseynov.

İclasın qərarının "v" bəndində yazılırdı: "... S o v e t

Azərbaycanı ilə Sovet Ermənistanı arasında heç bir sərhəd mövcud deyildir.

Qərarın başlıca məqsədi onun mərkəzi bəndində ("q") öz əksini tapmışdı.

Orada deyilirdi ki, Zəngəzur və Naxçıvan sovet Ermənistanın tərkibinə keçirilsin.

Digər bəndlərdə isə yazılırdı: d) Qarabağın Dağlıq hissəsinə öz müqəddəratını təyin etmək hüququ verilir;

e) Sovet Azərbaycanı sovet Ermənistanı ilə qırılmaz hərbi və təsərrüfat ittifaqı bağlayır (o cümlədən neft haqqında göstərilsin).

Qərarda həmçinin ("j") və ("k") bəndləri Nərimanova bütün bunlar barədə bəyanat hazırlamaq və onu Bakı Sovetinin plenumunda elan etmək tapşırılırdı.

S.Orconikidzenin təkidi ilə tarixin qara səhifəsinə düşəcək bu bəyanatı məhz N.Nərimanov elan etməli idi.

Nərimanov qərarın əleyhinə idi, xüsusilə Naxçıvanla bağlı məsələyə qəti qarşı çıxırdı. Zəngəzurun isə bütünlüklə deyil, erməni əhalisinin çoxluq təşkil etdiyi qərb hissəsinin Ermənistana verilməsini mümkün sayırdı. Qeyd edək ki, ermənilərin 1918-ci ildə Zəngəzurdə həyata keçirdiyi qırğınlar nəticəsində burada azərbaycanlı əhalisinin sayı kəskin azalmışdı.

1920-ci il dekabrın 1-də Nərimanov Azərbaycan K(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasında qərarı barədə bəyanat verdi. Nərimanov həmin bəyanatda yalnız Zəngəzurdan bəhs edirdi.

-Nərimanovun Bakı Sovetinin iclasında verdiyi bəyanat (rusca): «Советский Азербайджан, идя навстречу борьбе братского армянского трудового народа против власти дашнаков, проливающих и проливавших невинную кровь наших лучших товарищей-коммунистов в пределах Армении и Зангезура, объявляет, что отныне никакие территориальные вопросы не могут стать причиной взаимного кровопускания двух вековых соседних народов: армян и мусульман. Территория Зангезурского уезда предлагается Сов. Армении, и трудовому крестьянству нагор-

ного Карабаха предоставляется полное право самоопределения; все военные действия в пределах Зангезура приостанавливаются, а войска Советского Азербайджана выводятся»

(Mənbə: газета «Коммунист», Баку, 2 декабря 1920 г.).

В тот же день в одноименной газете «Коммунист», выходящей в Ереване армянском языке, был опубликован искорверканный перевод на армянский язык текста декларации, в котором рядом с Зангезуром упоминался Нахчыван, а фраза «предлагается Советской Армении» была переведена как «являются нераздельной частью Советской Армении».

-Zəngəzurun inzibati bölgüsü ilə bağlı Azərbaycan rəhbərliyində narazılıqlar isə özünü göstər-məkdə idi.

Məhz buna görə, Zəngəzurun Ermənistana verilməsi rəsmən elan olunsa da qəzanın onun idarəçiliyinə keçməsi dərhal baş verməmişdi.

AK(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının 1921-ci il 12 yanvar tarixli iclasında "Zəngəzurun müsəlman hissəsinin inzibati cəhətdən təşkili" haqqında qərar çıxarıldı.

Qərarda Zəngəzur bölgəsini 2 yerə: **Qərbi Zəngəzur qəzası və Şərqi - əhalisinin kürdlərdən ibarət olmasına görə Kürdüstan qəzasına bölmək təklif edilirdi.**

Əsasən kürdlərdən ibarət olmasına görə Kürdüstan qəzasına bölmək təklif edilirdi.

(Bax: İ.Musayev "Azərbaycanın Naxçıvan və Zəngəzur bölgələrində siyasi vəziyyət və xarici dövlətlərin siyasəti (1917-1921-ci illər)" monoqrafiyası, Bakı, 1998, c.284)

Nəticədə Zəngəzur qəzasının 6.742 kvadrat verstlik ərazisindən (Bax: Скибицкий А.М. Карабахский кризис // Союз, 1991, №7; Гейдаров Н.Г. В горах Зангезура. Баку, 1986, с.3) 3.105 kv.versti Azərbaycan SSR tərkibində qalmış, 3.637 kv.verstlik hissəsi isə Ermənistana verilməmişdi.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycanın tarixi ədəbiyyatında bu problem kifayət qədər həllini tapmamışdır.

-Naxçıvana gəldikdə, həmin dövrdə bu bölgə Türkiyə qüvvələrinin nəzarətində idi və burada sovet hakimiyyəti faktiki mövcud deyildi.

Məhz Türkiyənin qəti mövqeyi, eləcə də Nərimanovun Naxçıvanla bağlı prinsipial mövqeyini Mərkəzə (Leninə) bildirməsi Azərbaycanın bu tarixi torpağının Ermənistana verilməsinin qarşısını aldı.

1921-ci ilin oktyabrın 13-də imzalanan Qars müqaviləsində Naxçıvanın Azərbaycanın ərazisi kimi təsdiqlənməsi ilə Ermənistanın Naxçıvana yiyələnmək cəhdi boşa çıxdı.

-Qarabağa gəldikdə isə, 1921-ci ilin iyulun 4-də RK(b)P MK Qafqaz Bürosunun Stalinin iştirakı ilə keçirilən iclasında "Qarabağ məsələsi" müzakirə edilərək Dağlıq Qarabağın Ermənistan SSR-in tərkibinə daxil edilməsi barədə qərar çıxarılsa da, Nərimanov buna qəti etiraz etdi.

Qərarla razılaşmayan Azərbaycan kommunistləri ilə ermənipərəst qüvvələr (Kirov, Orconikidze, Myasnikov, Fiqatner)

arasında ciddi ixtilaf yaranır.

Nəticədə səhərişi günü, 1921-ci il iyulun 5-də Qarabağ məsələsinə N.Nərimanovun qəti tələbi ilə yenidən baxaraq Dağlıq Qarabağı Azərbaycan SSR hüdudlarında saxlanması, Dağlıq Qarabağa Şuşa şəhəri inzibati mərkəz olmaqla geniş muxtariyyət verilməsi qərara alınır.

Bu qərar iki il sonra, 1923-cü il iyulun 7-də Azərbaycan SSR hökumətinin dekreti ilə rəsmiləşdi.

-Zəngəzurun Ermənistan SSR-ə verilmiş hissəsində Qafan, Gorus, Qarakilsə (Sisian) və Mehri rayonları yaradıldı.

Nəticədə Naxçıvan digər Azərbaycan torpaqlarından ayrı salındı.

Zəngəzurun Azərbaycanda qalan hissəsində isə əvvəlcə **Kürdüstan qəzası**, sonra isə Zəngilan, Qubadlı, Laçın rayonları yaradıldı.

Bax: Административно-территориальное деление Армянской Советской Социалистической Республики (Источник: Советская Энциклопедия) (1921-1928 гг) - 10 уездов:

- 1.Даралагезский - с. Кешишкенд.
- 2.Делижанский – Делижан.
- 3.Зангезурский - г. Герюсы (Горис)
- 4.Ленинканский - г. Ленинкан
- 5.Лори-Бамбакский - г. Караклис.
- 6.Мегринский – Мегры.
- 7.Ново-Баязетский - Нор-Баязет.
- 9.Эриванский - г. Эривань.
- 10.Эчмиадзинский – Вагаршапат.
- 24.07.1929- 1.10.1930 (5 округов):

- 1.Зангезурский –
 - 2.Ленинканский -
 - 3.Лорийский -
 - 4.Севанский -
 - 5.Эриванский –
- 1933-cü ildə Ermənistan SSR-in ərazisi rayonlara bölünür və Zəngəzur adı xəritədən silinir.

-Bax həmçinin: Административно-территориальное деление Азербайджанской Советской Социалистической Республики (Источник: Советская Энциклопедия)

- Май 1920 (20 уездов)
- 1.Агдамский - г. Агдам
 - 2.Агдашский - г. Агдаш
 - 3.Арешский - г.
 - 4.Бакинский - г. Баку
 - 5.Ганджинский - г. Ганджа
 - 6.Геокчайский - г. Геокчай
 - 7.Джебраильский - г. Джебраил
 - 8.Джеванширский - г. ?
 - 9.Джеватский - г. Джеват
 - 10.Закатальский - г. Закаталы
 - 11.Зангезурский - г. Зангезур
 - 12.Казахский - г. Казах
 - 13.Карягинский - г. Карягино
 - 14.Кубинский - г. Куба
 - 15.Курдистанский - г. Абдалляр
 - 16.Ленкоранский - г. Ленкорань
 - 17.Нухинский - г. Нуха
 - 18.Сальянский - г. Сальяны
 - 19.Шемахинский - г. Шемаха
 - 20.Шамхорский - г. Анненфельд
 - 1922.Зангезурский уезд упразднен.

KÜRD XALQININ DƏYƏRLİ OĞLU, AZƏRBAYCAN NƏSRİNİN QARTALI SÜLEYMAN HÜSEYN OĞLU RƏHİMOV

Rəhimov Süleyman Hüseyn oğlu — nasir, 1938-ci ildən AYB-nın üzvü, Azərbaycanın xalq yazıçısı (1960), Sosialist Əməyi Qəhrəmanı (1975).

Süleyman Rəhimov 1900-cü ilin oktyabrında Zəngəzur mahalının Qubadlı rayonunun Əyin kəndində anadan olmuşdur. İbtidai təhsilini ikisinfli rus məktəbində almışdır. 1921-ci ildə Xanlıq kəndində yeni açılmış məktəbdə müəllim işləməyə başlamışdır. Şuşada pedaqoji kursda oxuduqdan sonra uzun müddət Zəngəzur mahalının müxtəlif rayonlarında müəllimlik etmişdir.

1928-ci ilin payızında dostu Əli Vəliyevlə Bakıya gələrək ADU-nun tarix fakültəsində təhsil almış, eyni zamanda Qaraşəhərdə ikinövbəli savad kursunda yaşlı fəhlələrə dərs demişdir.

Ədəbi fəaliyyətə 1930-cu ildən başlayan Süleyman Rəhimovun ilk əsəri "Şamo"dur. Bununla belə o 50 il bu əsərinin üzərində işləmiş və ona əlavələr etmişdir.

Süleyman Rəhimov 1939-1940, 1944-1946 və 1954-1958-ci illərdə Azərbaycan Yazıçılar

Birliyinin sədri olmuşdur. Azərbaycanın Laçın, Samux, Şahbuz və Nəraşen rayonlarında rəhbər partiya işlərində çalışmışdır (1934-1937). Azərbaycan K(b)P Bakı şəhər komitəsində təbliğat üzrə katib (1940-1941), Azərbaycan

K(b)P MK-da təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdir müavini (1941-1944), Azərbaycan Nazirlər Soveti yanında Mədəni-Maarif İşləri Komitəsinin sədri (1945-1958) vəzifələrində işləmişdir.

Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının "Qızıl qələm" mükafatına (1972) layiq görülmüşdür. Üç dəfə Lenin ordeni (1946, 1970, 1975), "Qırmızı Əmək Bayrağı" (1959), "Şərəf nişanı" (1942) ordenləri və medallarla təltif edilmişdir, 1960-cı ildə xalq yazıçısı, 1975-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adları almışdır.

1983-cü il oktyabrın 11-də vəfat etmişdir. Şamo (I,II c. 1931, 1940), Saçlı (1944) "Ata və oğul" (1949) "Mehman" (1953) "Ana və abidəsi" (1967) "Mahtəvan" (1968) "Seçilmiş əsərləri" (üç cildə, 1968-1981) "Ağbulaq dağlarında" "Medalyon" "Ötən günlər dəftərindən" "Qafqaz qartalı" "Qoşqar qızı"

"Aynalı" "Qardaş qəbri" "Su pərisi" "Uğundu"

Российские архивы доказывают, что «геноцид армян» – это международный обман

В Москве вышла в свет книга «Армянский вопрос

В 120 документах из российских государственных архивов», опровергающая утверждения о геноциде армян и проливающая свет на многие исторические события, которые по-разному интерпретируются различными историками и псевдоисториками.

Как сообщает 1news.az со ссылкой на АзерТАдж, автором исследования, в которую вошло 120 подлинных и уникальных документов из государственных архивов России, является турецкий историк Мехмет Перинчек.

В своей работе М.Перинчек (с 1998 года) собрал важные документы, которые хранятся только в архивах России.

В вводной части книги отмечается, что армянский вопрос и напрямую связанные с ним утверждения о геноциде армян в последнее время стоят в ряду наиболее спорных вопросов, волнующих общественные умы Турции и всего мира.

Наряду непосредственно с турецкой и армянской

сторонами, важнейшим свидетелем событий периода 1915-1923 гг. была царская, а затем и советская Россия. С этой точки зрения российские государственные архивы содержат такие документы, которые способны сыграть значительную роль в деле установления истины по спорным аспектам в армянском вопросе.

мо доказывают, что геноцид армян является международным обманом». «Документы ясно доказывают, что в 1915-1920 гг. в регионе Закавказья, Восточной Анатолии и так называемой Киликии, включающей в себя регионы Аданы и Мараша, армянскими дружинами осуществлялась политика истребления турецкого

отмечает историк.

Документы доказывают, что накануне и после Первой мировой войны при столкновении как на уровне воюющих государств, так и отдельных народов, имела место взаимная резня.

Автор приходит к нескольким выводам, в том числе и такому, что ответственность за развязывание войны между государствами и взаимной резни между армянами и мусульманами лежит на западных империалистах и царской России. «Великие державы, стремясь разделить территорию

Османской империи, подстрекали радикальные, националистически настроенные армянские объединения на войну с турками. Османское государство, правительство и мусульманское население в этой ситуации предприняли военные меры и, силой подавив восстания армянских добровольческих отрядов, повели справедливую войну с целью защитить свое Отечество»,

отмечается в исследовании.

В книге приводятся документы царского периода об условиях жизни армян в Османской империи, зарождении армянского национализма и его специфике, возложенная на них миссия в Первой мировой войне, о том, как массы турецких армян стали пособниками планов империалистов, о кровопролитной и разбойничьей политике армянских добровольческих дружин и др.

Из архивов советского периода представлены документы, красноречиво свидетельствующие о роли дашнакской Армении и политике этнических чисток, турецко-советском союзе и ликвидации дашнакской Армении, управляемой нацистами политике дашнаков во время Второй мировой войны, о том, что мусульманское население в разы превышало армянское по численности и многие другие уникальнейшие документы.

Несомненно, данная книга-исследование станет серьезным аргументом в пользу объективного освещения и понимания истории относительно пресловутого «армянского вопроса».

Основной особенностью документов является то, что «они ясно и неоспори-

населения Турции и Азербайджана, а также курдского населения»,

Əvvəli ötən sayımızda

Bunlar hər şəhərdə bir qımdatxana təşkil edirdilər. İlk dəfə Osmanlı şəhərlərində, sonra isə Rusiyanın ayrı-ayrı şəhərlərində belə qımdatxanalar yaratmağa başladılar. Bu qımdatxanalara bütün siniflərdən şəxs cəlb olunurdu: oxumuş cavanlar, sövdəgərlər, sənətkar və başqaları.

Bu qımdatların icmasının müşavirəsində bir qərar qəbul olundu ki, hər bir iş sahibi qımdatxanalara pul verməlidir. Qımdatxanadan həmin qərara əsasən erməni iş sahiblərinə məktublar göndərilib onların qımdatxanaya göstərilən məbləğdə pul göndərməsini tələb edirdilər. Erməni iş sahibi məktubun tələbinə əməl etmədikdə ona qımdatxanadan ikinci dəfə elanname yazılırdı. Əgər yenə həmin şəxs pul verməkdən imtina edərdisə, üçüncü dəfə onu hədələyirdilər. Bu dəfə də tələbə əməl etmədikdə qımdatlar həmin şəxsin öldürülməsi üçün bir və ya iki nəfər təyin edirdilər. Həmin şəxslər isə nəzərdə tutulmuş adamı öldürüb gizləndirirdilər. Heç kəs bilmirdi ki, bu cinayəti kim etdi və hara getdi. Əgər

Beləliklə də, qımdatxanaların muzdlu qatilləri neçə-neçə günahsız ermənilərin və rusların ölümünə də bais olurdular.

ƏLAVƏ2 (2 Mətnə əlavələr haşiyə kimi göstərilir): Hicri 1321-ci (miladi 1903) ildə rus dövləti Qafqaz vilayətindəki kilsələrin əmlakını zəbt etmək istəyirdi. O vaxt bütün Qafqaz şəhərlərində olan erməni icmalarının başçıları toplaşdı və rus dövlətinin niyyətinə qarşı durmaq və onun heyətə keçirilməsinə mane olmaq qərarına gəldilər. Bunun nəticəsində dövlət tərəfindən erməni milliyyətindən olan xeyli adamlar qətlə yetirildi. Bununla bərabər, bir çox erməni icmalarının tanınmış başçıları tutularaq Sibire göndərildi. Kilsələrin əmlakı isə zəbt olunub dövlət sərəncamına verildi.

ƏLAVƏ: Həmin göstərilən bu ildə şəhərlərdə çox nahaq qanlar töküldü, xalqlar bir-birinə çox zülmə etdilər. Bunun xoşagəlməz təsiri hər tərəfi bürüdükcə insanları xoş və rahat həyatdan məhrum edirdi.

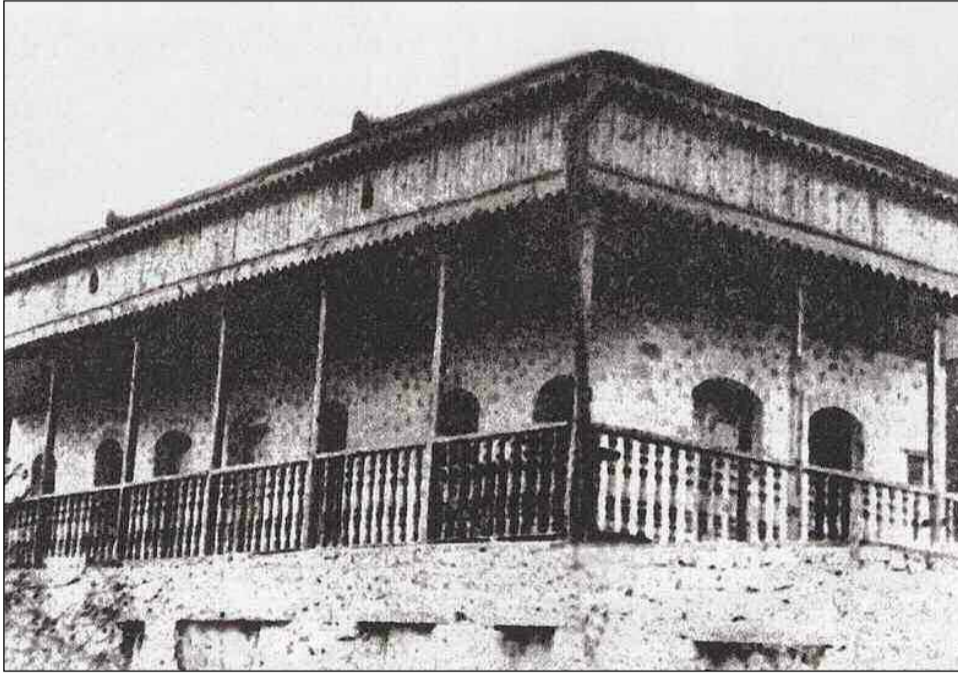
Xüsusən, Mancuriya torpağında rus tayfasından nə qədər insanların nahaq qanları töküldü, gəmiləri dəniz

Mir Möhsün Nəvvab

Bu tarixdə İrən vilayətinə xəstəlik düşüb, sayı həddi-hesaba gəlməyən insanlar tələf oldular.

Ermənilər həmin müsəlman oğlanı tutub, döyə-döyə gətirib divanxanaya verirlər. Divanxanada oğlanın üstünü yoxladıqdan və dəfələrlə danışdırdıqdan sonra zindana göndərilir. Ermənilər divanxanada həmin oğlanı danışdıran məmura rüşvət verib, razı saldıqdan sonra onu bir də divanxanaya gətirilib sorğu-sual edilməsini tələb etdilər. Onlar məmurun qarşısında belə şərt qoydular ki, oğlanı məmurun yanına erməni əsgərləri gətirsin. Elə ki oğlanı məmurun yanına gətirdilər, dedi ki, mən bütün həqiqətləri açıb danışmışam. Sən isə bunların hamısını yazdın. İkinci dəfə buraya mənə gətirməyə nə ehtiyac vardı? Məmur hirsənərək oğlanın boynuna yumruq vurub əmr etdi ki, onu həbsxanaya aparsınlar. Oğlan məmura yalvarıb xahiş etdi ki, onu erməni əsgərləri ilə göndərməsin. Çünki onlar yolda mənə öldürəcəklər. Məmur ona qulaq asmayıb, zindana aparacağı əmr etdi. Həmin İrəvandan olan erməni əsgərlər isə oğlanı çəkə-çəkə aparıb, bir dar küçədə yerə yıxdılar və süngü ilə dəlik-deşik edib

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

caniləri bilən və tanıyan olsa da, cürət edib heç kəsə deyə bilməzdi. Çünki kimsə canini ifşa etməyə cəhd göstərsəydi, onun özü də qımdatxana quldurlarının sui-qəsdinə məruz qalardı.

Atası nalbənd olmuş Camqarov familiar bir erməni Allah təbərək və təalanın iradəsilə tez bir zamanda milyonçu olur. Qımdatlar başqa varlı ermənilər kimi ona da kağızla müraciət edib qımdatxanaya 30 min manat verməsini tələb edirlər. O isə qımdatların tələbinə məhəl qoymayıb Moskvaya gedir. Bu zaman qımdatlar Moskvada yerləşən qımdatxanaya yazırlar ki, o bizim tələbimizə əməl etmədiyinə görə cəzasına çatdırılaraq qətlə yetirilsin.

Moskva qımdatxanasının başçıları özlərinin muzdlu qatillərinin arasında püşk ataraq Camqarovun öldürülməsi tapşırığını onlardan birinə həvalət etdilər. Həmin qatil Camqarovu Moskvada kilsənin qapısı yaxınlığında qətlə yetirdi.

zələrdə batırılıb məhv oldular, neçə-neçə şəhərlər və kəndlər xarabalıqlara çevrildi.

Bu günlərdə bəndeyi-aciz Nəvvab Mir Möhsün qardaşı Hacı Mirzə Abutalıb xanı Tehrandə Amas adlı öz nökeri yatdığı yerdə öldürüb, bacardığı qədər cəvahiratdan və neqd puldan götürüb qaçıb. Amma bu cinayətdən qaça bilməyib, rus divanxanasının əlinə keçib.

ƏLAVƏ: Hicri 1322-ci (miladi 1904) il tarixdə, iyunun 16-da Moskva şəhərinə bir dolu yağdı ki, dolunun hər bir dənəsinin ağırlığı təxminən bir girvənkəyə yaxın idi.

Ə L A V Ə: 1904-cü il iyulun 3-də rus padşahının oğlu oldu. Onun adını Aleksey qoydular.

1904-cü İLDƏ BAKIDA ERMƏNİLƏRLƏ MÜSƏLMANLAR ARASINDA BAŞ VERMİŞ MÜNAQİŞƏ

Əvvəla bunu bilmək lazımdır ki, İrən şəhərinin erməniləri çox kinli, ədavətli, təkəbbürlü, xudpəsənd və xəmirli fitnə-fəsad ilə yoğrulmuş adamlardır. Hansı vilayətdə ki bunlar tapılır, mütləq orda bir ədavət və iğtişaş olacaq. Qafqaz vilayətlərində nə qədər iğtişaş və münaqişələr baş verirdisə, onların birinci səbəbkarı İrən erməniləri olurdu.

Bir gün Bakıda olan İrən erməniləri şəhərdə iğtişaş salmağa cəhd göstərirlər. Belə ki, özünü hamıdan qoçaq və igid hesab edən həmin ermənilərdən biri bir müsəlman öldürür. Ondan sonra lovğalanaraq hər yerdə özünü tərifləyir və gördüyü cinayətlə fəxr edirdi. Bir gün o, küçədə getdiyi yerdə 18 yaşlı Bakı camaatından gənc bir oğlan onun qarşısına çıxıb deyir:

— O erməni qoçağı sənsən?

Erməni cavab verir:

— Qoduq, mənəm!

Oğlan bu cavabı eşidən kimi tapançanı çıxarıb, erməninin bədənində üç güllə yeridərək öldürür.

öldürdülər. Sonra isə məmura bildirdilər ki, qaçmaq istəyirdi, biz də öldürdük.

Əlavə: Karxana sahibi olan sabunçulu Ağa Rəzi adlı böyük bir şəxs faytonda küçə ilə gedərkən ermənilərin hücumuna məruz qalaraq öldürülmüşdü. Əhvalatdan xəbərdar olan Bakı əhli bundan çox təsirləndilər. Bundan əvvəl də ermənilər tərəfindən bir sıra cinayətlər törəndiyinə görə xalq arasında böyük iğtişaş baş verdi. Ermənilərin bu düşmənçiliyinə artıq dözməyən camaat bazar-dükənləri bağlayaraq cavanlar tufəng-tapança ilə silahlanıb, üz qoydular erməni camaatının üstünə. Dükanda ələ düşəni dükanda, bazardakını bazarda, küçədəkini küçədə öldürüb, leş-leş üstünə tökdülər.

Ardı var

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

KÜRD LƏR VƏ KÜRDÜSTAN

Kürdlərin coğrafiyası və yerləşməsi

(Əvvəli 526-cı sayımızda)

Yezdanşir həkəri və Vohtanda üsyan qaldırdı və 1855-ci ildə Bitlis və Mosulu, sonra isə Vandan Bağdada qəder bütün məkanı tutdu. Türk qoşunları Syerdada məğlub oldu, bütün türk məmur və qarnizonlarını qırdılar. Ancaq maraqlıdır ki, xristianlara qarşı asayişin pozulması baş vermədi. Əksinə Kürdüstanda yaşayan nestorianlar, hətta yunanlar da üsyançıların bayrağı altında dayandılar. Yezdanşir neçə dəfə rusların yanına öz adamlarını göndərdi, bizim qoşunla birləşməyi təklif etdi, ancaq qarşılıqlı məktublar yetişmədi və biz 1855-ci ilin yazında hərbi hərəkata yenidən başlayanda Yezdanşir, ingilis konsulluğunun casusu Nimrud Rassamin 1 vədlərinə inanaraq təslim oldu və tutulub Konstantinopola aparıldı. Bundan sonra üsyan öz-özünə yatırdı. Yeri gəlmişkən, türk qoşunlarına üsyanı yatırdıqları üçün xüsusi medal verilmişdi. Yezdanşir özü isə xalq qəhrəmanı oldu. Məsələn, Sotsinin kürd ədəbiyyatı məcmuəsində onu tərənnüm edən mahnılar vardır.

1877-78-ci illər müharibəsi qurtarmağa macal tapmamış, türk nüfuzunun laxlaması nəticəsində yeni Həkəri, Behdınan2 və Boh-tan kürdləri üsyanı başladılar.

1) Assuriyada maraqlı qazıntılar ilə məşhur olan yerli sakin. Bax. Turayev. İstoriya Drev. Vstoka, 1913, 1, 37.

2) Başqa sözlə Amadiya Üsyanın başında yene həmin ailənin nümayəndələri, yəni Bədirxanın oğlanları dururdu. Onlardan biri Türk Ali Qəragahının polkovniki idi. Onların məqsədi keçmiş müstəqilliyi qaytarmaq idi. Syerdadan yene türk dəstəsi qırıldı, ancaq sonra üsyanın başçıları tutuldu və üsyan söndü.

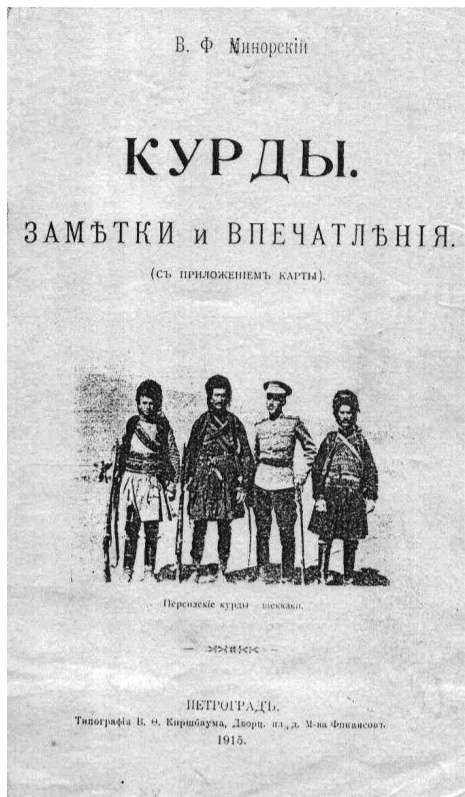
1880-ci il hərəkət bir qədər xüsusi xarakterə malikdir. Üsyanı qaldıran 1878-ci il müharibəsində türklərə əməli kömək göstərmiş ruhani hakimiyyətinin nümayəndəsi, Kürdüstanda çox sayılan Şeyx Übeydulla idi. Məqsəd yene də kürdlərin müstəqilliyi məsələsi idi. Lakin onun həyata keçirilməsinə İran ərazisində başlanmalı idi. Kürdlər böyük qüvvə ilə Urmiyanı mühasirə etdilər, Urmiya gölünü şərqdən ötürüb keçdilər, Binabı tutdular və Təbrizə doğru istiqamət götürdülər. Burada əsl çaxnaşma baş verdi, küçələrdə xüsusi darvaza və ala-qapılar1 tikildi. Bizim konsulluq arxivi köçürməyə hazırlandı. Ancaq Urmiyanın azadlığı üçün makulular hərəkətə gəldilər, bizim sərhəddə generalAlxazovun komandası altında xüsusi Naxçıvan dəstəsi bir yerə toplandı. Farslar Marağa altında müqavimət göstərdilər. Nəhayət, kürdləri geri oturdular. Müəyyən bir ideya ilə başlanan bu hərəkət adı bir soyğunçuluğa çevrildi. Mən olduğum yerlərdə eşidirdim ki, nəhayət, kürdlər özləri yene qarətlərini daşıma vasitələri tapmadı üçün geri çəkildilər. O zaman «Qolos» qəzetinin xüsusi müxbiri kimi Azərbaycana gedən Q.Arakelyan bu günlərdə 2 yazırdı ki, Übeydullanın hücumundan ermənilər əziyyət çəkməyiblər, ancaq külli miqdarda şilər, farslar məhv olub və qarət olunublar. İran ciddi etiraz etdi. Şeyx Übeydulla Konstantinopola göndərildi.

1) Başqa sözlə, özünəməxsus barıkada.
2) İzv. Kav. Otd. İ.R.Q.O., XVII, 1904, «Kurdi v 6 Persii», ümumiyyətlə, çox səthi yazırdı.

Yenidən Qafqaz yolu ilə Azərbaycana qaçdı, yene tutuldu, Məkkəyə sürgün olundu. Oradan isə Türkiyə inqilabından sonra, ancaq onun kiçik oğlu, indi türk senatoru 1 olan Şeyx Əbdül Qadir qayıtdı.

Keçən əsrin kədərli 90-cı illərində türklər erməni milli hərəkətinin qarşısını almaq üçün kürdlərdən kobud bir silah kimi istifadə etmişdilər ki, bu onların yeni tarixində xüsusi qeyd olunmalıdır. Bəzi inqilabçıların terrorçuluq hərəkətinə qarşı ermənilərin yaxın qonşusu, bu vaxtacı patriarxal ucqarlarda2, elə indi də onlarla dözülsə bir şəraitdə yaşayan kürdlərin yaxından iştirak etdiyi dəhşətli qırğın başlandı. Əməli siya-

sətə maraqlı baxışın ifadəsi Şeyx Übeydullaaya aid edilir. Silahdaşları ona xristian qırğını düzəltməyi təkid edəndə o, sanki deyib «Biz kürdlər türklərə ancaq xristianlara müqabil kimi lazımq. Xristianlar olmasa,

türklər bizi təqib etməyə başlayacaqlar».

1891-ci ildə Anadolu vilayətlərində islahatlar aparmaq üzrə Ali Komissar olmuş məşhur Şakir paşa kürdlərdən qazaxlar kimi qeyri-nizami dəstələr yaratmaq fikrinə düşdü. Şakir paşa hərbi mükəlləfiyyət çəkməmiş kürt xalqını təcridən türklərlə məlum münasibətə cəlb etmək və onları intizam və qayda çərçivəsinə salmaq məqsədini güdüdü. Həqiqətən, 1892-ci ildə Konstantinopol və Bağdadda köçəri ərəb və kürdlərdə Türkiyəyə bağlılığın başlanğıcını həyata keçirmək üçün xüsusi «əşirət məktəbləri»nin əsası qoyuldu.

1) Kürdlərin yeni tarixi haqqında rüs hərbi yazıçıları Kartsev, xüsusilə, P.İ. Averyanov tərəfindən çoxlu maraqlı materiallar toplanmışdı. («Rusiya ilə müharibədə kürdlər... XIX əsrdə»). Öz şəxsi müşahidələrimlə tamamlanmış faktların çoxunu da mən onlardan götürmüşəm. Übeydullanın üsyanı haqqında polkovnik Kamsarakanın işi və ingilis Göy kitabı mövcuddur. Correspondence respecting the Kurdish invasion of Persia, Turkey, 1881, №5»

2) Rəsmi şəxslər bu münasibətlə məs, Vandaqı Myukyus və b. Nəhayətlərin təsərrüfat müdiri kürd Mutiulla ağanın xidmətləri barədə şahidlik etmişlər.

Ancaq bu məktəblər az yaşadı. Şakir paşa tərəfindən düşünülmüş islahatın həyata keçirilməsi əslində tez və xüsusi xərc tələb etmədən yeni silahlı qüvvələr yaratmaq kimi xalis hərbi plan Zeki paşaya tapşırıldı. Belə təşkilatların «Həmidiyə dəstələri»nin nə dərəcədə uğurlu olmasını mühakimə etmək bizlik deyil. 1 Türklər özləri axır ki, qeyri-nizami Həmidiyənin nizami yüngül süvariyyə (xəff süvari) çevirməyin zərurətini dərk etdilər.

Sultan Əbdülhəmid kürdlərdən albanlar kimi öz məqsədləri üçün istifadə edərək, onların mülki qaydalara itaət etməmələrinin hər cür təzahürünə güzəştə baxırdı. Ancaq Konstitusiyadan sonra bu mənada kürdlərin vəziyyəti xeyli pisləşdi. Məlum olduğu kimi, Gənc Türklər hərəkatı tezliklə ümumi «Osmanlı vətəni» yaratmaq adı altında Türkləşmə siyasəti yeridən çox kobud türk şovnizminə çevrildi. Diqqət qəbilə başçıları- nın irsi hakimiyyətini zəiflətməyə yönəlmiş və onlarla yanaşı, sonra isə bilavasitə onların yerinə yerli dilləri, şəraiti

1) «Həmidiyə» haqqında xeyli hərbi ədəbiyyat vardır. Məs, bax. F.F. Qryaznovğ Kurdi i Kudskaya Konniça, vğ İzv. III t. Kav.Voen. Okr. 1907,20 bilməyən, inzibati təcrübəsi olmayan, ancaq bunun evəzində

gurultulu nitqlərlə müşayət olunan milli bayramları düzəltmək, donanmaya «kəonüllülər» yığmaq və s ilə məşğul olan komitə məmurları gəlməyə başladı.

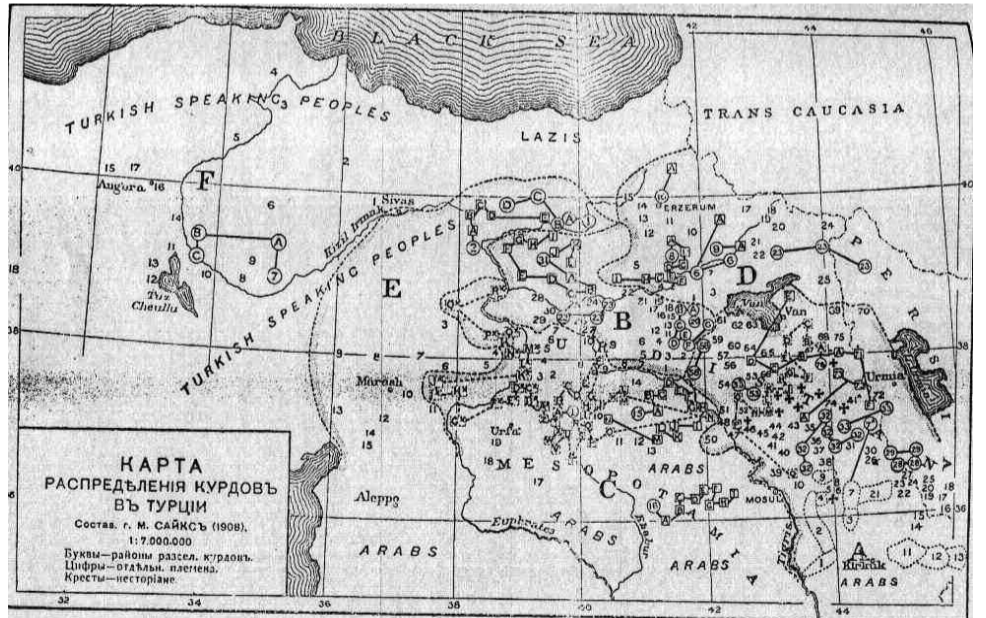
Bütün bunlar kürdlərin xoşuna gəlməyə bilərdi.

Təhsilli kürdlərin həmişə fəxr etdikləri adları xatırlanmasa, tarixi oçerk natamam olar. İlk məşhur kürd bütün dünyada Saləddin kimi tanınmış, Misir, Suriya və Mesopotamiyada 1169-cu ildən XIII əsrin axırına qədər yaşamış Əyyubilər sülaləsinin banisi, xristian yerusəlim çarlığını fəth etmiş, ingilis I Riçard, fransız Filip Avqustun uğurlu rəqibi Sələhəddin idi. İranda 1750-ci ildən 1779-cu ilə qədər əsasını Kərim xan Zəndin qoyduğu sülalə hökmdarlıq etmiş və onun şəxsi idarəsi öz humanistliyi ilə fərqlənmişdir.

Ancaq bu iki tarixi şəxsiyyət əsasən öz xalqından kənarında fəaliyyət göstərmişdir. 1 Sırf yerli, müstəqil sülalələrə gəlincə belələri aşağıdakılardan ibarətdir. 1. Diyarbəkrdə yuxarıda adı çəkilən Mərvanilər (990-1096) 2.Cənub Şərqi Kürdüstanda Hüsəvilər (959-1015 Deynəver və Şəhrizurda. Daha kiçik, əsl knyazlıqlar haqqında mən artıq dedim Ərdəlan, süleymani, Behdınan, Rəvanduz, Həkəri, Şəmdınan, Bohtan,

1) Bura –XII yüzilliklərdə Cənubi Zaqaqaziyada hakimiyyət sürmüş kürd Şəddadiləri də aid etmək lazımdır. Onlar Ani-də iki məscid ucaltmışdılar. N.Y.Marr, zit.soçin., 123 Sm. L. Pul, Musulmanskiya dinastii, dohav. V.V.Bartolza, 295.Bayazid və s. bizim zamana qədər qismən yaşamışlar. Müasir əşirət başçıları mahiyyət etibarilə faktiki olaraq həmin vəziyyətdədirlər. Hələ indiki yüzilliyin əvvəlində Diyarbəkrdən Cənuba (Şəhəvaranda) milli qəbilə başçısı İbrahim paşa yaxşı halda türk vassalı idi. O, hətta hərbi ərəb qəbilələrini özünə tabe edib vergi («huva») alır və vəziyyətin ağası idi.

Kürdüstana və kürdlərə xas olan zahiri tarixi məlumatlar belədir. Onların pərkəndəliyi və birliyin olmaması əhəmiyyətli dərəcədə coğrafi şəraitlə izah olunur. Çətin

keçilən dağlar silsiləsilə ayrılmış vadilər, coşğun çaylar siyasi həyatda və məişət feodalizmində parçalanma yaratmışdı. Ancaq kürdlərin bütün varlığına hopmuş və kürd hərəkatları tarixində öz əksini tapmış azadlıq, müstəqillik hissi daha güclüdür. Onların tutduqları yerlərin ilk mədəniyyətinə ümumkürd təsirini diqqətdən qaçıрмаq olmaz. Akademik Marrın bizim istinad etdiyimiz məqaləsi əlamətdar yarımserləövə dəşiyir «Qabaq Asiyada Kürd xalqının3 mədəni əhəmiyyəti məsələsinə dair» və həm xristian və həm müsəlman təriqətlərinə4 nüfuz etmiş bəzi dini ideyaların xüsusi inkişafı, şübhəsiz ki, kürd mühitinə mənsubdu. Həmçinin kürd dili bu

1) Biz 1828-ci ildə Bayazidi tutub, sonuncu nüfuzlu kürd knyazı Bəhlul paşanı apardıq. Sonralar o, türklər tərəfindən bərpa olundu, 1855-ci ildə isə bizim tərəfimizdən yene əsir alındı.

2) Konstitusiyaya elan olunmasından

sonra 1908-ci ildə İbrahim paşa üsyan qaldırdı, Əbdül Əziz dağlarına qaçdı və orada öldürüldü. (Qordlievski)

3) «Tarixin unuduğu xalq» (Marr)

4) Məs., Nə vaxtsa öz ləyaqətində bərpa olunacaq ölmüş ruha ehtiram. Aşağıda yezidilər haqqında müqayisə.

Vaxtacı ətraf xalqlara böyük təsir göstərir. Əgər hətta kürd zülmünə o fakt əlavə olunsay ki, Bitlis vilayətinin bəzi yerlərində ermənilər öz dillərini unudub kürdcə danışırlar, 1 onda dağ aysorlarının «kürd mahnıları oxumaq, kürd nağılları danışmaq kimi ümumi adətinin mövcud olması necə izah olunsun2.»

III

Kürdlərin yaşayışı, təbəqə və tipi

Həmiyə məlumdur ki, kürdlər köçəri və oturaq həyat sürürlər. Onlar adətən, qarışıq yaşayırlar. Köçerilərin əksəriyyəti, ehtimal ki, Mesopotamiyadan3 Şimalda yerləşmişlər. Köçeriləri bizim qaraçılar kimi təsəvvür etmək olmaz. Hər şeydən əvvəl onların böyük əksəriyyəti artıq yarımoturaq həyata keçiblər. Qışda vadilərdə palçıqdan tikilmiş evlərdə yaşayırlar. Yazda tarlaları əkib, adamların bir hissəsini keşikçi qoyub öz sürüləri ilə dağlara çıxırlar. Çox vaxt yay çadırları (Süleymanidə «havar» deyirlər) qışlaqdan müəyyən məsafədə qurulurdu. Keçən illər Muş erməniləri və b. Qışlamaq üçün dağlardan enmiş köçeriləri öz kəndlərində yerləşdirmək üçün son dərəcə ağır və üzücü mükəlləfiyyətə malik idilər. Hal-hazırda Ermənistanın ən məşhur bilicisi Linçin şəhadətinə görə, «Köçəri kürdlərin (Ermənistan) yaylasında öz xüsusi kəndləri vardır»4 Bəlkə qədim erməni mahalı olan, hətta Muş kimi yerlərdə də xeyli kürd kəndlərinin mövcud olması bununla izah olunur. Böyük qəbilələr uzaq məsafələri aşib keçmə adətini saxlayıblar. Məsələn, Caf qəbiləsi Şəhrizurda İrana – bu hərəkatlar qeyri – adi düzgünlüyə malik idi eşelonlarla gedir, ciddi təyin olunmuş məntəqələrdə gecələyir, dağ yaylaqlarında yüz illər boyu dəqiq müəyyən olunmuş yerləri tuturlar.

1) Fakt Mayevski, Velski tərəfindən təsdiq olunub.

2) Lalayan, Aysori Vanskoço viləeta, Zap. Kav. Otd.İ.R.Q.O., XXVIII, vıp.4, 1914

3) Kürdlər qəbilə həyatının klassifikasiyası ilə birlikdə onların ən tam siyahıya alınması Sayksın məqaləsindədir (yuxarı bax) mayor Trotterin bəzi məlumatları da əhəmiyyətini saxlayıb. («Malo-aziatskie Kurdi» adı altında tərcümə olunub İzv. Kav.O.İ.R.Q.O., c. VII, 1882-3, əlavə, səh-1-14) Bütün əşirətlərin ümumi, olduqca əziyyətli, ancaq çox köhnəlmiş siyahıya alınması. Bax. P.Lerx, İzsledovaniya ob İranskix kurdux, Spb.1856,1,63-121. Ele burada da ətraflı bibliografiya məsələsi

4) A.F.B. Lynch, Armenia, Travelx and Studies, 1901, 11.423. Cunkovskinin rus tərcüməsi var, 1910, izd. Torq, doma Pitoeva.

LAÇIN VƏ ZƏNGƏZUR MAHALINDA ERMƏNİ VƏHŞİLİKLƏRİ

Laçın 17 ildir işğal altındadır Ermənistan silahlı qüvvələri Şuşanın işğalından sonra Laçının işğal planını həyata keçirməyə başladılar. Və 1992-ci il mayın 18-də ən böyük arzularından birinə-Laçının işğalına nail oldular. O gündən bu günə biz, ancaq Laçın haqqında beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrindən nələrsə eşidirik. Və uzağı həvəskar operatorların işğaldan sonra Laçın, eləcə də digər rayonlarla bağlı çəkdiyi və bundan biznes məqsədilə istifadə etdərək bizlərə satdıqları görüntüləri seyr edərək ağrı-acıları bir-birimizlə paylaşmaqla məşğuluq. Laçın mənim böyüyüb boya-başa çatdığı Qubadlı rayonu ilə qonşu olsa da, bu gözəl məkanı yalnız uşaq yaşlarımda görmək nəsimim olub. O vaxtdan da Laçın yaddaşıma çox uca və əlçatmaz bir yer kimi həkk olunub. Arzu Şirinova Nə yazıq ki, uşaqlıq xatirələrim alt-üst oldu və uca sandığım bir məkanı qoruya bilmədim. Düzdür, Laçın uğrunda yüzlərcə şəhid vermişik, Əliyev Əliyev kimi oğulları itirmişik, ancaq Laçın hələ də azad edə bilməmişik. Yadımdadır, erməni silahlı qüvvələri Laçını işğal edəndə atam rəhmətlik dedi: "Qubadlı qolunun birini itirdi". Doğrudan da cəmi bir ildən sonra Qubadlı işğala məruz qaldı. Artıq neçə illərdir işğal tarixlərimizi yad etməklə məşğuluq. Hələ ki, torpaqlarımızı azad edib, bu bayram tarixlərini yaşamaq nəsimimiz olmayıb. Laçın necə "Berdzor" oldu? Laçın özünün tarixi, coğrafi mövqeyinə görə Azərbaycanın ən qədim və strateji cəhətdən vacib olan yaşayış məskənlərindən sayılır. 1992-ci il erməni işğalından sonra bu ərazinin coğrafi adları və toponimləri ermənilər tərəfindən dəyişdirilsə də, Laçın torpaqlarındakı daş, qaya rəsmləri, mağaralar, kurqanlar və elmə hələ məlum olmayan çoxlu sayda müxtəlif biçimli qədim qala kompleksləri, bir sıra memarlıq abidələri bunu deməyə əsas verir. Laçın rayonu Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edildikdən sonra ermənilər heç bir tarixi məntiqə əsaslanmadan bu bölgəyə "Kaşataq" vilayəti, Laçın şəhərinə isə "Berdzor" adı verərək, eləcə də digər yaşayış məntəqələrinin tarixi adlarını və toponimlərini dəyişdirərək saxtalaşdırmağa nail oldular. Laçın tarix, mədəniyyət və arxeologiya abidələri ilə zəngin olan bir ərazidir. Rayonun Mirik kəndindəki "Qaranlıq kaha", "Bayqara" mağaraları, Höcəkənd kəndindəki mağara məbədi hələ eramızdan əvvəl I-II minilliyə aid edilən Xocavənd rayonundakı Azıx və Cəbrayıl rayonundakı Tağlar mağaraları ilə müqayisə edilə biləcək qədər dəyərlı və nadir abidələrdirlər. Erməni alimləri təsdiq edir Dünya arxeoloqlarının apardıqları araşdırmalara və gəldikləri ümumi nəticələrə görə müəyyən edilib ki, neolit və eneolit dövrlərində və tunc dövrünün əvvəllərində ölənlərin qəbirləri üzərində torpaq, ağac və daşdan ibarət süni təpələr - kurqanlar yaratmaq adəti olub. Bu baxımdan Laçın rayonunun Güləbird kəndindəki "Qız qəbrı" kurqanı və bu ərazidə olan digər adsız kurqanlar, Mirik kəndinin "Təpələr" ərazisindəki kurqanlar və eləcə də Ziyirik kəndi ərazisindəki Rizvan meşələrində və digər yerlərdəki bu tipli kurqanların mövcudluğu və çoxluğu əsas verir ki, bu bölgədə yaşayışın neolit və tunc dövrlərindən başladığı haqqında fikir söylənilsin. Erməni alimləri də təsdiq edirlər ki, aparılan araşdırmalara və dünya alimlərinin gəldikləri ümumi yekdil rəylərinə görə, dünyada kurqanların düzəldilməsi yalnız və yalnız azərbaycanlı və türk xalqlarında təsadüf edilir. Belə bir məntiqə mövcudluğu təsdiq edir ki, hələ eramızdan əvvəl III-II minilliklərdə Laçın rayonu ərazilərindəki yerli sakinlər fars(kürd) və türkdilli etnoslar olublar. Tədqiqatçıların apardıqları araşdırmalara və gəldikləri nəticələrə görə, Azərbaycanda hələ eramızdan əvvəl I əsrdə kəhriz sistemlərindən istifadə edilib. Bu da onu göstərir ki, Laçın ərazilərindəki kəhrizlərin yaşı nə az, nə çox ən azı yüz illərlə ölçülməlidir. Heç də təsadüfi deyildir ki, indiki Laçın rayonu ərazisində Antik dövr daş abidələrindən sayılan qaya, daş üzərində insan, heyvan, quş və digər həndəsi təsvirlərə də rast gəlmək olur. Bu təsvirlər əsasən rayonun Qaragöl yaylağından, Pəri çınqılı adlanan ərazidən, Kəlbəcər rayonunun əraziləri istiqamətində uzanan silsilə çınqıl daşları üzərində oyulub. Bu təsvirlərin yaşı, bəlkə də Qobustan qayaları üzərindəki təsvirlərin yaşı qədərdir. Çar Rusiyanın qərarı ilə səlcuqların gəlişi Şəhadı kürd dövlətinin süqutundan sonra XII əsrin sonu XIII əsrin əvvəllərində Qarabağın dağlıq hissəsində alban Xaçın knyazlığı yarandı. Bu knyazlıq eləcə də indiki Laçın bölgəsini əhatə edirdi. Ona görə də Dağlıq Qarabağın digər bölgələrində olduğu kimi, bu ərazilərdə də Xaçın adı ilə bağlı yeni adlar, toponimlər əmələ

gəlməyə başladı. Buna misal olaraq indiki Laçın ərazisindəki Xaçınyalı kəndini, Bozlu kənd ərazisindəki Xaçın yalı, Xaçın daşı adları ilə adlanan yer adlarını göstərmək olar. Sonralar Xaçın knyazlığının ərazisində Xaçın da daxil olmaqla Qarabağ-alban mülkləri Xaçın, Vərəndə, Dizaq, Güllüstan (Talış) mülkiyyəti ilə yanaşı, Çiləbörd mülkiyyəti də yarandı. 1828-ci il Rusiya-İran müharibələrindən sonra bağlanan Türkmənçay sülh müqaviləsinə əsasən, bölgə Şimali Azərbaycanın tərkibində Rusiyaya qatılıb. Öz sərhədləri ətrafında təhlükəsiz zona yaratmaq məqsədi ilə çar hökuməti Cənubi Qafqazda Azərbaycan torpaqlarının erməniləşdirilməsinə qərar verib. Bu qərardan sonra Rusiyanın himayəsi altında Osmanlı dövlətindən və İrandan Azərbaycan torpaqlarına ermənilərin kütləvi şəkildə köçürülüb məskunlaşdırılmasına başlandı. Beləliklə, qədim Azərbaycan torpaqları olan Naxçıvan, İrəvan, Zəngəzur və Qarabağ ərazilərinə Rusiyanın müstəmləkəçilik siyasəti nəticəsində xeyli sayda erməni ailələri yerləşdirilsə də, Qarabağın tərkibində olan Laçın bölgəsinə (Gorus, Sisyan, Qafan, Mehri məntəqələri istisna olunmaqla), ermənilərin məskunlaşdırılması mümkün olmadı. Azərbaycanda xanlıqlar ləğv edildikdən sonra, Laçın bölgəsi 1829-cu ildən yeni yaradılan Qarabağ əyalətinə qatılıb, 1861-ci ildən isə indiki Laçın Rus imperiyası siyasətçilərinin qərarı ilə ayrıca, Zəngəzur qəzasına çevrilib. Zəngəzur qəzası: - Şimali Azərbaycan torpaqlarında Rusiyanın yaratdığı inzibati ərazi

Cümhuriyyətinə qarşı hazırlanan qiyamın qarşısını almaq, ölkənin ərazi bütövlüyünü təmin etmək və əhalini qırğınlardan qorumaq üçün Azərbaycan hökuməti Zəngəzura qoşun hissələrinin göndərilməsinə qərara aldı. Bu məqsədlə hərbi nazirlik 1919-cu il oktyabr ayının 30-da xüsusi Zəngəzur dəstəsi yaratdı. Dəstənin rəhbəri 1-ci piyada diviziyasının komandiri, general-mayor Cavad bəy Şıxlinski idi. Dəstə oktyabrın 30-da ilkin mövqelər istiqamətində Xankəndindən Zəngəzura doğru hərəkətə başladı. Müxtəlif istiqamətlərlə hərəkət edən birinci, habelə sağ və sol dəstələr Diğ yaşayış məntəqəsinə doğru irəliləməli idilər. Diğ erməni silahlı qüvvələrindən təmizlənməsi həm Qarabağa aparın strateji yolu, həm də bölgəni nəzarət altında saxlamaq üçün böyük əhəmiyyət daşıyırdı. Dəstənin rəisi Şıxlinskiyə əsasən, 1-ci dəstə noyabrın 3-də hücumla başlamalı, dəstənin piyada bölmələri 2 ədəd topla Sultanlar kəndi, kürd suvari bölmələri isə Sadınlar kəndi istiqamətində irəliləməli və orada döyüşqabağı mövqə tutmalıydı. Hücum zamanı dəstənin sağdan mühafizəsi Sultan bəy Sultanovun rəhbərliyi ilə yerli partizanlara tapşırıldı. Diğ istiqamətində aparılan döyüşlər Azərbaycan qoşun hissələrinin uğuru ilə başlasa da, onu əldə saxlamaq mümkün olmadı. Zəngəzur qırğınları Zəngəzur qəzasında ermənilərin həyata keçirdikləri talanlar, zorakılıq aktlarını, soyqırımları dayandırmaq mümkün olmadı. Zəngəzur qəzasında 115 azərbaycanlı və kürd kəndləri ermənilər tərəfindən dağıdılıb. Həmin kəndlərdə

3257 kişi, 2776 qadın və 2196 uşaq öldürülüb, 1060 kişi, 794 qadın və 485 uşaq yaralanıb. Vağadü kəndində erməni vandalları 400-dən çox azərbaycanlı əhalinin sığınacaq tapdığı məscidə əvvəlcə əl qumbaraları atıb, sonra isə ona od vuraraq adamlarla birlikdə yandırdılar. Məhz bu səbəbdən, 1918-1920-ci illər Azərbaycan tarixində Zəngəzur qırğınları kimi qeyd olunur. 1920-ci il aprelin 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra ermənilərin Zəngəzuru Azərbaycandan qoparmaq siyasəti daha da fəallaşdı, Ermənistanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra isə bunu Rusiyanın əli ilə həyata keçirmək mümkün olub. Belə ki, Zəngəzur qəzası torpaqlarının böyük bir hissəsi Ermənistana ilhaq edilib, Ermənistan Xalq Komissarları Sovetinin 1921-ci il 20 iyul tarixli qərarı ilə Ermənistan SSR-də Zəngəzur qəzası yaradılıb. 1920-ci illərin sonlarında həyata keçir-

ilən rayonlaşma siyasəti nəticəsində həmin ərazilərdə Qafan, Gorus, Mehri və Sisyan rayonları təşkil edilib, Zəngəzur bir tarixi vilayət kimi ləğv olunub. Zəngəzur qəzasının böyük bir hissəsinin Ermənistana birləşdirilməsi Azərbaycana daha bir zərbə vurub, Naxçıvan torpaqları Azərbaycandan ayrı salınıb. Artıq bu dövrdə Zəngəzur vilayətinin Azərbaycanda qalan hissəsində də hansısa bir inzibati idarə mərkəzi yaradılması zərurəti meydana gəlib. Və beləliklə, (1921-1929) Kürdüstn qəzasının mərkəzi olan Abdallar arasındakı ərazidə rayon mərkəzinin yaradılması qərara alınır. Rayonun adını seçərkən yerli relyefi və əhalinin xarakterini nəzərə alan yazıçı Tağı Şahbazi Simurq təşəbbüs göstərərək rayonun adını Laçın elan etib. 1930-cu ildə Laçına rayon statusu verilib. Azərbaycanın qərb torpaqlarına sahib çıxaraq bu torpaqlar üzərində özlərinə dövlət quran ermənilər artıq Azərbaycana qarşı yeni, daha böyük ərazi iddiaları ilə çıxış etməyə başladılar. Onlar Qarabağı Ermənistana birləşdirilməsi məsələsini ortaya ataraq bir maneə kimi Laçın rayonunu aradan götürməyin yollarını düşündülər. Sovetlər dövründə ermənilər dəfələrlə Laçın rayonunun bir inzibati mərkəz kimi ləğvinə çalışsalar da, təşəbbüsləri baş tutmadı. Bunun əvəzində onlar 1970-1980-ci illərdə Güləbird, Cıcmılı, Malıbəy, Qarıqışlaq, Sadınlar və digər kəndlərin yüz hektarla pay torpaqlarını və bütövlükdə Qaragöl yaylağını mənimsəməyə nail oldular. 1992-ci il mayın 18-də Laçın rayonu erməni-rus ordu birləşmələri tərəfindən işğal edilib. 1835 kv.km. ərazi, 125 kənd və qəsəbə, 14745 yaşayış evi, 891 təhsil, kommunal və kənd təsərrüfatı müəssisəsi, 218 mədəniyyət müəssisəsi, o cümlədən 250 tarix və memarlıq abidəsi, 5 muzey, 6050 mədəniyyət və incəsənət nümunəsi ermənilər tərəfindən mənimsənilib. Bu işğalçılıq siyasətinin nəticəsi olaraq rayonun 262 nəfər sakini şəhid olub, 67 nəfər itkin düşüb, 871 uşaq yetim qalıb, 66 646 min nəfər əhali öz dedə-baba torpaqlarından qovularaq, öz vətənlərində didərgin həyatı yaşayırlar.

SOYQIRIM YALANINI TƏSDİQ EDƏN ERMƏNİLƏR VƏ RUSLAR

Ermənilər böyük Ermənistan qurmaq xülyası ilə böyük dövlətlərin vədlərinə aldanaraq 1921-ci ilə qədər Anadoluda və Azərbaycanda qanlı qətlialmlar, daha doğrusu, vəhşiliklər törətmişlər. Bütün bu qeyri-insani hərəkətlər Osmanlı dövlətinin, Türkiyə Cümhuriyyətinin, Türkiyə Genelkurmay Başqanlığının, Azərbaycanın, Fransanın, Almaniyanın, İngiltərənin və Rusiyanın dövlət arxivlərindəki rəsmi sənədlərdə də öz əksini tapmışdır. Rəsmi sənədlər isə ermənilərin 1915-ci ildə yaşanan hadisələri dünya ictimaiyyətinə uydurulmuş "soyqırım" kimi təqdim etmələrinin hüquqi əsaslardan uzaq olduğunu ortaya qoyur.

"Soyqırım" iddiasında olan ermənilər 95 ildir bütün səylərinə baxmayaraq Osmanlı dövlətinin erməniləri yox etmə niyyətini isbat edən heç bir sənəd tapa bilməmişlər. Sənəd dediklərinin də saxtəliyi ortaya çıxmışdır. I Dünya müharibəsinin sonuna yaxın İstanbulu işğal edən ingilislər erməni patriarxanasının raportlarına əsaslanaraq "qətlialm" və müxtəlif "cinayətlər" törətdiklərindən məsul tutduqları, aralarında nazir və bezi rəhbərlərin də olduğu 144 nəfər Osmanlı dövlətinin məsul işçilərini mühakimə etmək üçün Maltaya sürgün etmişlər. Ancaq ingilislər bütün arxiv sənədlərini tədqiq etmələrinə baxmayaraq həbs etdikləri şəxsləri günahlandıracaq bir dəlil belə tapa bilməmişlər. Nəticədə, Maltaya sürgün etdikləri şəxslərin hamısını azad etmişlər. Beləliklə, hələ o zamanın "erməni soyqırımı" iddialarının uydurma olduğu məlum olmuşdur.

Bu gün ermənilər Sevr müqaviləsinin hələ də gücündə olduğunu irəli sürüb istismar yolu ilə Türkiyənin şərq və cənub-şərqində olan bir çox şəhər və kəndləri üzərində haqlarının olduğu iddiasındadırlar. Onlar uydurduqları "erməni problemləri"ni dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq və bu "problemləri" beynəlxalq miqyasda qəbul etdirmək məqsədilə Türkiyə əleyhinə aparılan təbliğat fəaliyyətlərini 1965-ci ildən etibarən artırmışlar. Bu şovinist insanlar özlərinin məzlum xristianlar olduqlarını, türklərin haqsız və barbarca törətdikləri qətlialmlarla hüsur içərisində yaşadıklarını vətənlərindən atıldıklarını irəli sürüb Şərqi Anadolunu Azərbaycan türklərinin ata-baba yurdu olan İrəvan xanlığında qeyri-qanuni elan etdikləri "Ermənistan" qatmaq istəmişlər. Daşnakların bu söyləri bir nəticə vermədikdə onlar 1973-cü ildən etibarən bütün dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında terror hərəkətinə

başlamış, 200-ə yaxın terror hadisələri törətmişlər. Vəhşicəsinə törədilən bu hadisələrin dünya ictimaiyyətində yaratdığı mənfi təsirləri gördükdə isə onlar "erməni soyqırımı" uydurmasını dünya ictimaiyyətinin gündəminə gətirmişlər. Etiraf etmək lazımdır ki, bu uydurulmuş "soyqırım" mövzusunda erməni komitələri, kilsələri və xüsusilə erməni diasporu ağıllığı-maz müsbət nəticələr əldə etmişlər.

Diaspor kəlməsi, əslində, yəhudilər üçün istifadə olunan bir termdir. Doğma yurdların-dan ayrılaraq xarici ölkələrdə yerləşən yəhudiləri tanımaq üçün istifadə olunan diaspor kəlməsi ermənilər haqqında da söylenməyə başlanmış, daha çox məşhurlaşmışdır. Bu gün diaspor kəlməsi tələffüz edildikdə hər bir insanın ağına ilk olaraq erməni diasporu gəlir. "Bu gün ermənilərin fəaliyyətlərini təşkil edən və Ermənistanın xarici siyasətini, sözün əsl mənasında idarə edən erməni diasporudur,"- deyə bilərik. Bütün dünyaya yayılmış erməni diasporunun məqsədi türk düşmənçiliyini təbliğ etmək və uydurulmuş "soyqırım"ın intiqamını almaqdır.

Türkiyəyə və Azərbaycana qarşı cəbhəyə aradan erməni diasporu hər il erməni "soyqırımı" günü qəbul etdikləri 24

aprel tarixində yaşadıkları ölkələrdə bu mövzunu gündəmə gətirir, yerli və mərkəzi idarələri Türkiyə əleyhinə qərar almağa məcbur edir, qurduqları planlarına qaldıqları yerdən davam edirlər. Əslində 24 aprel günü "erməni soyqırımı" deyə bir ha-disə baş verməmişdir. Bu, ermənilərin türklərə qarşı uydurduqları bir iftirdir. Osmanlı dövləti 24 aprel günü, yaşadıkları dövlətə qarşı törətdikləri xəyanət və ikiüzlülüklerine görə erməni komitəçi və çetəçilərini həbs etmişdir, öldürməmişdir. Amma ermənilər o günü elə təsvir etmişlər ki, guya o gün ermənilərə qarşı böyük bir qətlialm törədilmişdir. Beləcə, 24 aprel günü 95 ildir təkrarlana-təkrarlana beynənlərə həkk olmuşdur. Nəticədə, bir çox dövlətlərin Milli Məclisləri işin əslini araşdırmadan ermənilərin bu böyük yalanını doğru kimi qəbul edib 24 aprel 1915-ci il tarixini "erməni soyqırımı" tarixi olaraq qəbul etmişlər. Doğrusu, bir çox ölkədə müqəddəs sayılan Milli Məclisin belə bir qərarı qəbul etməsinə inanmaq olduqca çətinidir. Bu da bir həqiqətdir ki, Milli Məclislər uydurma tarixi hadisələr haqqında qərar alacaq quruluşlar deyillər. Tarixi tarixçilər dəyərləndirməlidirlər. Motivlər nə olursa olsun xarici ölkələrin Milli Məclislərinə təqdim olunan "erməni soyqırımı" iddialarına dəstək verən bezi ölkələrin niyyətləri insanlığa qarşıdır.

Bu gün dünya ictimaiyyətində Türkiyə və Azərbaycana qarşı

davamlı problemlər yaradan bir Ermənistan ilə qarşıqarşıyıq. 1998-ci ildə Ermənistan prezidenti seçilən R.Koçaryan iqtidara gəlməz "soyqırım"ın bütün dünya tərəfindən tanınmasını Ermənistanın xarici siyasət hədəflərindən biri olaraq açıqlamışdır. Bu mövzunun dövlət siyasəti olduğunu dilə gətirən Ermənistanın bugünkü siyasətçiləri də "soyqırım"ın tanınması mövzusu Ermənistanın xarici siyasətinin ən önəmli ünsürlərindən biri olduğunu hər zaman və hər yerdə ifadə edirlər. Beləcə, hər baxımdan tamamilə çıxılmaz vəziyyətdə olan Ermənistan güclü dövlətlərin oyuncağı olmaqdan əl çəkmir, Türkiyəyə və Azərbaycana qarşı uydurmalarla dolu siyasət yürütməyə davam edir.

Bu gün Qarabağ bölgəsi də daxil olmaqla 46.200 kv.km Azərbaycan türkünün ata-baba yurdunda yaradılan Ermənistanda bir türkün belə yaşadılmamasına dünya ictimaiyyəti nə anlam verir? Doğrudur, bu gün oralarda 4264

imzalanmış Qars müqaviləsi Türkiyənin şərq sərhədlərini müəyyən etmişdir. Bu müqavilənin hələ də güvvədə olması Ermənistanın Türkiyədən və Azər-baycandan torpaq tələb etməsini hüquqən doğru olmadığını göstərir.

1998-ci ildə Daşnak təşkilatının gizli lideri R.Koçaryanın prezident seçilməsilə millətçi hərəkatlar sərbəst buraxılmış, Ermənistan Türkiyə ilə əlaqələrində sərt bir siyasət izləməyə başlamışdır. Koçaryan rəsmi bir açıqlamasında, soyqırımı heç bir zaman unutmayacaqlarını, bu faciəni bütün dünyaya xatırladacaqlarını, soyqırımın cəzasız qaldığını, millətlərarası tanıma və qınamanın layiq olduğu səviyyədə gerçəkləşmədiyini dilə gətirmiş, BMT-nin 53-cü iclasında da iddialarını təkrarlayaraq, Ermənistanın Türkiyə və Azərbaycan tərəfindən blokada altına alındığını ifadə etmişdir. Bu tələblərin qarşısında ortaya belə bir sual çıxır: Türkiyədən və Azərbaycandan rəsmən torpaq

tələb edən və buna konstitusiyasında yer verən bir ölkə ilə normal əlaqələr necə qurula bilər?..

Bu gün Azərbaycanın tarixi torpaqlarında yaradılan "Türksüz Ermənistan"da rəsmən 3,5 milyona yaxın erməni qeydlidir, lakin oralarda yaşayanların

sayı təxminən 1,7-1,8 milyondur. Ermənilər haqqında həqiqətləri ortaya qoymaq bizim hər birimizin borcudur. Bu gün Ermənistanda türk adını daşıyan nə bir kənd, nə də bir Azərbaycan türkü vardır. Halbuki erməni Zaven Korkodyanın 1932-ci ildə nəşr etdiyi "Sovet Ermənistanının əhalisi son yüz ildə, 1831-1931" adlı kitabında adları çəkilən 2.310 kənddən 2.000-dən çoxunun adı Azərbaycan leksikonundadır. O torpağın hər qarşısında Azərbaycan tarixinin izləri vardır. Heç şübhəsiz, bugünkü "Ermənistan Respublikası"nın ərazisində qalan və qalmayan mədəniyyət abidələri ciddi bir şəkildə araşdırılmalıdır. Və bu araşdırmalar BMT-nin üzvü olan, lakin nə xristian, nə də islam dininə mənsub olmayan ölkələr tərəfindən aparılmalıdır. Hesab edirəm ki, bu cür araşdırmalar həqiqətləri ortaya qoyar.

Dünyada irq, dil və din fərqi güdmədən bütün erməni kütləsinə hər cür imkanı istər Osmanlı imperatorluğundan, istər Türkiyə Cümhuriyyətindən, istərse də Azərbaycandan daha artıq verən başqa bir dövlət və ya millət göstərmək mümkün deyildir. Ancaq ermənilər Azər-baycan türklərinin ata-baba yurdu olan İrəvan xanlığında qurduqları Ermənistanda bu haqqı türklərə tanıyırlar. Tarixi rəsmi sənədlər bu yazdıqlarımızı isbat edir. Lakin

ermənilər istismar planlarını yerinə yetirə bilmək üçün uydurmalarına davam edir, I Dünya müharibəsində və sonrasında Anadolunu və Azərbaycanı yaxıbyandırdıqları kimi bu gün də Azərbaycanın Qarabağ bölgəsini və ətrafını yaxıbyandırdırlar. Onlar Azərbaycanla atəşkəs müqaviləsi imza-lamalarına baxmayaraq bu dövlət ilə müharibə şəraitini davam etdirir, işğal altında tutduqları torpaqlardan Azərbaycan sərhədcilərinə, sərhəddə yaşayan insanlarımızı atəş açır, sərhədciləri və sərhəddə yaşayan Azərbaycan vətəndaşlarını təzyiq altında tutmaqdan qalmır, hər gün olmasa da tez-tez Azərbaycan əsgərini və ya vətəndaşını şəhid edirlər. Türk dünyası başda olmaqla, bütün dünya ictimaiyyəti də bu hadisələrə seyirci qalırlar, Xocalı soyqırımına seyirci qaldıqları kimi. Xatırlayın, Azərbaycanın yarısı qədər olmayan İsrailin 2 əsgərini öldürməmişdilər, qaçırılmışdılar, onlar isə minlərlə insanı öldürdülər, 1 milyona yaxın insanı evsiz-eşiksiz qoydular. Bütün bunların isbatı üçün rəsmi sənədlərə ehtiyac yoxdur, bu faciələr bütün dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında törədilmişdir.

Bu gün Ermənistan dörd qonşusunun üçü ilə ciddi anlaşmazlıqlar içərisindədir. Bu şəraiti yarananlar da ermənilərin özləridir. Ermənilərin Türkiyə və Azərbaycana qarşı yaratdıqları problemlər göz qabağındadır. Deyək ki, bunlar türkləri özlərinə qan düşməni sayırlar. Yaxşı, bəs bunlar gürcülərlə niyə dolana bilmirlər?

Biz türklərin ciddi-ciddi düşünüb, yontəmlərimizi dəyişdirməyimizin zamanı gəlmədimi? 255 milyon türkün 4-5 milyon erməniyə "otur oturduğun yerdə, iftiralər uydurma," deməyinin vaxtı gəlmədimi?..

İndi də gəlin, rəsmi arxiv sənədləri ilə yanaşı erməni yazıçı, elm və siyasət adamlarının əsərlərinə, rəsmi yazılarına və çıxışlarına bir nəzər salağ. Yetmiş il boyunca başımıza tac etdiyimiz, dilimizdən heç düşürmədiyimiz, adını bir çox təşkilat və abidələrimizə verdiyimiz Şaumyan Andranikə göndərdiyi 1918-ci il tarixli teleqramında belə yazırdı: "Sizin teleqramı aldım, bütün mətni Moskvaya - Mərkəzi hökumətə bildirdim. Mən şəxsən sizi, həqiqi milli qəhrəmanı təbrik edirəm. Əgər cənab Kaçaznuni və başqaları sizin kimi olsaydılar, erməni xalqı belə çətinliklərə düşməzdi. Sizin bayrağınız altında vuruşan bütün qəhrəman əsgərlərə və bütün zəhmətkeş sakinlərə salam söyləyin. Həmin adamlara ki, onlar istər türk istilasına qarşı, istərse də milli azadlıq uğrunda əzmkarlıq göstərmişlər. Bütün çətinliklərə baxmayaraq sizi inqilabın bayrağını aşağı endirməməyə dəvət edirəm. Nəticədə, Zağafqaziya erməni kəndli və fəhlələrinin qurultayı sovet hakimiyyətini təsdiqləyər və yenidən Rusiya ilə birləşsələr. Mən çox şad olardım ki, bu imkanları reallaşdırmaq üçün bizə yardım edəsiniz. Mənimlə əlaqə yaratmaq üçün yollar axtarmağınızı rica edirəm." ("Bakinski raboçiy" qəzeti, 20 iyul 1918-ci il).

Prof.**Fazil Daraoğlu**
Davamı səh. 10-da

SOYQIRIM YALANINI TƏSDİQ EDƏN ERMƏNİLƏR VƏ RUSLAR

Əvvəli səh. 9-da

Doğrudan da bu, qorxunc bir plan olmuşdur. Bu da bir həqiqətdir ki, ermənilər belə plan-larla özlərini "yazıq," "haqsız-hüquqsuz" bir millət olaraq göstərməyə çalışmışlar.

Son olaraq Ermənistanın ilk Baş naziri, Daşnaksütyun komitəsinin rəhbəri O.Kaçaznununin "Artıq Daşnaksütyunun görəcəyi iş yoxdur" başlığı altında Buxarest konfransına təqdim etdiyi raportun bir bölümünü qeyd etmək istərdik. Bu raport 1914-1923-cü illər arasında türk-erməni hadisələrinə və ermənilər tərəfindən bütün dünyanın gündəliyinə gətirilən "erməni soy-qırımı"nın baş verib-vermədiyinə dair başda gələn rəsmi sənədlərdən biridir.

Bizə görə, bu gün Türkiyənin qarşısına atılmış və dünyanın bir çox ölkələri tərəfindən qəbul edilmiş uydurma "soyqırım" mövzusunda dair həqiqətləri isbat etmək üçün O.Kaçaznununin verdiyi məlumatlar olduqca dəyərli və əvəzəlməzdir. Çünki O.Kaçaznuni erməni hökumətinin ən səlahiyyətli adamı olaraq o illərdə baş verən hərbi, siyasi və iqtisadi hadisələri yaşamış, müharibə bitdikdən sonra baş verən hadisələrin nəticələrini hər bir erməninin etmə-yəcəyi qədər düzgünlüyə yaxın düşüncələrlə ortaya qoymuşdur.

O.Kaçaznuni raportunda toxunduğu mövzuların yalnız komitəçi yoldaşları üçün deyil, ey-ni zamanda hər bir erməni üçün də olduqca önəmli olduğuna diqqət çəkir, hər bir komitəçinin bu mövzuların üzərində ciddi-ciddi düşünməsinə lazım bilir və hər bir erməniyə çatdırılmasını istəyir. O, öz çıxışında belə demişdir:

"Yoldaşlar! Bu məsələlər mənim çox uzun və çox üzücü düşüncələrimin əsas mövzusunun əmələ gətirmişdir. Sizin də bu mövzuları düşünmüş olduğunuzdan şübhəm yoxdur. Ancaq sizin də eyni nəticəyə gəlib-gəlməyəcəyinizi bilmirəm. Qorxuram belə olmasın. Qorxuram ki, tələffüz etmək çətin olsa da, mənim vicdanımın səsini dinləyərək gəldiyim nəticə konfrans iştirakçılarının qarşı irticasını, bəlkə də öfkəsini çəksin. Mən buna hazırım. Ancaq buna

inan-mağınızı xahiş edirəm: bu sözləri yazmaq və imzalamaq, bunları mənəndən eşidərkən hiss edəcəklərinizə nisbətən, mənim üçün daha çətin olmuşdur. Mənim deyəcəklərim kifayət qədər düşünülməmiş qənaətlərin bir nəticəsi deyildir. Bütün bunlar köklü qənaətlərin və dəqiq şüurun bir nəticəsidir, çünki mən düşünməyə, anlamağa, mühakimə etməyə, qiymətləndirməyə və mövqə müəyyən etməyə kifayət qədər sahibəm. Buna görə də, az da olsa səbr etməyinizi və danışıcağım mövzulara obyektiv

yaxınlaşmağa çalışmağınızı xahiş edirəm. Bilirəm, komitə qayğıları ilə yaşayan və komitə ölçüləri çərçivəsində düşünən şəxslərin bunu etməsi asan olmayacaqdır. Buna görə bu mövzunu yersiz görsəniz, sizdən üzr istəyirəm. Başqa şərtlərdə bu sözlər lazımsız və yersiz görünə bilər. Lakin mənim təqdim edəcəyim təbliğin fərqli məz-munu sizin geniş düşüncənizə və şüurunuzda xitab etməyimi məcbur edir və mənə haqq verir. Mövzuya keçirəm.

Könüllü dəstələrin qurulması lazım idimi sualı bu gün, əlbəttə, mənasızdır. Tarixi hadisələrin özünə xas polad bir məntiqi vardır. 1914-cü ilin payızında erməni könüllü dəstələri quruldu və türklərə qarşı fəaliyyətə başlandı. Bu, erməni xalqının 25 il boyunca bəslənmiş olduğu psixoloji şəraitin təbii və qaçılmaz bir nəticəsi idi. Bu psixologiya özünə bir forma tapmalıydı və onu tapdı...

Bu gün (əgər məsuliyyət mövzusu gündəmə gələrsə) kimin günahkar olduğunu tədqiq etmək də mənasızdır. Psikopos Mesrop, A.Xatısov, Doktor Zavriev, S.Arutyunov, Dro və An-dranik olmasaydılar, başqaları tapılacaq və eyni şeyləri törədəcəkdilər. Könüllü dəstələrin qurulmaları bir səhv idisə, bu səhvin kökləri uzaq keçmişdə axtarılacaqdır. Hələlik bunu təsbit etmək lazımdır ki, biz bu könüllülər hərəkatına aktiv olaraq qatıldığımız və bu qatılma komitə konqresinin qərarına baxmayaraq həyata keçirildik.

1914-cü ilin qışı və 1915-ci ilin ilk ayları, Daşnaksütyun da daxil olmaqla Rusiya erməniləri baxımından bir həyacanlanma və ümid dövrü idi. Biz qeydsiz-şertsiz Rusiyaya yönəlmiş vəziyyətdə idik. Hər hansı bir zəfərin olmamasına baxmayaraq, biz zəfər havasına qapılmışdıq, sədaqətimiz, çalışmaları və yardımlaşmalarımız qarşılığında Çar

hökumətinin Ermənistanın müstəqilliyini bizə hədiyyə edəcəyinə əmindik. Ağılımız dumanlanmışdı. Biz öz istəklərimizi başqalarına mal edərək məsuliyyətsiz insanların boş sözlərinə böyük əhəmiyyət verib özümüzə etdiyimiz hipnozun təsirilə həqiqətləri anlaya bilmədik, xəyallara qapıldığımız...

1915-ci ilin ikinci yarısı və 1916-cı ilin tamamı bizim üçün ümumi bir yas dövrü oldu. Van, Eleşkirt, Basen mühacirləri, qırğından qurtarmış olanların hamısı – onminlərlə, yüzminlərlə insan gəlib Rusiyanın erməni qəzalarına doluşdular. Ac, çılpaq, xəstə və qorxu içərisində olan insanlar şəhər və kəndlərimizə yerləşdilər. Bu ac insanlar çörək tapa bilməyən bir ölkəyə gəlmişdilər. Gücsüz, xəstə, dərmanlız mühacirlər açıqda qalmışdılar. Şirak və Ararat vadiləri böyük bir xəstəxana xatırladırdı. Buralarda minlərlə erməni bizim gözlərimizin qabağında aclıqdan və xəstəlikdən ölürdülər. Biz bu insanların həyatlarını qurtarmaqda acizdik. Qızgınlıq və qorxu içərisində olan bizlər günahkar axtarırdıq və bu günahkarı "Rus hökuməti ilə onun yalançı siyasəti" olaraq müəyyən etdik. Biz, sosial baxımdan yetişmiş

hökumətinə aid edərək, onu xəyanətdə günahlandırırıdığımız.

Təbii ki, bizim könüllü dəstələrimiz Vanı və Muşu tezliklə ələ keçirməyə çalışırdılar. Ora-lara erməniləri qurtarmaq üçün gedirdilər. Əslində rus ordu hissələri erməni könüllülərindən əmələ gəlmirdi və onların fərqli məqsədləri var idi. Onlarda görünən və bizim bir xəyanət olaraq qiymətləndirdiyimiz ağır və qətiyyətsiz davranış, rus komandanlarının qeyriadi zəifliyiylə (belə zəiflik digər cəbhələrdə də görünmüşdür) və ya bizim tərəfdən bilinməyən ümumi hərbi qaydalarla açıqlana bilər.

Bu hadisələri, qeyriadi və çox maraqlı olduğuna baxmayaraq, ələ almamağımız lazım idi. Biz siyasi bir komitə olaraq məsələmizin rusları maraqlandırmadığını və onların lazım olduğu bizim cəsədlərimizi tap-talayaraq keçib gedəcəklərini unutmmuşduq. Bunu anlamadığımızı, bilmədiyimizi söyləyə bilmərəm. Əlbəttə, bildik, lakin bəzən müharibənin ancaq erməni məsələsinə görə başladıldığını saflıqla düşünürdük. Ruslar hücumu keçdikdə, onların erməniləri qətl etmələri üçün türklərə imkan verdiklərinə inandığımız. Biz hər iki

halda məqsəd və niyyətləri qarışdırırdıq. Rusların xəyanətlərini axtarırdıq və əlbəttə, tapırdıq. Altı ay əvvəl də rusların xeyirxahlıqla yaxınlaşmalarının isbatını eyni bu şəkildə axtarmış və tapmışdıq. Pis tələddən

şikayət etmək və fəlakətlərimizin səbəblərini başqalarında axtarmaq acınacaqlı bir vəziyyətdir. Bu, bizim milli psixologiyamızın bir xüsusiyyətidir. Daşnaksütyun komitəsi bundan qaça bilməmişdir.

Rusların bizə qarşı təhrikəci davranmalarında sanki xüsusi bir təsəlli var idi. Sanki saf və uzaqgörən olmadığımız bir qəhrəmanlıq idi və nəticədə ələ bir vəziyyətə düşdük ki, istəyən hər kəs bizi asanlıqla aldatdı, xəyanət etdi, kəsdə və başqalarının kəsmələrinə imkan verdi..."

1923-cü ilin aprel ayında Daşnaksütyun komitəsinin Buxarestdə keçirilən konfransında çıxış edən O.Kaçaznununin erməni millətinə mənsub olmasına baxmayaraq, konfransdakı çıxışı bu gün bütün dünyada dillər əzbəri olan "erməni soyqırımı"nın uydurma olduğunu rəsmən ortaya qoyur.

Yuxarıda bəzi bölümlərini qeyd etdiyimiz raportu yazanın müharibədə dövuşən tərəflər-

dən birinin başında və üstəlik, "soyqırma" uğradığı iddia edilən tərəfin Baş naziri olduğu nəzərə alındıqda bu qeyd etdiklərimiz daha ciddi əhəmiyyət qazanır. "Soyqırma" uğradıqları iddia edilən ermənilərin Baş nazirləri, baş verən hadisələri bir müharibə olaraq dəyərləndirir və ən önəmlisi ermənilərin imperialist güclərə alət olduqlarını açıq şüürlə ortaya qoyur. Beləliklə, Daşnaksütyun komitəsinin lideri, Ermənistanın ilk Baş naziri O.Kaçaznununin 1923-cü ilin aprel ayında Buxarestdə keçirilən Daşnaksütyun konfransına təqdim etdiyi raportdan bu nəticələr ortaya çıxır: ermənilər Osmanlı dövlətinə xəyanət edib əvvəl ruslara, daha sonra fransızlara və ingilislərə qeydsiz-şertsiz bağlanmışlar; Osmanlı dövlətinin köçürülmə qərarı müdafiə məqsədinə uyğun olmuşdur; ermənilər dənizdən-dənizə proyekt kimi bir arzuya qapılmış və bu istiqamətdə təhrik edilmişlər; Daşnaksütyun komitəsi xaricində bir günahkar ax-tarılmamalıdır.

Bu qeyd etdiklərimizi nəzərə alaraq ortaya bir sual çıxır: "Bu gün "erməni soyqırımı" iddialarını müzakirə edəndə "erməni soyqırımı" haqqında qərarlar alan ölkələr Ermənistanın ilk Baş nazirinə güvənmirlərsə, kimə güvənirlər? Heç şübhəsiz, Ermənistanın ilk Baş naziri, erməni millətinin tarixində xüsusi bir yeri olan Daşnaksütyun komitəsinin lideri O.Kaçaznununin raportu imperializmin böyük yalanına son verir!..

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, daşnakların Azərbaycan türklərinin ata-baba yurdu olan İrəvan xanlığında elan etdikləri "Ermənistanın" ərazisi bu gün 46,200 kv. km. çatdırılmışdır. Minillərdir bu torpaqlarda yaşayan Azərbaycan türkləri ata-baba yurdlarını tərk etmək məcburiyyətində qalmış, qaçqın vəziyyətinə düşmüşlər. Bütün bunlara baxmayaraq bugünkü "Ermənistan" Azərbaycanla olan sərhədlərini tanımadığı kimi, Türkiyə dövləti ilə olan sərhədlərini də tanımır, yəni Qars və Gümrü müqavilələrini qəbul etmir. Bəli, onlar bacarıqsız və bəsirsiz idarəçilərin əlində qalıb, dünya imperializminin bir maşası olaraq istifadə olunurlar.

Hesab edirik ki, Ermənistanın ilk Baş naziri O.Kaçaznununin Daşnaksütyun komitəsinin Buxarestdə keçirdiyi konfransına təqdim etdiyi raportu çox sayda dillərə tərcümə edililib dünya ictimaiyyətinə çatdırılmalıdır. Biz, bu raportun tərcümələri ABŞ Təmsilçilər Məclisi Beynəlxalq Əlaqələr Komitəsinə, ingilislərin, fransızların, almanların və "erməni soyqırımı"ni qəbul edən ölkələrin Milli Məclislərinə təqdim edilməlidir, düşüncəsindəyik. Qoy onlar "erməni soyqırımı" və ya "ermənilərə qarşı törədilən qətləmləri" tarixi həqiqətlərə nə qədər uyğun olduğunu Ermənistanın ilk Baş nazirindən öyrənsinlər!..

Fazil QARAOĞLU,
professor

1828-ci il fevralın 10-da Rusiya ilə İran arasında bağlanan Türkmənçay sülh müqaviləsinin bəndlərindən biri də İranın müxtəlif ərazilərində məskunlaşan ermənilərin Quzey Azərbaycana köçürülməsini nəzərdə tuturdu. Müqavilənin imzalanmasından dərhal sonra – fevralın 13-də isə ermənilərin ilk köçü Arazdan şimala adladı və Qarabağa yerləşdirildi.

Bu fakt 1988-ci il fevralın 13-ü - ermənilərin Xankəndində

gələrində və İstanbulda silahlı toqquşmalar və terror fəaliyyətinə başlayır;

- 1890-cı ildə Tiflisdə yaradılan Daşnaksütyun partiyası da Azərbaycanın İrəvan, Qarabağ, Naxçıvan və Türkiyənin Anadolu bölgələrini əhatə edən Ermənistan qurmağı ideoloji əsas seçir, 1892-ci ildə keçirilən ilk qurultayında Qafqazı türksüzləşdirmək məqsədilə qərar qəbul edir. Həmin qərarda bildirilir: "Türkü və kürdü hər

Stepan Şaumyan nə yolla olursa-olsun, bolşeviklərlə azərbaycanlılar arasında münafişə yaratmağa cəhd göstərir, bu soyqırım aktına sinfi mübarizə və vətəndaş müharibəsi görünüşü verməyə çalışırdı.

Belə bir fürsət 1918-ci ilin martın 30-da məşhur mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyevin silahla ehtiyatsız davranışdan vəfat etmiş oğlu Məhəmməd Tağıyevin dəfnindən sonra yaranır. H.Z.Tağıyevin oğlunu

pulemyotların müşayiəti ilə hücum edirdilər. Ermənilər müsəlmanların evlərinə soxulur, sakinləri qırır, onları qılınc və xəncərlərlə doğram-doğram və süngülərlə deşik-deşik edir, uşaqları yanan evin alovları içərisinə atır, üç-dörd günlük çağaları süngünün ucunda oynadır, öldürülən valideynlərin südəmər körpələrinə rəhm etmir, hamısını öldürürdülər".

Təhqiqat Komissiyasının məlumatına görə, bu 3 günlük

Anar Yusifoğlu

Kürdü, türkü və azərbaycanlıları hər yerdə öldür!

başlayan ilk mitinqinin tarixi ilə üst-üstə düşür. Görünür, ermənilərin bu tarixi seçməsi təsadüf deyildi. Çünki 3 gün müddətində gerçəkləşdirilən erməni köçü sübut edirdi ki, Qafqazın türklərdən təmizlənməsi və Ermənistan dövlətinin yaradılması ideyasının kökü daha öncəki tarixlərə gedir və 1828-ci ilə qədər ilkin hazırlıqlar artıq başa çatmışdı...

Türkmənçay müqaviləsindən sonrakı 3 il müddətində 130 min erməni İrandan köçürülərək Qarabağda, o cümlədən İrəvan quberniyasında məskunlaşdırıldı. Nəticədə İrəvan xanlıqı ərazisində ermənilərin sayı 1831-ci ilin sonlarına aid statistikaya əsasən 161,7 min nəfərə çatdırıldı. Ancaq bu tədbirlər bölgənin demoqrafik vəziyyətinə ciddi təsir etmədi. Həm Qarabağ, həm də İrəvan quberniyalarında əhalinin böyük əksəriyyətini Azərbaycan türkləri təşkil edirdi. Hətta bir müddət sonra Azərbaycanın qərb torpaqlarında yaradılan "erməni vilayəti" adlı ərazidə belə ermənilər etnik azlıqlar, "erməni vilayəti"nin mərkəzi kimi göstərməyə cəhd edilən İrəvan şəhərinin əhalisinin isə 87 faizi türklərdən ibarət idi. Bu, təbii ki, Birinci Pyotrdan başlayan və Rusiya imperiyasının cənub siyasətinin başlıca qayəsi olan "erməni əmilindən Qafqazda etibarlı dayağ kimi istifadə edilməsi" üçün kifayət deyildi. Ona görə də erməni terror şəbəkəsinin inkişafına geniş şərait yaradıldı.

Ermənilər yaradılan şəraitdən istifadə edərək, yeni məskunlaşdıqları Azərbaycan ərazilərini, eyni zamanda, Türkiyənin şərq torpaqlarının bir hissəsini əhatə etməklə "dənizdən-dənizə böyük Ermənistan" yaratmaq və bölgəni türksüzləşdirmək məqsədilə 19-cu əsrin sonlarına doğru bir neçə terror təşkilatı – Armeanakan, Hnçak və Daşnaksütyun partiyalarını yaradırlar.

Türkü və kürdü hər yerdə öldür!

Yaradılan hər 3 partiya terror fəaliyyətini rəsmən qəbul edir:

- 1887-ci ildə Cenevrədə yaradılan Hnçak partiyasının Nizamnaməsinin 4-cü bəndində "məqsədə çatmaq üçün terror və dağıdıcılıq fəaliyyəti" nəzərdə tutulur;

- 1885-ci ildə yaranan Armeanakan partiyası Türkiyənin Van, Muş, Bitlis, Trabzon böl-

yerdə, hər bir şəraitdə öldür!"

İlk qırğınlar

Ermənilər məqsədlərini həyata keçirmək üçün Rusiya hərbiçilərinin sayəsində silahlanırlar, sistemli hərbi təlimlər keçir və açıq soyqırıma hazırlaşırlar. Genişmiqyaslı və aşkar soyqırım siyasətini həyata keçirmək üçün ilk fürsət isə 1905-ci ildə Rusiyada başlayan inqilab olur. Həmin il erməni hərbi birləşmələri Bakı, Şamaxı, Quba, Lənkəran, Gəncə, Qarabağ, Zəngəzur, Göycə, Basarkeçər, həmçinin İrəvanda azərbaycanlılara qarşı misli görünməmiş qırğınlar həyata keçirirlər.

1905-ci ildə ermənilər terror təşkilatlarının Azərbaycanda törətdiyi ilk soyqırımdan sonra İrəvan mahalının demoqrafik vəziyyəti dəyişir. 900 min türkün qovulduğu, məhv edildiyi və didərgin salındığı Azərbaycan kəndlərində Yaxın Şərqdən köçürülən ermənilərin məskunlaşması sürətləndirilir və artıq Birinci Dünya Müharibəsi ərəfəsində, 1914-cü ildə İrəvan quberniyasında ermənilərin sayı 1 milyon 14 min nəfərə çatdırılır. Əvəzində isə cəmi 575 min türk indiki Ermənistan ərazisində öz mövcudluğunu qorumağı bacarır.

"Quduz itlər körpənin əl-ayağını gəmirib yemişdi"

Ermənilərin azərbaycanlılara qarşı ikinci və daha dəhşətli soyqırımını 1918-ci ildə başlayıb və 1922-ci ilə qədər davam edib.

Birinci Dünya Müharibəsinin gedişində Rusiyada başlanan inqilabın ilk dalğasıyla rus ordusunun Cənubi Azərbaycandan geri çəkilməsi ilə böyük silah-sursata, o cümlədən ağır texnikaya sahiblənən ermənilər Tiflisdəki Daşnaksütyun partiyasının təşkilatçılığı ilə müharibədən geri dönməyə və silahlarını təhvil verməyən erməni dəstələri ilə birgə hərəkət etməyə başlayırlar. Eyni zamanda, Bakı sovetinin 6 minlik ordusuna sahib olan

Bakıya gətirən müsəlman diviziyasının 48 nəfərdən ibarət kiçik bir heyəti dəfndən sonra "Evelina" gəmisi ilə Lənkərana geri qayıtmalı idi. Ancaq gəmi limandan aralanan ərəfədə Şaumyanın tapşırığı ilə silahlı

bolşeviklər azərbaycanlı əsgərlərin tərksilah olunmasını tələb edirlər. Dəstə tələbi rədd etdikdə isə əvvəlcədən pusquda durmuş pulemyotlar atəş açır; dəstə məhv edilir və gəmidəki silah-sursat ələ keçirilir. Bakı Sovetində Stepan Şaumyan başda olmaqla Sako Saakyan, Arakelyan və digər daşnaklar bu faktı müsəlmanların bolşeviklərə qarşı çıxması kimi qiymətləndirir və səhər tezdən azərbaycanlılara qarşı hücum əmri verirlər. Beləliklə, martın 31-də Bakıda azərbaycanlıların soyqırımına başlanılır.

1918-ci il iyulun 15-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən soyqırım faktlarını araşdıraraq Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının yaradılması həmin dövrün dəhşətlərinin əks olunmasında misilsiz xidmətlər göstərib. Komissiyaya vəkil Ələkbər bəy Xasməmmədov rəhbərlik edib.

Komissiyanın üzvü A.Y.Kluqe "Bakı şəhərinin müsəlman əhalisinə qarşı törədilmiş zorakılıqlara dair iş haqqında" məruzəsində yazır: "Yaxşı silahlanmış, təlim keçmiş erməni əsgərlər çoxlu miqdarda

qırğınlar nəticəsində Bakıda 11 minə qədər müsəlman-türk öldürülüb. Ancaq komissiya üzvləri özləri də bu məlumatı səhih rəqəm saymamış və qeyri-rəsmi olaraq 30 minə yaxın türkün qətlə yetirildiyini təxmin ediblər. Çünki öldürülənlərin çoxunun meyiti tapılmamışdı. Şahidlərin dediklərinə görə, ermənilər meyitləri odalova bürünmüş evlərə, dənizə, quyulara atırdılar ki, cinayətin izini itirsinlər. Təkcə "Vulkan" cəmiyyətinin yanılma körpüsünə müsəlman kişilərin, qadın və uşaqların 6748 meyiti toplanmışdı. "Nikolay Bunyatov" gəmisinin komandir köməkçisi Kazım Axundov texnik dostu Vladimir Sokolovu "Kərpixana"

22-23 yaşlı bir qadının, iki qarının, 9 yaşlı qızın, 8 yaşlı oğlanın və südəmər körpənin meyitlərini görür. Quduz itlər körpənin əl-ayağını gəmirib yeyibmiş. Bu mənərdən dəhşətə gələn Vladimir Sokolov daha heç bir şəkil çəkə bilmir...

"Öldürülənlərin dəfni aylarla davam etdi..."

Dəhşətli qırğınların əhatə etdiyi ərazilərdən biri də Şamaxı idi. Ermənilər şəhərin axundu Cəfərquluya işgəncələr vermiş, onun saqqalının tüklərini bir-bir yolmuş, gözlərini çıxarmış, burnunu kəsmişdilər, axundun yanında sığınacaq tapmış saysız-hesabsız qadın və uşaqları da öldürmüşdülər.

Təkcə Şamaxı qırğınlarıyla bağlı Təhqiqat Komissiyası 925 səhifədən ibarət 7 cildlik şahid ifadələri və materiallar toplamışdı. Sənədlərdən Şamaxı qəzasının 53 kəndinin dağıldığı, 8027 azərbaycanlının qətlə yetirildiyi məlum olur. İşgəncələr altında öldürülənlərdən 4190 nəfəri kişi, 2560 nəfəri qadın və 1277 nəfəri uşaq olub. Komissiyanın sədri Ə.Xasməmmədov 1919-cu il martın 30-da "Azərbaycan" qəzetində çap etdirdiyi "Çağırış"da bildirdi: "Şamaxının yalnız xarabalıqları qalmışdır... Şəhərin 15 minlik əhalisindən sağ qalanlar bütün Zaqafqaziyaya dağılmış, əllərində qoltuq ağacı və belələrində torba qapı-qapı düşüb dilənirdilər ki, acından ölməsin-

olan və sağ çiyinə qılınc yarası vurulmuş ananın sağ döşündə hələ sağ olan körpə uzanıb. Anasının döşünü əmən körpənin ayağında süngü yarası görünür. İkinci şəkildə iri mismarla divara mıxlanmış 2-3 yaşlı uşaq təsviri var. Üçüncü şəkildə isə 13-14 yaşlı qızın meyitidir. Qızın cırılmış paltarları və qaçqınlardan onun zorlanaraq öldürüldüyü görünür.

Sokolov 4-cü otağa girəndə

lər... Onlar türk qoşunları Azərbaycana gəldikdən sonra öz el-obalarına qayıtmışlar". Qafqaz İslam ordusunun gelişindən sonra Şamaxı küçələrindən iri sümüklər yığılaraq basdırılmışdı. Ancaq komissiya üzvlərinin 1918-ci ildə hazırladığı hesabatda göstərilir ki, öldürülənlərin basdırılması aylarla davam etsə də, bəzi yerlərdə qalaqlanmış və çürümüş meyitlər hələ də qalmaqdadı.

...Bu mövzuya müraciət etmək, düşüncələrini söyləmək, bildiklərini yazmaq çətinki hamı tərəfindən obyektiv, tərəfsiz və emosiyasız qəbul edilsin... Amma həqiqəti olduğu kimi deməmək də günahdır. 1992-ci ilin may ayında milli qüvvələr tərəfindən qurulan Azərbaycan Respublikası dövründən bu günə kimi "kürd" məhfumu ətrafında çoxlu müəmmalı spekulativ proseslər yaradılmışdır. Zamanın tələblərindən doğan şərtlərə uyğun olaraq bəzi milli qüvvələr arasında türkə, türkçülüyə nə qədər çox sədaqət, bağlılıq, sevgi göstərilmişsə, paralel olaraq kürdə kürdçülüyə o qədər sayğısızlıq nümayiş etdirilmişdir.

"Türkün türkdən başqa dostu yoxdur". Atatürk deyiminin zamanına, mənasına, məqsədinə, diqqət yetirilmədən əhaliyə türk, qeyri- türk bölümü ilə yanaşılmışdır.

İraqda, İranda, xüsusilə, Türkiyədəki kürd ayaqlanmaları bir-başa Azərbaycan üçün təhlükə hesab edilmiş, terrorla milli azadlıq hərəkatı, PKK ilə kürd xalqı arasında bərabərlik işarəsi qoyulmuşdur.

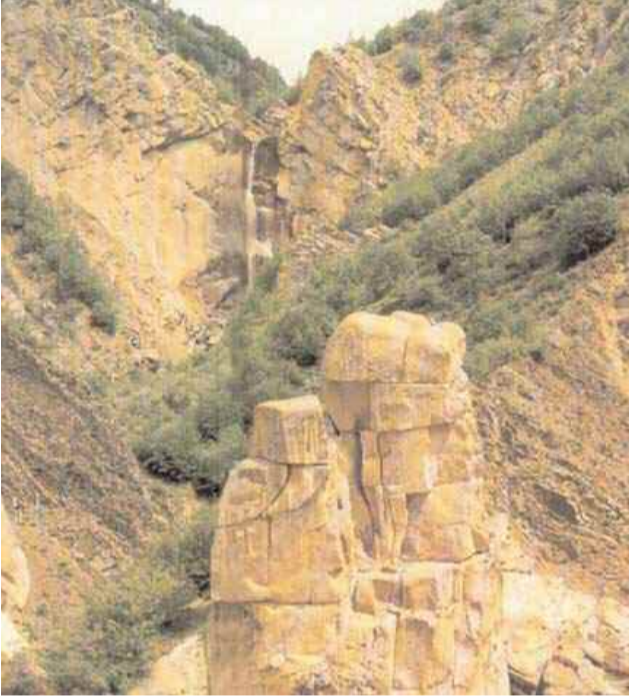
Azərbaycan oxucusuna qonşu dövlətlərdəki kürd problemlərini düzgünlüklə izah etmək əvəzinə "Azərbaycanda PKK", "Kürdlər Azərbaycanda yerləşdirilir", "Hakimiyyət kürdləşdirilir" kimi absurd mövzular ətrafında qaranlıq atmosfer yaradılmışdır.

Mən yaşda olan həmyerlilərimin yəqinki hamısının yanında olar. Biz arana enən kimi Ağdamdan başlayaraq hamı bizim tərəfin adamlarına kürd deyirdilər. Bəzən heç adımızla çağırılmaz, "ay kürd" deyər müraciət olurdular. Amma bundan heç kəs inciməzdi. Biz öz daxilimizdə kimin kürd, kiminsə azərbaycanlı-türk olduğunu bilirdik. Kürd adı altında tanınmağımız, qəbul edilməyimiz bizi incitmirdi. Əksinə, qürur duyur, daxilən sevinir, bir az da qürrelənirdik. Səbəbi zaman keçdikcə mənə

KÜRD OLMAQ QƏBAHƏTDİRMI?

daha yaxşı aydın olurdu.

Dağlarda yaşayışın təbii axarının yaratdığı doğruluq, dürüstlük, cəsəret, igidlik, saflıq, hər cür riyakarlıqdan uzaqlıq, biclik bilməmək kimi insani keyfiyyətlər əhatəsindəki bu toplum

paralel olaraq Azərbaycanlı və kürd adlarını eyni məhəbbətlə üzərinə götürürdü.

Bəzən paytaxtda biz Laçından, Qubadlıdan, bəzən isə Kəlbəcərdən olanlara növbəti dəfə "ay kürd" müraciətindən sonra, cavab "mən azərbaycanlıyam" olanda, həmkarımız "Yaxşı, yaxşı, adınızı niyə danırırsınız?" kimi nadan sullahla belə deyildəndə bu səmimi inadın uzantısı olaraq kürd adı altında yaşamağın heç kəsə başaşağılıq gətirmədiyini, əksinə, kürdün tarixi, milliliyindən irəli gələn fəxarətlərə bürünür, onu türklüyün fəxarəti qədər doğma bilərək Azərbaycanlı - kürd olaraq birlik, bərabərlik, qardaşlıq dünyasında xoşbəxt ömür sürürdük.

Kürd adı ilə üzvi bağlı keyfiyyətlərin, türkün yaranışından onunla birlikdə doğulan özəlliklərin yoxluğundan yaranan həyat tərzi ilə 1992-ci ilə qədər bu reallıq cəmiyyətimizdən, ancaq müsbət yönümdə qidalanırdı.

Milli qüvvələrin bəzi radikal qanadı Milli siyasəti yersiz olaraq tamamilən alt-üst edib, lüzumsuz, quru mövcud durumla uyuşmayan türkçülük şüarlarına söykənərək ayrı-ayrı etnik qrupları, azsaylı xalqları- özünüdərkə, özünəqaydırsa tərəf

itələdi...Ağa axtarışına çıxan etnik dərəbəyləri Rusiyada, İranda, Türkiyədə söykənəcək yeri taparaq, təbii instinklə "mən talışam", "mən avaram", "mən ləzgiyəm" səslərini ucaldırdılar.

Əslində, onlar öz kim-

liklərini onsuz da danmırdılar. Buna yuxarıların da cəhdi olmurdu. Sadəcə olaraq əllərinə girəvə verilmişdi. Yeni ağalarının isti qucaqlarında oturub, Azərbaycana, türklüyə, xalqlarımız arasında həqiqi dostluğa və qar-

daşlığa düşməncəsinə yanaşan, qulaqlarını azana yox, kilsə zənglərinə daha yaxın tutan bəzi vətəndaşlarımız xəyanət yolundadırlar. Bu xəyanətlər milli kimlik şüarları ilə belə ört-basdır edilə bilməz. Təəssüf ki, xalqımıza həqarətli adlar qoyan, tariximizi, milli-lyimizi şübhələr altına salan xaricdəki bəzi radikal talış, avar, ləzgi millətçilərinin fəaliyyətlərinə çox ciddi fikir verilmədiyi halda,

icimizdə kürd adı gələndə bir çoxları qələmlərini at kimi minib çapırlar.

İş o yerə çatıb ki, Azərbaycandakı ABŞ səfirinin həyat yoldaşına "Siz kürdsünüz mü?" sualı belə verilib. Rəzillikdir...

Tutaq ki, Zeyno Baran kürdür. Axı Qüdsü, müqəddəs torpaqları xaçlı ordularından azad edən sərkərdə Səlahəddin Əyyubi, Atatürkün yaxın dostu, Turançılıq ideyasının banisi Ziya Göyalp, erməniləri diz çökdürən, Naxçıvanı işğaldan azad edən əfsanəvi komandan Kazım Qara Bəkir Paşa, Azərbaycanı doğma anasından çox seven böyük Ziyalı, Kəlbəcərli Şamil Əsgərov, düşmənlərlə döyüşdə həlak olan Milli Qəhrəmanımız Laçınlı Kamil Nəsimov, müharibədə onlarla düşməni məhv edən sırası polis, indi də çörəyini çobançılıqla qazanan Mais Xanlarov da kürdürlər...

Dünyada qırx milyona yaxın kürd yaşayır. Əksəriyyəti də kompakt olaraq Suriya, İraq, Türkiyə, İran ərazilərində. Qardaş

kürd əsilli məmurları top atəşinə tutmaqla siyasi dividant qazanmağın vaxtı çoxdan keçib...Elə zamana uyğun olaraq türkü kürd, kürdü türk kimi təqdim edən siyasi xamelyonçuların manevlərinə də ehtiyac qalmayıb...

...Dağlıq Qarabağda ordan-burdan yığılan 135 min erməni ayrıca dövlətini qurmaq istəyir. Bir çox böyükbaşlılar dillən-məsələr də başlarını dala-qabağa yellədirlər. Kürd xalqının dövlət qurmaq istəyinə isə istehza ilə yanaşılır, ağız büzülür.

Ərəblərin eyni coğrafi məkanda iyirmidən çox dövlətləri vardır. Türkiyə ərazisindən torpaq qoparmaq, başqa Kürd ərazilərinə birləşdirməklə məqsədə nail olmağın mümkünsüzlüyünü kürdlər dərk edirlər. Onlar adi insani haqlara qovuşmaqla Osmançılıq ideyasının bəzi istiqamətlərini bu gün üçün daha məqbul hesab edirlər.

Kürdlərə nifrət istiqamətləndirməklə türkləri də hökmətdən salan bəzi ifrat millətçilərimizə xitabən deyirəm: Mən fərd olaraq

parçalamağa çalışanlara, bizə qarşı terror hazırlayanlara, ermənilərə təzə eşq elanı edib, eyni kökdən olmaları ilə fəxr edənərə, türksoyluları gəlmə etnos kimi qələmə verənlərə, Midiyanı, Atropatenanı, Şah İsmayılı, Babəki belə özəlləşdirmək istəyənlərə diqqət verin!

Eyni zamanda aborigen, çoxsaylı xalq olaraq özümüzün də xətlərini unutmayın. Yükdün sicimini bərk çəkəndə ağırlıq belində olan inciyir, ip boş olanda isə yük əyilir... "Yük əyməsə, daş qəribliyə düşməz." Qərbiyədəki daşlarımızın hansı divarlara hörülməsinə isə biganə qalmaq olmaz.

İndi kürdləri Azərbaycanın sərvətlərinin sahibi hesab edənlər - Ağcabədi rayonunda "Taxta körpü" ərazisində məskunlaşmış kürd əsilli vətəndaşlarımızı görməyə getsələr yaxşıdır. Bir də özünüzü öyrənməklə, ətrafdakılara da başa salın ki, müsəlman kürdlərlə yezidi kürdlərin türklüyə münasibətində yerlə-göy qədr fərq var.

Osmanlı ərazilərində Birinci Dünya müharibəsi vaxtı, Qarabağ döyüşlərində yezidi kürdlər ermənilərlə birgə olub, həmişə onlara kömək ediblər. Onlar tərəfdən döyüşüblər...Bu onların islami dəyərlərdən uzaq, şeytan istinadlı dinlərindən qaynaqlanır.

Laçında döyüşlər gedən vaxtı qonşumuzda on iki yaşında Anar adlı bir oğlan mənə dedi: - Allah məni erməni yaratsaydı, özümü öldürərdim...

O andan sonra mənə çatdı ki, niyə laçınlılar "Qardaş olub Hayastan-Azərbaycan" mahnısını eşidən kimi radionu söndürmüşlər.

Niyə Soltan bəyin vaxtında ermənilər Laçın torpağına ayaq basa bilmədilər? "Həməni Kürdəm" havası dil-lənəndə isə Azərbaycan türkü də, Azərbaycan kürdü də qol açıb qoşa oynayıb.

Qərib qəbristanlıqlarda dəfn olunan, baş daşları üzərində at üstündə şəkilləri həkk olunmuş Laçınlı kişilərin yönləri Laçına sarıdır.

Vətənə dönənə qədər qible bildiyimiz yurdu-muza sarı...

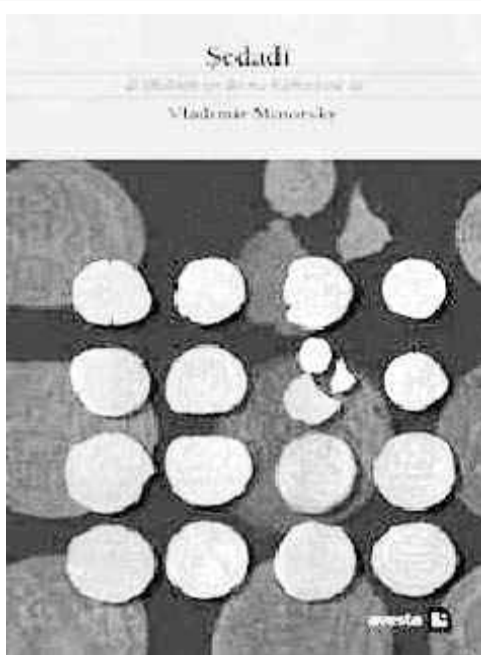
(www.tezadlar.az)

"Diplomat" qəzetinin arxivindən
Akif Selimov,
İstefada olan polis
polkovniki

Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de

Vladimir Minorsky yek ji rojhilatnas, lêkolîner û kurdologên navdartirîn û serwexttirînê bi rewş û dîroka kurdan e. Lêkolînên wî yên li ser dîroka Kafkasyayê ji bo lêkolînên kurdî û xebatên li ser dîroka herêmê çavkaniyên girîng in. Bi vê kitêba di destê we de, ku berê beşek jê bi navê "Pêşdîroka Selaheddîn" çap bûbû, xebata wî ya li ser Kafkasya di kurdî de temam dibe. Ev kitêb wergera herdu beşên pêşî yên vê berhema hêja ye ku birêkûpêktirîn çavkaniya ser dewleta kurdên şedadî ye û bêguman çawa ku Minorsky jî diyar dike, agahên ser dewleta vê xanedaniyê ê hem valahiyeke dîroka kurdan ya derûdorên Kafkasyayê dagire û hem jî serdemeke tarî ya dîroka xanedaniyên îslamê yên wê navçeyê ronî bike.

Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de "Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de" pirtûkeke ku ji beşek lêkolînên Vladimir Minorsky. Pirtûkê ku ji Weşanên Avestayê derketiye, mijara wê li ser kurdên Kafkasyayê ye. Di sala 2008'an jî bi navê "Pêşdîroka Selaheddîn" pirtûkek ji parçeyên din ên lêkolînên Minorsky ji Weşanên Avestayê derketibû. Her du pirtûk jî ji aliyê Emîn Narozi ji inglîzî hatine wergerandin.

Vladimir Minorsky yek ji rojhilatnas, lêkolîner û kurdologên navdartirîn û serwexttirînê bi rewş û dîroka kurdan e. Lêkolînên wî yên li ser dîroka Kafkasyayê ji bo lêkolînên kurdî û xebatên li ser dîroka herêmê çavkaniyên girîng in.

Ev pirtûk çavkaniyeke têkûz e li ser dewleta kurda Şedadî ku pirtûk Minorsky nivîsandiye. Minorsky li ser vê wisa dibêje: "Agahên ser dewleta vê xanedaniyê ê hem

valahiyeke dîroka kurdan ya der û dorên Kafkasyayê dagire û hem jî serdemeke tarî ya dîroka xanedaniyên îslamê yên wê navçeyê ronî bike."

Şedadî yek ji wan xanedanên kurd û misilman in ku dîroka wan pir kêmtir zanîn û li rojhilatê Transkafkasyayê li herêmeke navbera çemên Kurê û yê Arasê seranser desthilatdarî kirine.

Emîn Narozi, di wergera kitêbê a kurdî de, Camî'u-l-Duwela Muneccimbaşi ku Minorsky ji erebî wergerandibû inglîzî, yekser ji teksta erebî wergerandiye û not û sererastkirinên Minorsky ên ser tekstê lê zêde kirine.

VLADIMIR MINORSKY-(1877-1966)

Minorsky piştî perwerdeya xwe ya seretayî û ya bingehîn li Moskowayê bûye çaremîn kesê xwedî pileya zêrîn ya zanîngeha rêzmanî û beşa hiqûqnasiyê ya zanîngeha Moskowayê kar kiriye, ji sala 1886'an heya 1890'î jî li wê derê hiqûq xwendiyê. Piştî qedandina wê, wî sê salan jî li dibistana bilind ya Lazarev beşa zimanê rojhilatê xwendiyê.

Di 1903'yan de ew ketiye ber xizmeta Wezîriya Karên Derve ya Rusyayê û ji sala 1904'an heya 1908'an li Îranê û ji 1908'an heya 1912'yan jî li St. Petersburgê û Turkistanê xebitiye. Di sala 1911'an de wî bi nûnerê inglîzî re delagasyonekê biriyê bakur-rojavayê Îranê. Di sala 1912'yan de bûye balyozê Rusya yê Stembolê û sala dû re

jî bûye nûnerê Rusya yê komisyona navnetewî ya ser sînorê navbera Tirkîye û Îranê. Demek pişt re ew bûye balyozê Rusya yê Tehranê û di sala 1919'an de jî ji wê derê berê xwe daye Fransa û çend salan jî balyoziya Rusya ya Parîsê kiriye.

Di sala 1923'yan de wî dev ji balyoziyê berdaye û li Enstîtuya Ecole National des Langues Orientales Vivantes (Enstîtuya Ekola Neteweyî ya Zimanê Rohilatê ya Vivantes) dest bi dersdariya zimanê farisî kiriye û pişt re jî li heman zanîngehê dersên dîroka tirk û ya îslamê jî dane. Piştî ku ji gelawêja sala 1930'yî heya çileyê 1931'ê li Londonê di pêşengeha hunerê îranî ya Berlington Housê de wekî berpirsiyarê rojhilatê kar kiriye, pêwendiya wî bi zanîngeha Londonê re çêbûye û di sala 1932'yan de li wê derê di beşa rojhilatê de bûye dersdarê zimanê farisî. Pişt re li eynî beşê bûye doçentê beşa edebiyat û dîroka zimanê farisî û di dû re jî bûye profesorekê beşê.

Di sala 1944'an de ew bi tîlîlê Prof. Emeritus xanenişîn (teqawîd) bûye û bûye endamê şerefê yê "The School of Oriental and African Studies (SOAS): Fakulteya Xebatên ser Rohilat û Afrîka" û di 1948-49'an de jî çûye serdana Zanîngeha Qahîreyê. Digel wergirtina wî ya endametiya idareya Akademiya Bîtanî (1943) ew endamê şerefê yê Pêwendiyên Civaka Asyayî ya Parîsê (1946) bû û her wiha ew doktorê şerefê yê Zanîngeha Brukselê (1948) bû jî. Wî di sala 1966'an de koça xwe ya dawî kiriye.

Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de Vladimir Minorsky Wergera ji inglîzî: Emîn Narozi

Bila bûyera Dêrsimê wekî komkujî bê qebûlkirin

Guhertina qebareya nivîsînê: 'Komkujîya li dijî Dêrsimê dîrokî ye'

Rûdaw-(DÎHA)- Komîsyona Amadekar a 38an a Dêrsimê û Cemiyeta ji Nûve Avakirina Dêrsimê, têkildarî salvegera 4ê gulane ya komkujîya 1937-1938an daxuyanî da. Cemiyetê xwest ku bûyerên salên 38 wek komkujîyê bê qebûl kirin. Di daxuyaniyê de hate zanîn ku Dêrsimê herdem li dijî zulmê serî hildaye û dê herdem serî hilde.

Lijneya Wezîran di 4ê gulana 1937an de li Dêrsimê civîn pêk anîbûn û biryara Tevgera Tenkîl stendin. Biryara ku bi îbareya "Pir bi dizî ye" ya ji niv rûpelê pêk dihat, hate stendin. Piştî di sala 1935an de navê Dêrsimê wek "Tuncelî" hate guhertin, bi raya taybet hate dagirkirin. Piştî biryarê General Abdullah Alpdogan li dijî gelê Dêrsimê ket êrîşê û dest bi kuştina welatiyan kir. Li gor şahidên bûyerê li Dêrsimê 70 hezar welatî hatin qirkirin. Bi hezaran welatî hatin

sirgunkirin. Di 15ê Mijdara 1937an de Pêşengê tevgera Dêrsimê Seyîr Riza û hevalên wî yên dozê hatin darvekirin. Hê gora Seyîr Riza û hevalên wî nayê zanîn ku li ku ye. Tê gotin ku di 4ê Gulanê de biryara komkujîyê hat dayîn. Bi sedema salvegera 4ê Gulanê Komîsyona Amadekar a 38an a Dêrsimê û Cemiyeta ji Nûve Avakirina Dêrsimê daxuyanî dan. Di daxuyaniyan de hate xwestin ku bûyera Dêrsimê wek "Komkujî" bê zanîn.

'Komkujîya li dijî Dêrsimê dîrokî ye'

Rêveberê Cemiyeta ji Nûve Avakirina Dêrsimê, Haydar Işîk, diyar kir ku "Komkujîya Dêrsimê" di dîroka komarê de, li dijî Elewî û gelê Kurd ne yekemîn komkujî ye û wiha got: "Kuyucu Murat Paşa Kurdên Kizilbaş avêtin bîrên agir. Di sala 1514an de Sultan Selîm 40 hezar Kurdên Kizilbaş qetilkirin. Dewleta Tirk bi sedan caran li dijî Dêrsimê referênên kirin. Lê ji

ber ku bi ser neket di 1937-1938an de li dijî Dêrsimê komkujî pêk anî. Bi vê komkujîyê xwestin polîtîkaya sistematîk a înkâr, îmha, bişaftin û perçekirinê pêk bînin."

'Komkujî niha bi kuştina gerîla didome'

Işîk, destnîşan kir ku komkujîya li dijî Dêrsimê bi rê û rêbazên cuda heya îro hat û niha jî bi kuştina endamên HPGê berde-wam dike. Işîk, da zanîn ku ew van polîtîkayên înkâr îmha û bişaftinê şermezar dikin û bi van rêbazan pirs-girêkan çareser nabe. Işîk, wiha axivî: "Operasyona leşkerî ya li dijî 7 endamên HPGê vê hovîtiyê dide nîşan. Ev dide xuyakirin ku ev polîtîkayên qirkirinê yên dîrokî bi vî rengî didome. Niha berde-wama vê yekê ji hikûmeta AKPê û partiyên CHP û MHPê dimeşîne."

'70 hezar mirov hatin qetilkirin'

Komîsyona Amadekar a 38an a Dêrsimê jî têkildarî mijarê daxuyaniyek nivîskî da. Di daxuyaniyê de hate diyarkirin ku 74 sal berê biryara komkujîyê ji aliyê Lijneya Wezîran ve hate girtin û wiha hate gotin: "Li gor zaniyariyên fermî 12 hezar mirov hatin kuştin. Li gor şahidên bûyerê jî 70 hezar û 90 hezar hatin qetilkirin. Zêdeyî 10 hezar mirov hatin sirgunkirin. Komîsyonê xwest ku ev bûyer wek "Komkujîya Dêrsimê" bê qebûl kirin. Komîsyonê da zanîn ku dê teklîdarî komkujîya 38an di 26ê gulana 2011an de li Brukselê konferansa bi navê "Konferansa 38an a Dêrsimê"

Neviyê Şêx Seîd, Kasim Firat: Bo gora Şêx Seîd dadgeh di 15 rojan de biryara xwe aşkere dike

Neviyê Şêx Seîd û Serokê Komeleya Perwerdehî, Çand û Hekariyê ya Şêx Seîd Kasim Firat ji Rûdawê re ragihand, doz erênî bûye û eger zexta siyasî nebe ew çaverê dikin, dadgeh biryareke baş bide.

Yekem rûniştina doza ku ji aliyê Komeleya Şêx Seîd û Baroya Amedê ve ji bo eşkerekirina cihê gora Şêx Seîd û 46 hevalên wî dijî Wezareta Navxwe ya Tirkîyê hatibû vekirin, îro 25ê Nîsana 2023an hat dîtin. 5emîn Dadgeha Îdarî ya Enqerê ragihand ku di navbera 15 rojan de derbarê eşkerekirina cihê gora Şêx Seîd û 46 hevalên wî de biryara xwe aşkere dike.

Neviyê Şêx Seîd û Serokê Komeleya Perwerdehî, Çand û Hekariyê ya Şêx Seîd Kasim Firat ji Rûdawê re ragihand, doz erênî bûye û eger zexta siyasî nebe ew çaverê dikin, dadgeh biryareke baş bide.

Kasim Firat got: "Min ji dadgehê re got 'Rêveberiya Îtîhat Terakkiyê Şêx Ebdusselam Barzanî û gelek Kurd darvekirin, lê cihê gora wan diyar e. Komara Tirkîyê Kurdan înkâr dike û darve dike û cihê gorên wan jî ne diyar e. Ev şerm e, bo komarê."

Firat dibêje, nêzîkbûna şanda dadgehê erênî bû û eger zexte siyasî nebe li hêviyê ne biryara wan jî erênî be, lê dê biryar di bin zexta siyasî de bê dayîn. Firat herwiha got, dadgehê gotiye di navbera 15 rojan de dê biryara xwe aşkere bikin, lê dibe ku hê zûtir jî biryar bê dayîn.

Baroya Amedê, Komeleya Perwerdehî, Çand û Hekariyê ya Şêx Seîd û wasiyê Şêx Seîd Kasim Firat, bo eşkerekirina cihê gora Şêx Seîd û 46 hevalên wî yên sala 1925an li Amedê hatibûn darvekirin, di 15ê Sibata 2022an de serî li Wezareta Navxwe ya Tirkîyê dabûn. Lê wezarete bersiva serlêdanê nedabû. Piştî vê 15ê Nîsana 2022ê serî li 5emîn Dadgeha Îdarî ya Enqerê dabûn.

Dadgehê serlêdan qebûl kir û ji Wezareta Navxwe daxwaz kir ku "kopyayên erêkirî yên hemû belge û zaniyariyên derbarê cihê gora Şêx Seîd de" bo dadgehê bînin şandin.

Nerina Azad

Nirxandinek li ser Rostemê Zal

Rostemê Zal di Şahnameya Firdewsi de derbas dibe.

Qehremanekî mîtolojîk û xwedayî îraniyan e. Sembola mêranî, cesaret, aqildarî û xurtiyê ye. Şeşsed sal diji.

Hukumdariya hersê xanedanan, Keykubad, Keykawûs

Keyhusrew, li ser milê wî û bi saya mala Zal, bi taybetî jî bi saya Ristemê zal heye û domdariya xwe diajon. Her çi qewmê ku li hemberî hukumdariya keyaniyan (Keykubad, Keykawûs Keyhusrew) radibin,

her çi qewmê ku bi hîle û firil-daqaq bacê ji wan didizin û xerc û xeracan nadin wan, her çi qewmê ku li hemberî desthildariya keyaniyan nerazibûna xwe nişan didin, di bin gurzê sêsed û şeş û şeş batmanî yê Ristemê Zal de diperçiqin. Ya ji riyê erdê radibin ya jî stûyê xwe li ber hukumdariya keyaniyan datînin.

Nirxandinek li ser destana Ristemê Zal. (Nivîskar, Xurşîd Mîrzengî)

Rostemê Zal di Şahnameya Firdewsi de derbas dibe.

Qehremanekî mîtolojîk û xwedayî îraniyan e. Sembola mêranî, cesaret, aqildarî û xurtiyê ye.

Şeşsed sal diji. Hukumdariya hersê xanedanan, Keykubad, Keykawûs Keyhusrew, li ser milê wî û bi saya mala Zal, bi taybetî jî bi saya Ristemê zal heye û domdariya xwe diajon.

Her çi qewmê ku li hemberî hukumdariya keyaniyan (Keykubad, Keykawûs Keyhusrew) radibin, her çi qewmê ku bi hîle û firil-daqaq bacê ji wan didizin û xerc û xeracan nadin wan, her çi qewmê ku li hemberî desthildariya keyaniyan nerazibûna xwe nişan didin, di bin gurzê sêsed û şeş û şeş batmanî yê Ristemê Zal de diperçiqin. Ya ji riyê erdê radibin ya jî stûyê xwe li ber hukumdariya keyaniyan datînin.

Nirxandinek li ser destana Ristemê Zal. (Nivîskar, Xurşîd Mîrzengî)

Rostemê Zal di Şahnameya Firdewsi de derbas dibe.

Qehremanekî mîtolojîk û xwedayî îraniyan e. Sembola mêranî, cesaret, aqildarî û xurtiyê ye.

Şeşsed sal diji. Hukumdariya hersê xanedanan, Keykubad, Keykawûs Keyhusrew, li ser milê wî û bi saya mala Zal, bi taybetî jî bi saya Ristemê zal heye û domdariya xwe diajon.

Her çi qewmê ku li hemberî hukumdariya keyaniyan (Keykubad, Keykawûs Keyhusrew) radibin, her çi qewmê ku bi hîle û firil-daqaq bacê ji wan didizin û xerc û xeracan nadin wan, her çi qewmê ku li hemberî desthildariya keyaniyan nerazibûna xwe nişan didin, di bin gurzê sêsed û şeş û şeş batmanî yê Ristemê Zal de diperçiqin. Ya ji riyê erdê radibin ya jî stûyê xwe li ber hukumdariya keyaniyan datînin.

Di mîtolojîya hindûyan da Indra heye. Indra xwedayê şer e. Yekî mîna qerese ye, gir, dirêj û bi hêz e. Însanan û xwedayên din, ji pîre-bokan, cin û cinawiran diparêze û nahêle ew di ciyê xwe de bileqin.

Îndra bi erebeyekê digere. Deh hezar hesp ereba wî dikşînin. Li ezmanan digere. Porê wî sor û wî çar pê hene. Bi awayekî dişibe xwedayê mîtolojîk Tor yê ewrûpiyên bakur. Di mîtolojîya wan de Tor, xwedayê birûskê ye. Bi esaya xwe birûskan dişerqîne.

Di destê Îndra de jî esayek wîsa heye. Ew jî dikane birûskan bişerqîne, miriyan vejîne, dikane ronahiyê û tarîtiyê, roj û avê jî hev veqetîne.

Tor ê ewrûpiyên bakurî, di mîtolojîya hindûyan de dibe Îndra. Di mîtolojîya îraniyan da Indra dibe

Rostemê Zal. Di çirokbêjiya kurdî de ew dibe Ristemê zal û qarekerê wî ê kurdî zêdetir derdikeve pêş û hîn zêde zelal dibe.

Di vê veguhertinê de, ne tenê Ristemê Zal temamê malbata wî aqildariya xwe wînda dikan. Mala Zal û Ristemê Zal, mên in, xurt in, bi qewet û hêz in, durist in û qeleş nînin. Ji para ve êrişî kesî nakin.

Bes ne bîaqil in. Di mîtolojîya farisan de mala Zal aqildar in. Di çirokbêjiya kurdî de, di destana Mîrzengî de dibin bîaqil.

"Mîrê Mîran xurtî, qelewî, zexmî û şîyan dabû mala Zalê. Lê bê hiş û bê bîr bûn. Dizanîbûn şer û ceng bikin, lê nedihat bîra wan ku serê sibê bi çi xurîniya xwe kirine..."

Mîrzengî bîaqiliya mala Zalê bi van gotinan ji me ra dibêje û car bi car tîne bîra me.

Di çirokbêjiya kurdî de û di destana Ristemê zal de, em qehremanekî mîtolojîya îranî, li gorî tecrûbe û dîroka xwe şîrove dikin û şîkil didin wî.

Şîrovekirinekî wiha çuqas rast e ez nizanim. Dibe ku ew pêşhikimiyekî be, dibe ku ew rastiya me îfade dike. Dibe ku ew sedemê neserketina kurdan bi awayekî objektîf û zanetî li ber çavê me radişîne.

Eger bîaqiliya me kurdan rast be, rastiyekî tûj û tahl e. Diçe zora mirov. Na eger ne rastî be, neheqiyekî mezin e. Hewce ye ku li ser vê nuxteyî bî fikirandin.

Di destana Mîrzengî de, Kurdeyatiya Ristemê Zal û malbata Zal bi her awayî û bi her şîklî derdikeve pêş. Ew dibin qehreman û pêlwanên mîtolojîk yên kurdan. Rostem dibe Ristem. Ew û azbata wî, bi dirfê xwe, bi rabûn û rûnişkan-dina xwe, bi mêranî, cengewarî, cesaret, xurtî, durustî, dilpakî û bi mîwanperweriya xwe dibin perçeyek civaka kurd.

Di berhema xwe de, nivîskar qelema xwe diavêje aliyekî û destê xwe diavêje firçeyê resaman. Li ber çavê me, boyaxa ji her rengî li nav hev dixê û bi rengên ecêb û zindî tabloyan çê dike. Tabloyên wî gişk efsûnî ne. Gava em devvekirî û bi heyranî li wan mêze dikin, hiş ji serê me diçe. Em çavên xwe di nav tabloyan da vedikin.

Ji wan tabloyan dixwazim çen nimûneyan nişan bidim.

Nimûneya yekê:

"Ristem yekî gir, qama wî zêdeyî du mîtroyan, serê wî mezin, nava milê wî çend buhust pehn, çepelên wî dirêj, nava wî ziraf, ewqas jî çeleng û lewend bû.

Simbêlê wî ê mezin mîna îzîdiyên çiyayê Şengalê, birûyên wî qasî simbêlê zazayekî çiyayê Şîro bûn. Mêzekerîna wî mîna mêzekerîna bazan bû..."

Bi du firçeyan, dirfê Ristemê Zal dibe dirfê kurdan.

"Simbêlê wî ê mezin mîna îzîdiyên çiyayê Şengalê..."

"...birûyên wî qasî simbêlê, zazayekî çiyayê Şîro bûn."

Nimûneya duduyan:

"Ew Ristemê mala Zal, bavê Felemez û Berzê Namîdar bû. Da ber qîran, borîn pê ket, nebat û pelên daran ji şax û guliyên weşîyan. Ji ber borîna wî pelekîyên berfê reş bûn, batînogên mîrgan çîlmisîn, kardûn û îsil misêlo bûn, kevîr û kuç ji çiya herîşîn. Ristem siwarê Rexşê Belek bû, dilfîland, agir û pêtî ji ber piyên Rexşê Belek difîrand. Lewlebê çerxa felekê jî binî ve hejîya. Gir û mît li ber bayê beza hespê Ristem tewîyan, çem û kanî çikiyan, çiya û daristan ji ber borîn û

qîrîna wî hilweşîyan..."

Nuha jî em hinek li Pîvokê û Egîdê farqînî mêze bikin. Di qada şer de çawa hevdu dibin û tînin.

Berê Pîvokê.

"... Li serê meydanê nola derya şîn bû, reng vedida. Li miqabilê her reqîbek xwe, fena keskesorê vedida. Bilind dibû, hezar reng bi hev ra vedibûn, li hewa tayê kemenda wê qîç, bi badanê re zer dibû. Dûre kesk bû û di salîsekê de, bi zivîrandinê re, rengê gewr girt. Xakî, hîş, xumrî û hezar rengên din ji tîrên kemenda wê radibûn. Fena ewrê rengvedayî li hewa, bê stûn li piyan rûdinişt. Ew rengên kemendê, xweşik û gulgulîn bûn, ji fîstanên keçan û xêliyên bûkîn bûn. Reng nebûn, cîhanên atlasî, ezmanên sibhanî, rojên payîza dawîna bûn. Têmaşevanên tiliyên xwe xistibûn devên xwe. Qîzan li çepikan didan. Civata hazîr, mat û lalîgan mabû."

Egîdê farqînî.

"Dor hatibû Egîdê farqînî. Hespê Binê Egîdê berfiradî, safî ji tovê azbêta hespên erebî bû. Bûjîyên piştê stûyê wî dirêj, dêla wî çar helebî bû. Ew nedibezi, fena çavgirtin û vekirîne, di pêş çavan ra diçirîsî. Mîna tayê birûska sibatê, tîrêjên rojê, hespê pêriyan, di saniyekê de, ji pêş çavan wînda dibû. Geh li hewa,

gen î erde bû. Le ew dema î erde bû, li ba Xwedê, li ba Asrafil û Zencefil bû. Egala dora stûyê wî reş û spî bû. Şerwalên wî amedî, îçîlik ji hevrişmê godernî. Cîzmeyên wî şif-talî, xincera di ber de xuya bû, morîkên qevda wî dur û lalê ji hêla çiya bû. Kemendê destê wî safî birisimîn bû. Qevda kemendê wî ji qijbihîva çiyayê jorîn bû. Pelên zerqetîkê jê difîrin. Dema kemend badida, li ruyê ezman dêw dinexîşand, berfa çiyê diheland, çerxa felekê diguherand. Ji bayê felekê gurtir bû, ji tîrêjên stêrkan ronatir bû. Mîna teşiyê dirêşand. Fena vizîkê dizivîrand, wîsa bi pergâl û bi dadî bû. Di badana kemendê de hevî tîjî bû."

Erê! Mîrzengî bi wî awayî û bi gelek awayên din qehremanên destana Ristemê Zal, di nav şer û cengan de, di nav ser û serencaman de nîşanî me xwendevanan dide.

Gava mirov taswîrên jorîn û gelek taswîrên yên ku di berhemê de çîh digirin, bi pîvan û qaîdeyên gramatîka zîmanî binirxîne, dibe ku mirov hinek peyv û hevokan ji kok ve qebûl neke. Weke mînak ez dikarim vê hevoka jêrîn nişan bidim. Gava nivîskar hespa Egîdê farqînî taswîr dike, hevokêke wiha bikar tîne.

"Lê ew dema li erdê bû, li ba Xwedê, li ba Asrafil û Zencefil bû."

Wekî xwendevan qasî bîstekî em şaş dibin. Gelo mexseda wî çî ye, ev dixwaze çî bibêje, em ji xwe dipirsîn. Bi lêpîrsînê ve em dikevin nav tevgerê. Em dixwazin ji vê hevokê re mahneyek bibînin, mahneyek peyda bikin.

Di peydakirina mahneyê de em zêde zehmet nakêşînin. Ji ber ku nivîskar ji me xwendevanan re dinyayekî mîtolojîk û mistîk afirandî ye. Dinyaya ku wî ji me re afrandiye ne rast be jî, ji derveyî aqil mantiqê be jî, em baweriya xwe bi dinyaya wî tînin û heft caran sond dixwin ku ew rast e. Bi gotîneke din, dinyayeke ne rast em wekî dinyayeke rast qebûl dikin û di xeyala xwe da divejînin.

Di wê dinyayê de her babet însan û her babet heywan peyda dibin û hene. Hespên şeşpê, hespên bîaqil yê mîna Rexşa Belek hene û Îngurê dêw ê ku difîre, Silêmanê Sindî ê ku serê wî qasî gundekî mezin e. Cin, cinawêr, pîrebok, dêw, hût, pêlwan, keçîk û xanimên xasek yên mîna melek û pêriyan diçîn û tîn. Pîriyaniyan xwedayî û mistîk in.

Loma gava nivîskar ji bo hespê Egîdê farqînî, "Lê ew dema li erdê bû, li ba Xwedê, li ba Asrafil û Zencefil bû" dibêje, em hema di çîh de ji vê hevokê re mahneyek dibînin û pêve dizeliqînin. Hesp hem li erdê ye û hem li ezmanê ye. Li ser piştê

nîspe ji Egîde farqînî neye. De îcarê gava navê Xwedê, Asrafil û Zencefil jî dikeve navê, êdî ezman ji ezmaniye derdikive û dibe dinyayeke manewî ku li wê derê Xwedê û melayketên wî diçîn û însanên dinyewî heta mirîne nikanin biçin wê dinyayê.

Wê çaxê em ji xwe re, ya jî ez wekî xwendevanekî ji xwe re neftçeyek wiha derdixim; hesp û siwarê wî Egîdê farqînî hem dinyewî û hem jî ne dinyewî ne. Xwedayî ne, mistîk in, nigêkî wan li vê dinyayê, nigekî wan li wê dinyayê ye. Di navbera herdu dinyayan de derin û tîn. Hem xwedayî û hem însan in.

Dinyaya ku nivîskar ji min re ava kiriye, hemû hîs û fantaziye me xistiye nav tevgerê. Wek xwendevan em dibin aktîf û beşdar. Eger nivîskar tiştêkî dibêje, deh tiştan jî em ji cem xwe lê zêde dikim, eger wî tiştêkî temam nekiribe, em li cem xwe temam dikin, eger gotinek, hevokêkê bê mahne derkeve pêş me, em ji wan re mahneyekî, mexsedekî dibînin. Nivê berhemê nivîskar dinivîsîne û nivê wê jî "em dinivîsînim".

Hin însan hene, çî li xwe bikin, lê nayê. Hin însan jî hene, çî li xwe bike jî lê tê. Tabloyên ku Mîrzengî ji me re boyax dike wîsa ne. Firçe û boyaxa xwe çawa bikartîne bira bîne, ferq nake. Her çi tiştî ku li tabloyên xwe zêde dike, tabloyên wî xwestîr, xasektîr û zindîtîr dikin. Boyaxa ku bê xebera wî, ji firça wî dilopî ser tabloyan dikin, mahne û mexsedekê digirin. Kurahîyekê li tabloyê zêdetir dikin, dimensiyooneke din didin tabloyê. Bi kurtasî Mîrzengî destê xwe diavêje çî, di destê wî de dibe zêr.

Her kurdekî di şeşsed Ristemê Zal û zaroyên wî de dê xwe bibîne û nas bike. Di destana Mîrzengî de em dibin Ristemê Zal, em dibin Siyapûşê Gerdenzêrîn, Felemez, Cîhangîr, Berzê Namîdar, Bêjem û qîza Ristem Pîvokê jî divê em ji bîr nekin, li ser piştê Rexşê Belek (navê hespa Ristemê Zal e) em bi çar dewêlan ra şer û ceng dikin. Ji şerêkî em bazdidin şerêkî din. Kes nikane li ber me bisekine, kes nikane zora me bibe. Kî derdikeve pêş me, em bi erdê re rast dikin.

Mîrzengî di berhema xwe a Ristemê Zal de, bi her awayî serkeftî ye. Lê belê bi qasî ku berhem serkeftî ye, weşanxaneyê ku Ristemê Zal çap kiriye, ew qasî neserketî û beradayî ye. Ne qapaxa kitêbê û ne rîsmê li ser qapaxê, bi rêkûpîk çêbûye û ne jî tekstên berhemê rast û durust hatine redakte kirin.

Gava em destana Mîrzengî dixwînin, heft caran bi serê bavê xwe û heft û heft caran bi serê diya xwe em dikanin sond bixwin ku ji vir şûn de dê kes nikanibe Ristemê Zal û malbata wî jî destê kurdan bigire.

Paşa Brodrêj,
2011.04.03

Wezaretê Berevaniya Sûriyê: Vekişandina hêzên Tirkîyê hat gotûbêj kirin

Wezaretê Berevaniyê ya Sûriyê derbarê civîna ku li Moskowê di navbera Tirkîye, Rûsya, Îran û Sûriyê de hat lidarxistin de got "Ligel mijara vekişandina hêzên Tirkîyê ji axa Sûriyê, cibicîkirina rêkeftina li ser rêya navdewletî ya bi navê M4 hatiye gotûbêj kirin."

Wezîrê Berevaniyê yê Rûsya yê Sergey Şoygu, Wezîrê Berevaniyê yê Îranê Mihemed Rîza Aştîyanî, Wezîrê Berevaniyê yê Sûriyê Elî Mehmûd Ebas, Wezîrê Berevaniyê yê Tirkîyê Hulusî Akar û serokên îstixbarata Rûsya, Îran û Sûriyê li Moskowa paytexta Rûsya yê beşdarî civîna çar alî bûn.

Wezaretê Berevaniya Sûriyê di derbarê civîna çar alî de daxuyaniyek belav kir û tê de wiha dibêje "Îro civîna çaralî ya wezîrên berevaniyê yên Sûriye, Rûsya, Îran û Tirkîyê îro birêve çû. Ligel mijara vekişandina hêzên Tirkîyê ji axa Sûriyê, cibicîkirina rêkeftina li ser rêya navdewletî ya bi navê M4 hatiye gotûbêj kirin." Herwiha Wezaretê Berevaniya Rûsya yê jî piştî civîna daxuyaniyek belav kir û got "Her çar welat daxwaza xwe ya parastina yekparçeyîya axa Sûriyê û pêwîstiya xurtkirina hewlan ji bo vegera bilez a penaberên Sûriyê bo warên xwe dubare dikin." **Nerina Azad**

Başkan Neçirvan Barzani'den 'Kürt Gazeteciler Günü' açıklaması: Basın özgürlüğü korunmalı

Kürdistan Başkanı Neçirvan Barzani, "Kürt Gazeteciler Günü" dolayısıyla bir mesaj yayımladı. "Kürt Gazeteciler Günü'nün

mesajında "Tüm gazetecilere, basın özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne, kalem özgürlüğüne ve yazı özgürlüğüne tüm desteğimi bir kez daha yineliyorum" dedi.

Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani, Kürdistan Gazeteciler Günü ve Kürdistan Gazeteciler Sendikası'nın kuruluş yıldönümü

125. yılı ve Kürdistan Gazeteciler Cemiyeti'nin kuruluşunun 25. yılı münasebetiyle tüm Kürdistanlı gazetecileri kutluyor, başarılar diliyorum. İlk Kürdistan gazetesini basan ve çıkararak öncü Mikdad Midhet Bedirkhan'ın anısına ve ruhuna selam olsun" diyen Neçirvan Barzani, sözlerini şöyle

sürdürdü:

"Tüm gazetecilere, basın özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne, kalem özgürlüğüne ve yazı özgürlüğüne tüm desteğimi bir kez daha yineliyorum. Basın özgürlüğü, gelişmiş her toplumun temel direğidir; demokrasinin, özgürlüğün ve insan haklarının korunmasının gelişmesi için bir önceliklidir ve bu nedenle korunmalıdır." Neçirvan Barzani, "Kürdistan gazetecilerinden sözlerinin son derece sadık ve sorumlu bir şekilde sahip çıkmasını, haber ve olayları özgür, profesyonel ve doğru bir şekilde iletmelerini rica ediyorum" dedi.

Gazetecilerin görevlerini ve doğru ve basın etiği çerçevesinde yerine getirmesi gerektiğini vurgulayan Neçirvan Barzani, şöyle devam etti: "Mücadele ve özgürlük çağında hayatını kaybeden tüm gazetecilere selam ve ölümsüzlük. Hatıraları daim olsun." **BasNews**

Kürdistan Bölge Kurulundan Kerkük saldırısına ilişkin açıklama

Kürdistan Bölgesi İdaresi Dışındaki Kürdistan Bölge Kurulunun, Kerkük'ün Dubiz ilçesinde Kürtlere yönelik saldırıyla ilgili yaptığı açıklamada, 140. Maddenin uygulanması çağrısında bulundu.

Kürdistan Bölgesi İdaresi Dışındaki Kürdistan Bölge Kurulunun, Kerkük'ün Dubiz ilçesinde Kürtlere yönelik saldırıyla ilgili yaptığı açıklamada, anayasa ve yürürlükteki yasaların sorunların çözümünde esas alınması çağrısında bulundu.

Kürdistan Bölgesi İdaresi Dışındaki Kürdistan Bölge Kurulunun, Kerkük'ün Dubiz ilçesinin Sergeran nahiyesindeki Pelkane köyünde, ithal Araplar tarafından Kürtlere saldırılmasına ilişkin yazılı açıklama yayımlandı.

Açıklamada, aynı köyde bu

tür saldırıların defalarca tekrarlandığı kaydedilirken, Saddam sonrası da devam eden saldırıların Irak adaletini büyük bir sorumlulukla karşı karşıya bıraktığı bildirildi.

Irak Başbakanı Sudani hükümetinin, bu tür saldırılara bir sınır koymasının beklendiğinin

kaydedildiği açıklamada, saldırılara Kürtlerin sessiz kalmayacağı ifade edildi.

Yasaların ve Irak hükümetinin programının uygulanmasının beklediği belirtilen açıklamada, sorunların köklü çözümü için 140. Maddenin uygulanması gerektiği bildirildi. **BasNews**

Almanya merkezli örgütten Türkiye ve Suriye'ye 78 milyon euro yardım

Almanya'da "Aktion Deutschland Hilft" adlı çatı yardım örgütü, bağlı gazetelere yaptığı açıklamada, Türkiye ve Suriye'de 6

Türkiye ve Suriye'ye şimdiye kadar 78 milyon euro yardım gönderildiğini açıkladı.

Almanya'da yaklaşık 20 insani yardım örgütünün oluşturduğu "Aktion Deutschland Hilft" in sözcüsü, Alman Yazı İşleri Ağı'na

Şubat tarihli depremlerden etkilenen bölgeler için şimdiye kadar 78 milyon euro bağış aktarıldığını söyledi.

DW'nin aktardığına göre sözcü bu yardımların 17 milyon 900 bininin 6-13 Şubat tarih-

lerinde toplandığını belirtti.

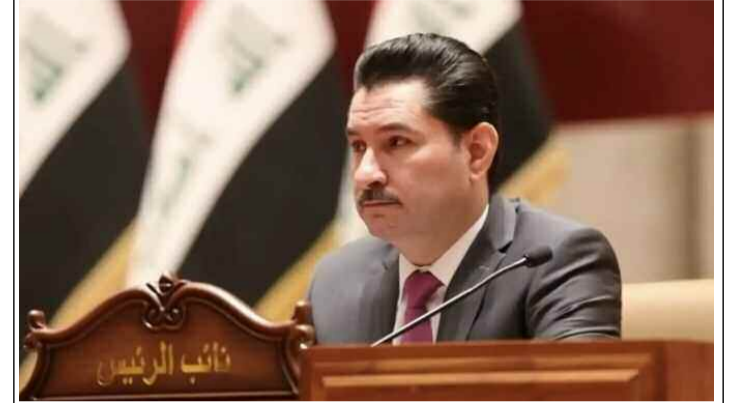
Yardımların son haftalarda büyük ölçüde azaldığını, ancak yine de hâlâ milyonlarca euro bağış geldiğini kaydeden sözcü, tüm afet olaylarında yardımların gün geçtikçe gerilediğine işaret etti.

Sözcü, bağışların azalma nedenlerini "İlk günlerde yapılan haberler ve bağış çağrıları azalıyor, bu birinci neden. İkincisi de bağışçılar sadece bir kez bağış yapıyor" şeklinde açıkladı. Türkiye İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun hafta sonu yaptığı açıklamaya göre 6 Şubat'ta merkez üssü Maraş olmak üzere meydana gelen iki şiddetli depremde hayatını kaybedenlerin sayısı 50 bin 783. Soylu, hayatını kaybedenlerin 7 bin 302'nin ise göçmen olduğunu söyledi. **rupelanu.org**

Şaxewan Abdullah: Bağdat'la uzlaşmamız, topraklarımızı işgal etmelerine sessiz kalacağımız anlamına gelmez

Irak parlametosu üyesi ve Meclis Başkan Yardımcısı Şaxewan Abdullah, "Bağdat'la uzlaşmamız, topraklarımızı işgal edecekleri ve bizim de sessiz kalacağımız anlamına gelmez" dedi.

K24'ün haberine göre, Irak Parlamentosu Başkan Yardımcısı

Şaxewan Abdullah, "Bağdat'la uzlaşmada iyi bir noktada olmamız, işgale ve Kürt çiftçilere saldırılar düzeyine varan durumlara sessiz kalacağımız anlamına gelmez. Kerkük'ün dayatma sonucu atanan valisi Rakan Cuburi'nin kendisi yolsuzluk yapan, daima Kerkük'te kutuplaşma yaratmaya çalışan biridir. Rakan Cuburi'nin Kürtleri evlerinden çıkarıp yerlerine ithal Arapları yerleştirmeyi amaçlayan kararı hakkında Bağdat'ta yürütmeyi durdurma kararı verildi" ifadelerini kullandı.

Abdullah, Kerkük'ün Pelkane köyünde yaşanan sorunların çözüldüğünü ancak çözümün geçici olduğunu ve kararın iptaline kadar hükmün geçerli olacağını söyledi.

İthal Arapların bölgeye yerleştirilmesi sorununun 16 Ekim 2017 olayları sonrası baş gösterdiğini ve geçtiğimiz günlerde de devam ettiğini söyleyen Şaxewan Abdullah, "Bu yüzden, Kürt vatandaşların topraklarına el konulmaması için her zaman teyakuzda olmamız lazım" dedi.

Şaxewan Abdullah, Başkan Barzani'nin toprak konusundaki hassasiyetinin sürekli olduğunu ve eski Irak Başbakanı Adil Abdulmehdi'ye de Kürt vatandaşların mal ve mülklerine el konulmasına izin verilmeyeceği mesajını iletildiğini söyledi.

Dün Başbakan Mesrur Barzani de yaptığı açıklamada, Kürt vatandaşların mal ve mülklerine el konulmasına izin vermeyeceklerini bildirmişti.

Abdullah, Kürdistan Bölgesi ile Irak'ın ortak anlayışa varması hakkında ise, "Aramızda anlaşlık, ortak bir anlayış söz konusu ancak bu gelip topraklarımızı işgal edecekleri ve bizim de buna sessiz kalacağımız anlamına gelmez. Vatandaşlarımızın hakları konusunda her zaman hassasiyet içindeyiz" ifadelerini kullandı.

Irak Başbakanı Muhammed Şiya Sudani'yle görüşüğünü belirten Abdullah, "Kendisi, Pelkane'deki sorunların en kısa sürede çözüleceği sözünü verdi ve Kürt çiftçilerin toprak ve evlerine el konulmasına izin verilmeyeceğini söyledi" dedi. Kürdistan Bölgesi petrolünün Ceyhan Limanı'na sevkiyatı hakkında ise Şaxewan Abdullah şunları söyledi: "Irak, Türkiye tarafından iletilen hususları kabul edip uygulamaya koydu. Petrol sevkiyatının yeniden başlamasıyla ilgili karar çıkarıldı. Sevkiyatın başlamaması Irak hükümetine büyük zarar verdi çünkü Kürdistan Bölgesi'nin mali haklarının gönderilmesi konusunda yasal bir boşluğa düşüyor.

Sorunlar çözüldü, sadece sevkiyatla ilgili prosedürler kaldı. Karar çıktı ve teknik konular da tamamlandı. Bayramdan sonra Kürdistan Bölgesi petrolü ihracatının yeniden başlaması bekleniyor." **darkamazi.com**

SOHR: Daiş Suriye'de mantar toplayan 31 sivil öldürdü

Suriye'nin Hama kenti yakınlarındaki doğu Salamiye kırsalında trüf mantarı toplayan 31 sivilin terör örgütü DAİŞ tarafından

öldürüldüğü bildirildi. Terör örgütü DAİŞ'in hücreleri, son dönemde Suriye çölündeki trüf mantarı toplayanlara yönelik saldırılarını yoğunlaştırdı. Suriye'de trüf mantarı, genellikle Şubat-Nisan ayları arasında hasat ediliyor. Toplama mevsimi boyunca siviller genellikle DAİŞ tarafından döşenen mayınlar veya ateş açılma tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ne (SOHR) göre Şubat ayından bu yana, Suriye çölünde yer mantarı toplayan, çoğu DAİŞ tarafından açılan ateş sonucu 130'dan fazla kişi hayatını kaybetti.

Mantarların yüksek fiyatlara satılması, 12 yıldır devam eden savaş nedeniyle kırsal kesimdeki vatandaşların zor ekonomik koşullarda satmak üzere onları toplama arzularını da açıklıyor. Hama pazarında mantarın kilogram fiyatı, ürün kalitesi ve büyüklüğüne göre 5 ila 25 dolar arasında değişiyor. **darkamazi.com**

Pîrozbahiya Cejna Remezanê li hemû welatîyên Kurdistanê dikim

Serok Barzanî bi minasebeta hatina cejna Remezanê peyamek a pîrozbahiyê ragihand û cejna xelkê pîroz kir.

Peyama Serok Barzanî:

Peyama pîrozbahiyê ya Serok Barzanî wiha ye:

Bi navê Xwedayê mezin û dilovan

Bi helkefta hatina cejna Remezana pîroz ve germtirîn pîrozbahiyê pêşkêşî misilmanên cihan û Iraq û Kurdistanê dikim. Pîrozbahiya cejna Remezanê li malbatên serbilind ên şehîdan û Pêşmergeyên qehreman û hemû welatîyên Kurdistanê dikim.

Di vê helkefta pîroz de hêviya xweşî û bexteweriyê ji bo xelkê xweşdiviyên Kurdistanê dixwazim û hêviya ewe dixwazim xwedayê mezin rojî û îbadetê hemû misilmanan qebûl kiribe û ev cejn aramî û aşî û xêr û bereketê ji bo hemû mirovayetiye pêk bîne.

Mesûd Barzanî

29ê Remezana 1444 ê Koçî, 20ê Nisana 2023ê Zayînî

ABD: DAIŞ'in üst düzey emiri öldürüldü

ABD, Suriye'de terör örgütü DAIŞ'in operasyon planlayıcısı Abdulhadi Mahmud El-Hacı Ali'nin öldürüldüğünü açıkladı.

ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığından (CENTCOM) yapılan yazılı açıklamada, "Bugün sabah saatlerinde, ABD Merkez Kuvvetlere bağlı güçler, Ortadoğu ve Avrupa'da

terör saldırıları planlamakla sorumlu olan DAIŞ lideri ve operasyon planlayıcısı olan Abdulhadi Mahmud El-Hacı Ali'yi öldürdü" ifadelerine yer verildi.

"İSTİHBARAT DEĞERLENDİRİLDİ"

Açıklamada, operasyonun sadece ABD güçleri tarafından helikopter baskını ile gerçekleştirildiği vurgulandı. Açıklamada ayrıca bu saldırının DAIŞ'in yabancı ülke yetkililerini kaçırma komplolarına ilişkin elde edilen istihbaratın değerlendirilmesinin ardından yapıldığı belirtildi. darkkamazi.com

Rapirsîn: Heta niha Kiliçdaroglu hinekî li pêş e!

Ji hilbijartinên 14'ê Gulanê re 21 roj man, Serokê Şirketa Lêkolînê ya MAK'ê Mehmet Alî Kulat, di rapirsîna de rewşa dawî eşkere kir. Kulat 3 hefte beriya hilbijartinê ferqa her du

navan, namzetê serokomariyê eşkere kir. Kulat anî ziman ku bi taybetî di meha dawî de ferqa di navbera tifaqan de kêmbûye û got, "Lêkolînên ku piştî duşemê bînin kirin dê encamên rastir bidin."

Kulat berdewamiya nixandina xwe de got: Ji roja lîsteyên berbijêran eşkere bûyî, di rapirsînan de dixweyê ku, Kiliçdaroglu 3 prosenta li pêşiya Erdpgan e. rojvakurd.com

Serokê Senatoya Îtalyayê bo Nêçîrvan Barzanî: Hûn li şûna cihanê di çeperên pêşî yên şerê dijî terorê de bûn

Nêçîrvan Barzanî Serokê Herêma Kurdistanê, îro Pêncşema 13.04.2023 ê li Romayê, di civînekê ligel Ignazio La Russa Serokê Senatoya Îtalyayê spasiya alîkarî û piştevaniya Îtalyayê ji bo Iraq û Herêma Kurdistanê di şerê li dijî DAIŞê û berengarbûna terorîstan de kir.

Serokê Senatoya Îtalyayê, ji aliyê xwe ve, li ser navê welatê xwe spasiya Herêma Kurdistanê û rola Pêşmerge di têkşikandina DAIŞê de kir û got: "Em spasiya we dikin ku hûn li şûna cihanê di çeperên pêşî yên şerê dijî terorê de bûn." Herwesa têkiliyên welatê xwe ligel Iraq û Herêma Kurdistanê bi girîng

wesif kirin.

Tekîdkirin li ser bi berdewamî pêşdebirina têkiliyan û alîkariyên

hevbeş û rewşa Iraq û navçeyê bi giştî çend mijarên din yên civîne bûn. KDP.info

Buldan, ji bo Partiya TÎPê, dengdêr hişyar kirin: Nexapin!

Hevseroka Giştî ya Partiya Demokratîk a Gelan (HDP) Per-

nav tifaqê de ji bo partiyên din bînin, bi kêrî tifaqê nayê, ji

vîn Buldan, di Mihîrcana Bihare ya li Parka Yogurtçu ya Kadikoya Stenbolê ku ji aliyê Partiya Çep a Kesk ve hat pergalkirin de axivî.

Buldan, di axaftina xwe de dengdêrên partiya xwe hişyar kir. Pervîn Buldan, di axaftina xwe de bal kişand ser daxuyaniyên rayedarên Partiya TÎPê yên ku di ser tifaqê re daxwaza dengan dikin û got,

"Her dengê ku hûn ji derveyî Partiya Kesk a Çep bidin, dê bi kêrî AK Partiyê were. Bila wisa bê zanîn û bê dîtin. Dengên ku di

bo wê partiya ku hûn deng didinê, tê nivîsandin."

"Hedefa me 100 wekîl in"

Pervîn Buldan, di banga xwe ya hilbijartinê de got, "Em sozê didin hemû gelên Tirkiyeyê. Em sozê didin ku em ê siberojeke aştiyane diyariyê we bikin. Yên ku vê guherînê dikin rasteqîni, hûn in. Diyarbekirî, Serhedî, Botanî, Kurd û Suryanî ne. Em jin em ê vê desthilatiyê bişînin. Ji 14ê Gulanê re gelek hindik maye. Em ê rengê Çepa Kesk li hemû Tirkiyeyê belav bikin û

pêlan çêkin. Ez sibê diçim Colemêrgê. Ji bo ku em bikin 3-0 em diçin. Armanca me ew e ku em 100 wekîlan derbas bikin. Heger em bikaribin vî karî bikin, divê her kes baş bizane ku ji niha û pê ve tu qanûn û yasa bêyî erêkirina me li parlamentoyê dernameve.

"Hinek tevlihevî hene"

Lê belê hinek kesên tevliheviyê çêdikin hene. Em li ser navê tifaqan dikevin hilbijartinê. Tifaqa me jî heye. Tifaqa Ked û Azadiyê. Cihê wê, li ser serên me heye. Lê her dengê ku hûn li derveyî Partiya Kesk û Çep bidin, dê bi kêrî AK Partiyê were, bila ev yek wisa bê zanîn û bê dîtin.

Dengên ku ji bo partiyên din ên di nav tifaqê de tên dayîn, ji bo tifaqê nayên nivîsandin. Her partî li ser reqema xwe tê nivîsandin. Partiyên din ji we cuda ne. Bi kesên ku dibêjin 'hûn dikarin bidin me, ferqa me tune, ku hûn dengên xwe bidin me, em em ê bi ser bikevin' neyên xapandin û bi tu awayî bawer nekin. Tenê navnîşek we heye. Çepa Kesk e û wekîl din tu navnîşaneke me ya din jî tune. PeyamaKurd

HDP: Em dikarin Pirs Kurd bi diyalogê çareser bikin

Alîkarê Serokwekîlê Fraksiyona HDPê ragihand, "Em dikarin Pirs Kurd bi rêya danûstandin û gotubêjê çareser bikin." Duh Yekşemê 23ê Nisanê di civîna parlamentoya Tirkiyê de Alîkarê Serokwekîlê Fraksiyona HDPê Saruhan Oluç gotarek pêşkêş kir û got, piştî 103 salan em Tirkiyeyê dibînin ku bi şaşîti û xirabiyan tê birêvebirin.

Saruhan Oluç di vê civîna parlamnetoyê de karnameyek taybet bi boneya 103 saliya vekirina parlamentoya Tirkiyê û her wiha Roja Zarokan ya li wî welatî pêşkêş kir û got: "Di vê roja ku em Roja Zarokan pîroz dikin de, pêwîste em balê bikişînin ser wê yekê ku bi milyon zarok rûbirûyî pirsgrêkên cidî dibin, wek karkirin di temenek biçûk de û kuştina zarokan û tarîkirina siberoja zarokan bi madeyên hişbir. Lê sedsala nû ya Tirkiyê dibe cejn bo wan zarokan û erkê me ye ku em jiyaneke xweş û aram pêşkêşî wan bikin."

Oluç beşeke girîng a gotara xwe da mijara pirs Kurd û got: "Ti pirsgrêkeke me tune ku em bi rêya danûstandinê û gotubêjê çareser nekin, bi taybet pirs Kurd. Mafê her welatîyêkî wî welatî ye di nav aramî û aştiyê de bîjî. Di yekemîn sedsaliya komarê de çendîn pirsgrêk û qeyranan serî hilda, lê sedsala dîwemê dibê sedsala çareseriyê."

Oluç got, "Demokrasi di bin zexteke giran de ye, prensîba cudabûna hêzan hatiye paşguhkirin û li şûna yekîtiya hêzan hemû hêz li dora yek kesî kom bûne." Wî

her wiha got ku sîstema serokatîyê ketiye sala xwe ya şeşan û ji bilî "xuyakirina desthilatdaran" tiştek nekiriye.

Derbarê paşeroja Tirkiyê û guhertinan de jî Alîkarê Serokwekîlê Fraksiyona HDPê ragihand: "Ji ber ku ev hikûmet têkçûna pêvajoyeke demokratîk nabîne, wê hêzeke hêrs û êrîşkar biafirîne. Tiştê ku pêwîstiya Tirkiyê pê heye, demokratîkbûna komarê ye. Divê siyasetên aborî û civakî bi demokratîkbûnê bînin xurtkirin, da ku qeyrana heyî ya rejîmê kûr nebe û pêş nekeve. Em nikarin tu pirsgrêkên Tirkiyeyê bi pevçûn û tundiyê çareser bikin." Biryare 14ê Gulana Îsal hilbijartinên serokatî û parlamentoya Tirkiyê tên lidarxistin. Di wê hilbijartinê de du hevpeymanî anku tifaqên sereke hene; Tifaqa Cumhuriyet ku ji AK Partî û MHPê pêk tê û Tifaqa Milletler ku ji şeş partiyên opozisyonê pêk tê. Rûdaw

Nêçîrvan Barzanî: Armançgirtina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê moral û germatîyek zêdetir bi giyanê rûbirûbûnê yê gelê Kurdistanê bexşî

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî peyamek bi boneya 49emîn salvegera bombebarankirina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê belav kir.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî peyamek bi boneya 49emîn salvegera bombebarankirina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê belav kir û ragihand, "Bi armançgirtina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê, hewleke din ya tirsinokane ya rejîmê ya ji bo şikandina îradeya gelê Kurdis-

tanê û tevgera rizgarîxwaziya Kurdistanê bû, lê belê şehîdkirina xwendekar û mamostayên zanîngehê û xelkê sivîl yê Qeladizê moral û germatîyek zêdetir bi giyanê rûbirûbûnê yê gelê Kurdistanê bexşî."

Peyama Serokê Herêma Kurdistanê:

Di 49emîn salvegera bombebarankirina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê da, em bi rêz û hurmet şehîd û qurbanîyên wê tawana rejîma berê ya Iraqê bi bîr tînin. Em bejna xwe li hember giyanê pakê wan

ditewînin û ji malbatên wan yê serbilind ra silavan dişînin.

Bi armançgirtina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê, hewleke din ya tirsinokane ya rejîmê ya ji bo şikandina îradeya gelê Kurdistanê û tevgera rizgarîxwaziya Kurdistanê bû, lê belê şehîdkirina xwendekar û mamostayên zanîngehê û xelkê sivîl yê Qeladizê moral û germatîyek zêdetir bi giyanê rûbirûbûnê yê gelê Kurdistanê bexşî û li ser dawazên xwe yê rewa û xebat û tekoşîna xwe ya ji bo azadiyê germtir berdewam kir.

Bi vê boneyê em hemû piştevaniya xwe ji bo daxwazên xelkê niştîmanperwer yê Qeladizê û Pişderê dupat dikin û divê di hemû waran da zêdetir xizmeta wê deverê bê kirin. Devera Pişder hertim keleha şoreş û serhildanên Kurdistanê bûye û di rêya azadiyê da şehîd û qurbanîyên gelek mezin dane.

Silav û nemirî bo giyanê pakê şehîdan û bîranîna wan her dem bi xêr be.

Nêçîrvan Barzanî
Serokê Herêma Kurdistanê
24.04.2023

Serok Barzanî: Bombebarana Qeladizê û Zanîngeha Silêmaniyê rûpeleke din a hovîtiya rejîma Beis bû

Serok Mesûd Barzanî peyamek bi boneya 49emîn salvegera bombebarankirina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê belav kir.

Serok Mesûd Barzanî peyamek bi boneya 49emîn salvegera bombebarankirina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê belav kir û tê de ragihand, "Bombebarana Qeladizê û Zanîngeha Silêmaniyê rûpeleke din a hovîtiya rejîma Baas bû.

Serok Mesûd Barzanî peyamek li hejmara xwe ya tora civakî "Twitter" belav kir û tê nivîsî: "Di salvegera bombebarankirina bajarê Qeladizê û zanîngeha Silêmaniyê di 24/4/1974 de, silav li giyanê pak ê şehîdên wê karesatê û hemû şehîdên Kurdistanê. Ev karesat zulmeke mezin û rûpeleke din a hovîtiya rejîma Beis a li dijî gelê Kurdistanê bû. Lê belê hêz û îradeya gelê Kurdistanê ji balafir û Napalmê bihêztir bû û di dawiyê de îradeya Kurdistanê li dijî zilm û dagirkeriyê bi ser ket."

Nerina Azad

Rojnameya Kurdistan, yekemîn rojnameya bi kurdî ye

Rojnameya Kurdistan di 22yê nîsana sala 1898an de, ji aliyê Miqdad Midhet Bedirxan ve li didomîne. Rojnamegeriya kurdî ji cara yekem bi van xebatên Mîdhed Beg û weşandina

Qahîreya paytexta Misirê dest bi weşana xwe kiriye. Destpêka weşandina rojnameyê, mîna xebateke neteweyî û rewşenbîrî tê nixrandin. Roja destpêka derxistina rojnameyê îro ji aliyê hemû dezgehên kurdî û herwiha ji aliyê Hikûmeta Herêma Kurdistanê jî weke destpêka rojnamegeriya kurdî tê qebûl û pîroz kirin.[çavkanî hewce ye]

Piştî şoreşa 1789an li Fransayê, raman û giyana neteweyî li seranserê welatên Ewropayê belav bû. Di nav demeke kin de, ev raman mîna lehiyekê li cîhanê belav bû û bêguman Împeratoriya Osmanî û gelên ku di bin desthilatdariya wan de dijîyan, mîna ereb, alban (arnawid), bulxar û tirk bi xwe jî ketine ber vê lehiyê.

Piştî têkçûna Serhildana Bedirxaniyan a sala 1847an, Dewleta Osmanî malbata Bedirxaniyan sirgûnî Qahîreya paytexta Misirê dike. Mîqdad Mîdhed Bedirxan beg li wir dest ji kar û xebatên neteweyî bernade û xebatên xwe yê rewşenbîrî

rojnameyan de tînin nivîsîn. Lê mixabin Kurd ji rojnameyekê bê par in û nizanin di dinyayê de çi diqewime, cîranê wan Mosqof çawa ye dê çi bike. Loma di riya Xwedê de min ev rojname ha nivîsî. Bi îzna Xwedê Teala ji niha pê ve di her panzdeh rojan de ezê rojnameyekê binivîsim. Min navê wê kiriye Kurdistan. Di vê rojnameyê de ezê qala qenciya zanyariyê û têgihîştinê bikim; li ku derê mirov fêr dibe, li ku derê xwendîgeh û dibistanên qenc hene, ezê nîşanî kurdan bidim; li ku derê çi şer dibe, dewletên mezin çi dikin, çawa şer dikin, ticaretê çawa dikin; ezê qala hemûyan bikim."

Miqdad Midhet Bedirxan di sergotara yekem a rojnameya Kurdistanê de li ser rewşa aborî û civakî ya gelê kurd jî radiweste.

Piştî zexta Osmanîyan li ser Misirê, rojnameya Kurdistan ji neçarî gelek cih guherandin. Bedirxaniyan weşandina rojnameya Kurdistanê li hin welat û deverên Ewropayê, mîna Cenewre, London û Folkstonê domandin.

Hejmarên 1ê ta 5an li Qahîreyê, ji ya 6an ta 9an li bajarê Cenewreyê Swîsreyê, ji ya 20an ta 23yan li Qahîreyê, hejmara 24an li Londonê, ji 25an ta 29an li Folkistona Başûrê Îngîlistanê û ji hejmara 30yî ta 31ê dîsa li Cenewreyê hatine weşandin.

Piştî Midhet Bedirxan Beg, Evidrehman Bedirxan Beg xwe da bin barê derxistina rojnameyê, di 47 meh û 22 rojan de, li sirgûnê di rewşeke dijwar de 31 hejmar hatine weşandin. Di 13ê nîsana 1909an rojnameya Kurdistan ji aliyê Osmanîyan ve hate girtin.

PUKMEDIA

Kilicdaroglu: Em ê dawî li qeyûman bînin!

Serokê Giştî yê CHPê û namzedê hilbijartinên 14ê Gulanê yê serokomariyê yê Tifaqa Millet Kemal Kilicdaroglu, li bajarê Qersê ligel Şaredarê Bajarê Mezin ê Sten-

bolê Ekrem Îmamoglu û Şaredarê Bajarê Mezin ê Enqereyê Mansûr Yavaş ku wekî cîgirê serokomar hatine diyarkirin, beşdarî bangeşeya hilbijartinê bû.

Kilicdaroglu di axaftina xwe ya li Qersê de, got ku ew dê di nav dewletê de lîyaqatê pêk bînin û hemû erkan bidin ehlên wê. Herwiha Kilicdaroglu destnîşan kir, "Em ê demokrasî, aşî û aramiyê bînin her bost axa welat. Em ê dawiyê li astenga herf mezin a li pêşiya demokrasîyê ango kiriyara qeyûmê bînin."

Kilicdaroglu, ji bo penaberên Sûriyeyê jî got, "Em ê birayên xwe yê Sûriyeyî, di nav du salan de, bêyî nijadperestiyê vegehrîn welatê wan."

PeyamaKurd

49 sal bi ser bombebarankirina Qeladizê û Zanîngeha Silêmaniyê re derbas bûn

Salvegera 49'mîn a bombekirina firokeyên cengî ên rejîma bees ê rûxawî li dijî bajarê Qeladizê cihê şermazariyê ye. Li Pişderê ya ser bi devera Raperînê, di hemû salekê wek roja îro de, merasîma bîranîna salvegera 49' bombebarankirina rejîma Bees ya rûxawî tê li darxistin û ew komkujç tê şermazar kirin.

Her weha di demjimêr 9.45 xwelekan de danê sibê ji aliyê firokeyên cengî yê rejîma Êraqê a rûxawî ve bombekirineke kîmyawî bi çekên napalim ku çekeke qedexekirî ye li ser gelê kurd li hundir bajarê Qeladizê pêkhat. Her weha ew lédana Napalmê li piraniya sazî û cihên girîn ên xizmetgûzarî û sivîl ku di nava bajarê Qeladizê ku li ser serokatiya Zanîngeha Silêmaniyê û beşên navxwe ên xwendekarên zanîngehê û nexweşxaneyê Qeladizê hatibû kirin. Ew êrişa hovenê ya rejîma Sedamê xwînmij ku bi armanca valakirina navçeya beşderê bi giştî ji gelê kurd di heman êrişê de 27 malên sivîlan û 40 firoşgehên sivîlan kirin armanca êrişên firokeyên ku çekên Napalim a qedexekirî bi kar anî bûn. pêkhatbû ku di encamê de komkujiyê metirsîdar çî bû ku 162 welatiyan jiyana xwe ji dest dan û 300 welatî jî ku piraniya wan zarok û kal û pîr bûn jî bi giranî birîndar bûn..

PUKMEDIA

Serok Barzanî: Îradeya Kurdistanê li dijî zilm û dagirkeriyê biserket

Serok Barzanî di salvegera bombebarankirina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê de peyamek belav kir û tede dibêje: "Ev karesat zulmeke mezin û rûpeleke din a hovîtiya rejîma Beis a li dijî gelê Kurdistanê bû."

Bi boneya 49emîn salvegera bombebarankirina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê, Serok Mesûd Barzanî îro Duşemê 24ê Nîsana 2023an peyamek weşand.

Di peyama xwe de Serok Barzanî ragihand: "Di salvegera bombebarankirina bajarê Qeladizê û Zanîngeha Silêmaniyê di 24/4/1974 de, silav li giyanê pak ê şehîdên wê karesatê û hemû şehîdên Kurdistanê. Ev karesat zulmeke mezin û rûpeleke din a hovîtiya rejîma Beis a li dijî gelê Kurdistanê bû."

Serok Barzanî dibêje: "Lê belê hêz û îradeya gelê Kurdistanê ji balafir û Napalmê bihêztir bû û di dawiyê de îradeya Kurdistanê li dijî zilm û dagirkeriyê biserket."

Beriya 49 salan di 24-4-1974an de çend firokeyên rejîma Beis a Iraqê bajarê Qeladize bombebaran kirin û di encamê de 467 kes hatin kuştin û birîndarkirin.

Beşek ji kuştî û birîndaran, xwendekar û mamostayên zanîngeha Silêmaniyê bûn, ji ber ku ji tirsê hikûmeta Beisê zanîngeh bar kiribûn Qeladizê.

Rûdaw

Kiliçdaroglu tabû şikand: Ez Alewî me!

Serokê Giştî yê CHPê û Namzetê Serokkomarî yê Hevpar Kemal Kiliçdaroglu, li ser hesabê xwe yê medyaya civakî li Alewîbûna xwe mikur hat, vîdeoyek weşand û xîtabî ciwanan kir. Kiliçdaroglu, heta niha mezhebê xwe, anga Alewîbûna xwe vedîşar ji tirsê ku wê Sunnî Alewîbûna wî jê re bikin antîpropaganda, ji pirsên "gelo tu Alewîy?"

dûr diket. Herweha xwe ji Kurdbûna xwe jî dûr dixist.

Kiliçdaroglu, di vîdeoyê de dibêje "Ez elewî me. Ez Mislimanekî dilpak im ku bi bawerîya xwed, a Mihemed û Elî hatim mezinkirin".

Vîdeoya kiliçdaroglu rastî eleqeyek mezin hat û di nav du saetan de 12 milyon û 500 hezar carî hat temaşe kirin.

NASNAMEYA ME HEBÛNA ME YE Kiliçdaroglu, di vîdeoya xwe de dibêje: "Xwedê canek daye min, ez mafê ebdan naxwim. Ez xwe nagihînim heramê. Ez di malek feqîr de ji her tiştî dûr ji vî welatê xweş ku Atatürk diyarî me kiribû, hatime dinyayê. Bi saya îmkânên ku komarê da me, min xwend, min dest bi malbata xwe kir. Nasnameyên ku me dikin em ew in. Û helbet divê em wan bi rûmet biprêzin, em nikarin wan hilbijêrin. Em bi wan re çêdibin, mezin dibin û dijîn".

rojvakurd.com

Peyamek ji Serokwezîr Barzanî bo rojnamevan û medyakarên

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di Roja Rojnamegeriya Kurdî û derçûna yekem hejmara rojnameya "Kurdistan" de ragihand, nabe dezgehên ragihandinê, bibin sekoyek ji bo belavkirina hizrê tundrewî û handana tundûtûjîyê û sivikatîkirina li xelkê. Mesrûr Barzanî di peyama xwe de diyar kir: "Ez hêvîdar im rojnamevan û medyakarên Kurdistanê, ji bo pêşvebirin û parastina asayîşa civakê û kultûra pêkvejiyana olî û netewî û girîngîdana mijarên niştîmanî û dakokîkirina li ezmûna Herêma Kurdistanê, kar bikin."

Peyama Serokwezîr Mesrûr Barzanî wiha ye:

Bi boneya Roja Rojnamegeriya Kurdî û derçûna yekem hejmara rojnameya "Kurdistan" ji aliyê rewanşad Mîr Mîqdad Mîdhed Bedirxan û salvegera damezrandina Sendîkaya Rojnamevanên Kurdistanê, germtirîn pîrozbahiyê li rojnamevan û medyakarên Kurdistanê dikim û hêviya pêşketin û berdeamiya wan dixwazim.

Bizava rojnamegerî û azadiya fikr û raman û ragihandinê li Herêma Kurdistanê, di pêşveçûn û geşbûna berdeamiya de ye û Hikûmeta Herêma Kurdistanê, berdeamiya dibe di piştewankirina

azadiya ragihand û pêkanîna yariyên pêbawer û hevseng û jîngeheke tendirust ji bo rojnamevan û medyakarên Kurdistanê.

namevanan, da ku bi awayekî azad û di çarçoveya yasayên berkar û etîka karê rojnamevanîyê û pîvanên navdewletî, kar û erkên xwe bi cih bigihînin. Ez hêvîdar im rojnamevan û medyakarên Kurdistanê, ji bo pêşvebirin û parastina asayîşa civakê û kultûra pêkvejiyana olî û netewî û girîngîdana mijarên niştîmanî û dakokîkirina li ezmûna Herêma Kurdistanê wek qewareyeke yasayî û destûrî û cihê hêviya hemû Kurdistanîyan, kar bikin.

Ez hêvî dikim, armanca sereke ya medyakarên Kurdistanê, gihandina rastî û zan-

distanê û berevanîkirina mafên xelkê Kurdistanê be. Nabe dezgehên ragihandinê, bibin sekoyek ji bo belavkirina hizrê tundrewî û handana tundûtûjîyê û sivikatîkirina li xelk û nîrx û sembolên netewî û niştîmanî.

Di vî rojê de em bi rêz û pêzanîne ve, hemû rojnamevan û nivîskar û rewşenbîrên Kurdistanê bi bîr tînin ku bi bîr û berhemên xwe, xizmeteke mezin a ziman û rewşenbîriya Kurdî û doza rewa ya gelê Kurdistanê kirine û giyanê xwe di vî rêyê de bext kirine.

Mesrûr Barzanî

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê

Pêşmerge ber bi Pelkaneyê ve çû: Ereben hawirde û Heşda Şeibî vekişyan!

Piştî ku hêzên pêşmerge ber bi gundê Pelkane yê Kerkûkê ve çûn, hêzên Heşdî Şeibî yê li gund û Ereben hawirde yê ku êrîşî Kurdan kirin, neçar man ji gund vekişin.

Piştî êrîşên 21'ê Nîsanê yê li gundê Pelkane yê ser bi navçeya Sergeran a Kerkûkê ji aliyê Ereben hawirde ve li dijî Kurdan hatin destpêkirin, hikûmeta Herêma Kurdistanê liwaya 10an a Pêşmergeyan şand gund.

Piştî ku pêşmerge derbasî gund bûn, Ereben hawirde yê ku li Pelkane êrîşî Kurdan kirin û Heşda Şeibî yê ku zemîna êrîşan amade kiribûn, ji gund vekişyan.

Ereben hawirde bi piştigiriya Heşda Şeibî û leşkerên Iraqê li gund bi cih bûbû û ji roja Înê ve bi piştigiriya ku ji van hêzan werdîgirin êrîşî Kurdan dikirin.

Welatîyê gundê Pelkane yê bi navê Loqman Bekir ku di encama êrîşa ereben hawirde de birîndar bibû ji ajansa Rûdawê re ragihand "Bi 4-5 otombîlên Heşda Şeibî hatin, komek nêzîkî 300-400 kesî kom bûn, lê dema bihîstin ku Pêşmerge ber bi gund ve bi rê ketine, vekişyan."

Yek ji şênîyên gund jî got "Em pir kêfxweş in ku hêzek heye ku em piştî xwe pî ve girêdidin. Ji ber ku hatina pêşmergeyan bo gund wê zextê li Bexdayê bike, ew ê jî zextê li hêzên xwe yê li gund bikin ku li dijî Kurdan tev-negerin. Li ber çavê hêzên Iraqî heqaret li Kurdan kirin"

Gundiyeke din jî got, "Bêhevsengiya hêzê heye. Hatina Pêşmerge dawî li pîrsgirêkan

dest deynin ser zeviyên cotkarên Kurd û her cure zehmetî tînin çêkirin ji bo ku Kurd nekarin

anî. Em spasiya Pêşmerge dikin, hêvîdar im Hewlêr û Bexda bigihînin çareseriyekê û dawî li van pîrsgirêkan bînin."

Hêzên Pêşmerge ku niha bi qasî 5 kîlometreyan li derveyî gundê Pelkane sekinîne, ji rayedarên Iraqê re ragihandin ku eger rewşa gund asayî nebe dê derbasî nav gund bibin.

Fermendarê Eniya 5 a Rojavayê Kerkûkê ya Pêşmerge Nûrî Heme Elî peyam da ku ew dê şênîyên gundê Pelkanê biparêzin û got "Em ji duh ve di rewşa hişyariyê de ne, ji bo bersiv bidin wan kesên ku dixwazin êrîşî gelê me bikin."

Pelkanê ku biçûktirîn gundê Kurdan ê Kerkûkê ye, ev 6 sal in bi pêvajoyeke dijwar a erebkirinê re rû bi rû ye. hewl tê dayîn ku

karên xwe yê çandîyê bikin.

Çi bûbû?

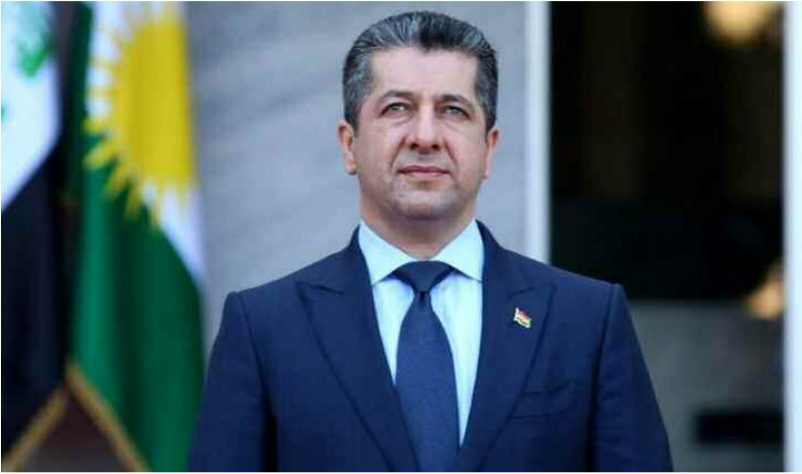
Roja Înê 21ê Nîsana 2023an li gundê Pelkane yê ser bi nahyeya Sergeran a Kerkûkê, di navbera komek Ereben hawirde û cotkarên Kurd de şer derketibû û di encamê de 10 kes birîndar bibûn.

Ereben hawirde ji 21ê Nîsanê û vir ve gelek caran li hev civiyan û hewl dan êrîşî Kurdan bikin. Hêzên leşkerî yê ku ji aliyê Iraqê ve li gund hatine bicihkirin jî li kêleka Ereben hawirde disekin.

Gundê Pelkaneyê dikeve rojavayê Kerkûkê û ser bi nahyeya Sergeranê ye ku ji bûyerên 16ê Cotmeha 2017an ve Ereben hawirde, hewl didin dest deynin ser zeviyên cotkarên Kurd.

Rudaw

Mesrûr Barzanî: Em bi rêz û hurmet şehîdên Qeladizê û hemû şehîdên gelê Kurdistanê bibîr tînin

barankirina raperîna 1982an de, em bi rêz û hurmet şehîdên Qeladzeyê û hemû şehîdên gelê Kurdistanê bi bîr tînin."

Di 24/4/1974an de rejîma Beisê bajarê Qeladizê û zanîngeha Silêmaniyê bombebaran kirin û di encamê de 163 kes ku ji wan 9 xwendekarên zanîngehê bûn, hatin şehîd kirin û nêzîkî 300 kesên jî birîndar bûn.

Salvegera bombebaran Qeladizê hevdem e ligel serhildana bajêr di 24/4/1982an de, li dijî rejîma Beis a hilweşiyayî, ku serhildan bi guleyên rasterast li sivilan hat tepeser kirin, di encamê de jî 2 jin hatin şehîdkirin û bi dehan kes jî birîndar ketin, ji bilfî girtina bi sedan kesan.

Nerina Azad

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî bi peyamekê şehîdên bombebaran kirina Zanîngeha Silêmaniyê û bajarê Qeladizê bibîr anî. Serokwezîr Mesrûr Barzanî peyama xwe li Twitterê belav kir û tê de got: "Di salvegera her du karesatên bombekirina bajarê Qeladzeyê di sala 1974an û gule-

Prof. Dr. Keith Darden: Amerîkî ligel wê yekê ne ku mafê Kurdan ê diyarkirina çarenûsa xwe hebe

"Li Amerîkayê bi giştî hevsoziyeke baş heye ji bo gelê Kurd û doza Kurdan."

Li nav gelê Amerîkayê, ewên ku şarezayên dîroka Kurd in, an jî li Iraq û navçeyê kar kirine, hevsoziya wan a mezin ji bo gelê Kurd heye û ew di wê baweriyê de ne ku divê hikûmeta welatê wan nehêle rejîmên navçeyê, Kurdan biçewisînin.

Prof. Dr. Keith Darden ji Kurdistanê re ragihand, li Amerîkayê bi giştî hevsoziyeke baş heye ji bo gelê Kurd û doza Kurdan.

Nivîskar û akademîsyenê Amerîkayê jî di dirustkirina bandorê li ser siyaseta welatê de ji bo doza Kurdan, roleke baş lîstine.

Amerîka piştî proseya azadiya Iraqê ji bo çespendina mafên gelê Kurd di nav destûra Iraqê de, xebitiye.

Prof. Dr. Keith Darden ku mamosteyê zanistên siyasî ye li Amerîkayê, behsa wê yekê kir ku hejmareke mezin ji serbazên artêşa Amerîkayê nas dike ku

ligel Kurdan û Pêşmerge xebitîne û ji bo Kurdan dilsoz in.

Darden dibêje, ew gelek caran bêzar bûye ku hikûmeta welatê wî li gor pêwîst alîkariya Kurdan nekiriye.

Bi baweriyê Prof. Dr. Keith Darden, di nav Amerîkiyan de hevsoziyeke giştî heye ji bo Kurdan bo diyarkirina çarenûsa xwe weke wê piştevaniya ku ji bo Ukrayna, Ermenistan û hemû navçeyên din ku gelên wan di dîrokê de hatine çewisandin.

Nûnera Hikûmeta Herêma

Kurdistanê ya li Amerîkayê Beyan Samî Ebdurehman ji Kurdistanê re ragihand, di serdemê rejîma Beisê de ku bi deh hezaran Kurd hatin kuştin û enfalkirin, rola Amerîkayê hebû di rawestandina zext û zordariya rejîmê de û sînorek bo dest-dirêjiyên wê danî.

Beyan Samî Ebdurehman destnîşan kir, piştî proseya azadiya Iraqê, Amerîkayê ji bo çespendina mafên neteweya Kurd di nav destûra federal a Iraqê de, kar kir.

K24

Rapor: Di mehekê de 5 kolberan canê xwe ji dest dane

Navenda Mafê Mirovan a Kurdistanê raporek li ser kesên ku di

mehên dawî de li Rojhilatê Kurdistanê û Îranê hatine girtin û canê xwe ji dest dane belav kir.

Navenda Mafê Mirovan a Kurdistanê di rapora xwe de dibêje ku ji 21 Adarê heta 21 Nîsanê li Rojhilatê Kurdistanê û Îranê 14 welatî hatine girtin, welatîyekî cezaya darvekirinê û du yên din jî cezayên girtina heta hetayî wer-girtine û 5 kolber li ser sînorên Rojhilatê Kurdistanê û Herêma

Li gorî raporê, ew 14 welatîyên ku bi tohmata çalakiyên siyasî li parêzgeha Sine û Urmîyê û Xoresanê hatine girtin, di nav wan de welatîyekî bi navê Nayîb Eskerî jî aliyê dadgeha Urmîyê ve bi tohmata dijayetiya dijî olê cezaya darvekirinê bi ser de hatiye sepa-ndin. Her wiha du kesên din jî bi tohmata bangeşeya li dijî Komara Îslamî ya Îranê cezayê zîn-

danîkirinê bi ser wan de hatiye sepa-ndin.

Ev rapor behsa wê yekê dike ku jineke bi navê Meryem Silêmanî jî aliyê malbata xwe ve hatiye kuştin, Meryem 28 salî û dayîka 3 zarokan bû, li gundekî ser bi bajarê Xoyê yê parêzgeha Urmîyê bû. Li gorî raporê ew take dosyeya tundûtûjiya malbatî bû ku kesekî tê de canê xwe ji dest daye.

Navenda Mafê Mirovan a Kurdistanê dibêje ku ji 21 Adarê heta 21 Nîsanê 3 welatî bi tohmata veguhestina kelûpelên qaçax, ji aliyê Supaya Pasdaran û pasewanên sînorî yên Îranê li bajarên Kirmaşan, Bane û Şinoyê teqe li wan hatiye kirin û canê xwe ji dest dane. 2 kolberên xelkê Seqîzê jî li sinorê Bane û li Bendava Kêle ya wî bajarî canê xwe ji dest dane, her di vê mehê de du welatîyan li bajarên Bane û Qesra Şîrîn pê li mînan kirine û canê xwe ji dest dane.

Nerina Azad

PÎROZ BE 125 SALIYA ROJNAME "KURDISTAN", PÎROZ BE ROJA ROJNAMEGERIYA KURDÎ

Iro 125 saliya rojnamegeriya kurdî e. Sala 1898 li Misirê, bajarê Qahirê de cara yekamîn bi tekoşîna Mir Miqdad Medhet Bedirxan rojname kurdî bin navê "KURDISTAN UND"

hatiye weşandin. Bandora kovara "KURDISTAN" pir mezin bû nav malbata Mir Bederxan, usa jî nav axa û begên kurdên me wê. Li ser rê û şopên mamê xwe Mîr Celedet Bedirxan li Sûriyê, bajarê Şamê 15.05.1932an kovara "HAWAR" da weşandin.

Rojname "HAWAR" de gelek kedkarên me qedirgiran kar û xebatên mezin kirine bo serkeftina milletê me, bo xwendin nav milletê me belabe. Berî weşandina rojname "HAWAR", li Sovyêta berê, li Ermenîstanê, bajarê Êrêvan de 25.05.1940an rojname "RÎYA TEZE" hatiye weşandin, bin rêveberiya Emînê Evdal. Rojname "RÎYA" bo millet li xerîbî de bû weke dibistana kurdî, bo zanistîya millet zêde bo, bo piropoganda ya baş bo zarok û gêncan xwe xwendina baş bigirin. Rojnamegeriya kurdî her der jî rola baş hiştine bo serkeftina milletê me, wêja ya kurdî, bo perwerdiya ziman û dîroka me.

Serkeftin bo rojnamevanên me, ji bo serkeftina Rojnamegeriya kurdî ne tenê li Kurdistan, usa jî derî welêt.

Ciwanên Çepên Kesk li Edeneyê şev ronî kirin

Ciwanên ku li ber buroya hîlbijartinê ya jinan a Partiya Çepên Kesk şahiyek lidar xistin, şev bi meşale û fişekên hewayî ronî kirin.

Ciwanên Edeneyê li ber buroya hîlbijartinê ya jinan a Partiya Çepên Kesk a li Taxa Ova ya navçeya navendî Seyhanê şahiyek lidar xistin. Namzetên parlamenteriyê yên Partiya Çepên Kesk a Edeneyê Tulay Hatîmogullarî, Rojbîn Çelîk, Ferhat Kabaiş û Şukran Efeturk û bi sedan ciwan beşdarî şahiyê bûn. Di şahiyê de girseya gel li ber awazên hunermendên herêmê govend gerandin û gelek caran dirûşmên "Bijî Serok Apo", "Bê Serok jiyan nabe" û "Em ê bi berxwedanê bi ser bikevin" berz kirin. Ciwanan meşale û konfeti pexistin û şev bi fişekên hewayî ronî kirin.

Namzeta Parlamenteriyê ya Edeneyê ya Partiya Çepên Kesk Tulay Hatîmogullarî ku di şahiyê de axivî, diyar kir ku ciwan dînamîkên vevakê ne û got ku ew ê pirsgirêkan çareser bikin. Hatîmogullarî got, "Hun dengê azadiyê, îşyan û qêrîna serhildanê ne." Hatîmogullarî bal kişand ser bandora YOK'ê ya li ser ciwanan û got, "Em ê saziyên wekî YOK'ê hilweşînin û ji holê rakin."

Namzeta Parlamentera Partiya Çepên Kesk a Edeneyê Rojbîn Çelîk jî bal kişand ser girîngiya ciwanan û anî ziman ku dê bi hev re pirsgirêkan çareser bikin.

PROVOKASYONA POLÎSAN DERENG NEMA

Piştî axaftinan namzet bi ciwanan re govend gerandin. Di vevakê de, polîsên ku bi maşînen zirxî hatin qada şahiyê, ketin nava girseyê, hewl dan provokasyonê bikin û gule berdan hewayê. Maşînen zirxî yên ku li hemberî berxwedana ciwanan neçar man ji qadê vekişin, piştî demekê vegeriyên û bi bombeyên gazê êrîşî girseyê kirin. Ciwanan bi kevîran bersiv dan êrîşa polîsan. Piştî bûyerên hatî jiyîn dawî li şahiyê hat û polîsan alên partiyê yên li ber buroya hîlbijartinê da komkirin.

anfkurdi.com

Mesrûr Barzanî li ser êrîşa Ereben hawirde li Kerkûkê daxuyanî da

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê li ser êrîşa Ereben hawirde ya ser cotkarên Kurd ên gundê Pelkane ya Kerkûkê

daxuyaniyek da û got, "Em hewla guhertina demografiya herêmê şermezar dikin."

Îro Înê 21ê Nîsana 2023an piştî nîvro hejmarek Ereben hawirde pezên xwe birine gundê Pelkane yê ser bi nahyeya Sergeran a li rojavayê Kerkûkê û piştê êrîşî cotkarên Kurd ên wî gundî kirine.

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî êrîşa Ereben hawirde şermezar kir û got, "Em alîgirê cîbicîkirina madeya 140 a destûrê ne ji bo çareserkirina bingehîn a kêşeyên rawestiyayî û jinavbirina nakokiyên li van deveran û peydakirina jîngeheke guncaw ji bo pêşketina Herêma Kurdistanê û navçeyên din ên Iraqê ne."

Nûçegîhanê Rûdawê Herdî Mihemed ji nêzîkî gundê Pelkane ragihand, di destpêkê de Ereben hawirde, li xortekî Kurd xistine lê piştê xelkê Pelkaneyê pê hesiyan ku mebesta wan êrîş e, lewma rûbirûyê wan bûne û di navbera wan de bi dar û keviran şer derketiye.

Nerina Azad

Mal û mulkên hejmareke welatiyên Rojavayê Kurdistanê li Sûdanê hatin talankirin

Li Sûdanê 9 roj in şer berdewam e, di wî şerî de bi sedan kes hatine kuştin û bi hezaran kes jî birîndar bûne. Herwiha mal û mulkên hejmareke welatiyên Rojavayê Kurdistanê li wî welatîne hatin talankirin û Ji destpêka şer ve heta niha 11 welatiyên Sûrî jî hatine kuştin.

Ji roja 15ê vê mehê ve şer û pevçûn di navbera Artêşa Sûdanê bi serokatiya Ebdulfetah Burhan û Hêzên Piştewaniya Bilez (RSF) bi serokatiya Mihemed Deqlo berdewam in, heta niha bi sedan 300 kes hatine kuştin, bi sedan kesên din jî birîndar bûne.

Şer rewşa welatiyên Rojavayê Kurdistanê yê li wî welatî xirabtir kiriye, gelek ji wan jî ber şer ji Xertûma paytext reviya ne. Li Xertûm Behrî hejmareke kargehên kelûpelên xwarinê, Plastik, PVC û Berdeyên LG yê welatiyên Rojavayê Kurdistanê hene, gelek ji wan hatine talankirin û şewitandin. Koçberekî ji Kobanê dîmenên ji nav Xertûmê ji bo Rûdawê şandine, kargeha wan a li wî bajarî hatiye talankirin û şewitandin. Welatiyên Rojavayê Kurdistanê li Sûdanê daxwaza alîkariyê dikin Li gorî medya nêzîkî Hikûmeta Sûriyê, di şer û pevçûnên li Sûdanê de heta niha 11 welatiyên Sûrî hatine kuştin, bi dehan kesên din jî birîndar bûne.

Li gorî balyozxaneya Sûriyê li Xertûmê, 30 hezar welatiyên Sûrî li Sûdanê dijîn, lê li gorî dawî amara Netewên Yekbûyî hejmara wan zêdetirî 90 hezar kesî ne.

Tevî ragihandina agirbestê jî lê Ji roja 15ê vê mehê ve şer û pevçûn di navbera Artêşa Sûdanê bi serokatiya Ebdulfetah Burhan û Hêzên Piştewaniya Bilez bi serokatiya Mihemed Deqlo berdewam in, heta niha zêdetirî 400 kes hatine kuştin, bi hezaran kesên din jî birîndar bûne.

Welatiyê Rojavayê Kurdistanê li Sûdanê Celal Temo bi rêya telefonê beşdarî bultena Rûdawê bû û behsa welatiyên Rojavayê Kurdistanê yê li Sûdanê asê mane.

Celal Temo ragihand ku ew 50 kes ji bajarê Xertûmê koçber bûne û li bajarê Dungule asê man û em hatine şelandin. Bi gotina Celal Temo jin jî bi wan re hene û hemû pere û zêrên wan ji wan hatine standin.

Celal Temo da zanîn ku ew dixwazin xwe bigihînin Misirê, lê kes ji wan re nabe alîkar.

rudaw.net

Hilbijartin û Pirsê Kurd

Gelek cara di dema hilbijartinan de behsa pirsê Kurd li bakurê Kurdistnê û Tirkîye tê kirin. Lê di bingehê xwe de her aliyek tenê wek propagandeya xwe behsa pirsê Kurd dike û li gora xwe hinek tiştan tîne rojevê. Yanî herî zêde Kurd dibin malzema hilbijartinê. Taybetî jî dema berpirsên partiya serdana bajarên Kurda dikin ev pirs tê rojeve. Yanî di dema hilbijartinan de tenê ji bo xapandinê vê pirsê dikin rojev. Partiyên Tirkan vê dikin, lê gelo Kurd çewe pêşvaziya daxuyanî û gotarên partiyên ku bi armanca propagandeyê ji bo destxistina çend dangan dikin, çi dibêjin? Ev yek girîng e. Ji ber ku Kurd, piranî pirsê xwe di çerçoveya ku aliyên siyasîyên Tirk datînin holê de gotubêjê dikin. Li bakurê Kurdistanê kolana û çayxana de gotubêja herî berfireh li ser gotarên serokê partiyên û bernamêyên kanalên televizyona de, minaqeşeya rojnemevan û siyasîmedarên alîgirên partiyên tê kirin.

Mixabin îro li bakurê Kurdistanê aliyek ku bi hêz bikaribe rastiya pirsê Kurd bîne holê û di çerçoveya destxistina mafên netewî yê Kurdan de, kêmasî li bajarên Kurdan de rojevê siyasî biafrîne tune. Sedemê vê yê bingehîn siyaseta ku PKK û derdora wê rêve dibê ye. PKKê

pirsê Kurd xetimandîye û rê li hemû cureyê daxwaziyan netewî yê Kurda girtiye. Kurd kirine dûvikê siyasetek çepa Kemalîst û neteweperestên Tirk. Li bakurê Kurdistanê heta ev rastî taybetî ji

alîyê partî û rêxistinên Kurdan ve neyê dîtin û vekirî behsê nekin hewl nedin xetimandina ku PKKê pêkanî ji holê rankin, tu cara nikarin pêşiya xwe bibînin. Ev rastiyeke e dema ev rastî neyê dîtin, her aliyek mehkûme rojekî bikeve li dûv siyaseta PKKê. Ji xwe her dema hilbijartinan de ev yek vekirî tê dîtin.

Gerek ji bo Kurda ne gotinên rojane di qadên propagandeyê de tînin kirin bingehê girtin. Eger partiyek yan jî aliyek siyasî li himber pirsê Kurd dirûstbe û xwedî dîtinekî be, bila di bernamêya xwe de vekirî cureyê çareseriyê pirsê Kurd bike û da ku li gora wê jî bê nixandî.

Gelek cara taybetî dengderên Kurd ku dengê xwe didin partiyên girêdayî PKKê (Partiya Keska Çep) dema ji wan tê pirsîn, dibêjin: "Emê dengê xwe bidin xwe." Lê mixabin dema tu jê

dipirsî tu kiyî? kerr û lal dibin û bersiv tune. Yanî nikare bêje ez kime. Eger bizanibe ew kiyê, nasname wî çiyê û ew çewe dikare ji bo mafê xwe yê netewî bitekoşe tê ji xwe bizanibe bersiva xwe jî bide. Nikarin bêjin, em Kurdin, welatême dagirkirîye, em ji bo bikaribin li welatek serbixwe de jiyaneke azad bijîn ditekoshin. Em doza mafên xwe yê netewî dikin.

Çend roj man ji hilbijartinan re, dê derbas bibe lê pirsê Kurd wek xwe dimîne. Gerek hêzkirina hestên netewî armanca yekem be û em wek Kurd kêmasî bikaribin xwe nasbikin.

22.04.2023

Li Kerkûkê di navbera cotkarên Kurd û Ereben hawirde de şer derket

Hat ragihandî ku, duh piştî nîvro hejmarek Ereben hawirde pezên xwe birine gundê Pelkane yê ser bi nahyeya Sergeran a li rojavayê Kerkûkê û piştê êrîşî cotkarên Kurd ên wî gundî kirine.

Şênîyê gundê Pelkane Ferhad Hesen ji Nûçegîhanê Rûdawê Hîwa Husamedîn re ragihand, "Ereben hawirde di destpêkê de li dûr rawestiyabûn û peze xwe şandine nav gund û gundî bêzar kirin, dema em li dijî vê yekê rawestiyayî, bi dar û hesinan êrîş kirin û di navbera me de şer derket." Şênîyê gundê Pelkane Ferhad Hesen anî ziman, "Gundî bi hev re li dijî Ereben hawirde rawestiyayî, me bi hev re li wan xistin û ew ji gund reviyayî lê di demeke kurt de hêzeke mezin a artêşa Iraqê di nav gund de belav bûn û dest bi lêkolînê kirin."

Li aliyê din Nûçegîhanê Rûdawê Herdî Mihemed ji nêzîkî gundê Pelkane ragihand, di destpêkê de Ereben hawirde, li

xortekî Kurd xistine lê piştê xelkê Pelkaneyê pê hesiyan ku mebesta wan êrîş e, lewma rûbirûyê wan bûne.

Hat ragihandî ku, çend malên Ereben hawirde li gund hene, ji ber wê jî ew hewl didin di rojên cejn û îfînê de bi hejmareke zêde biçin Pelkaneyê, ev jî dibe sedema aloziyê. Şer nêzî 30 deqeyan berdewam kiriye û bi dar û keviran şer derketiye.

Ji bo aramkirina rewşê, artêşa Iraqê çend kes ji her du aliyên birine baregeha leşkerî lê Nûçegîhanê Rûdawê ku bi çend

gundiyan re axivî, got ku di hundirê baregeha artêşê de, çend Ereben hawirde, êrîşî muxtarê gund Yûsif kirine û ew bi sivikî birîndar kirine. Ferhad Hesen dibêje, hêzên artêşa Iraqê ti kes negirtine lê hêzeke mezin anîne gund û lêkolînê li ser cotkarên Kurd dikin.

Gundê Pelkaneyê dikeve rojavayê Kerkûkê û ser bi nahyeya Sergeranê ye û ji bûyerên 16ê Cotmeha 2017an ve Ereben hawirde, hewl didin dest deynin ser zeviyan cotkarên Kurd.

Nerina Azad

Amerîkayê piştgiriya rojnamevanên kurd kir

Amerîkayê piştgiriya xwe ya ji bo azadiya rojnamegeriyê û nûçeyên pişeyî yê li Herêma Kurdistanê pişttrast kir.

Di daxuyaniyêke konsulusxaneyê giştî ya Amerîkayê de ya li Hewlêrê bi boneya roja rojnamegeriya Kurdî û 125 saliya weşandina yekem rojnameya bi zimanê Kurdî ya bi navê Kurdistan li Qahîreyê wiha ragihand:

"Îro Roja rojnamegeriya Kurdî ye, bo nasandina rola girîng û esasî ya ku çapemenî di her desthilateke demokratîk de dilîze"

Konsolxaneyê ji gotina Serokê Amerîkayê Joe Biden re got, "Rojnamegeriya azad û serbixwe êdî ji her demê bêtir pêwîst e" û wiha pê de çû: "Em ê berdewam piştgiriya azadiya

medyayî, ragihandina azad, serbixwe û profesyonel a nûçeyan û gihandina agahiyan li Herêma Kurdistanê bikin." Konsolxaneyê Amerîkayê di dawiyê gotinên xwe de wiha got: "Em rojnamegerên ku berdewam nûçeyên giranbuha ji welatiyên Herêma Kurdistanê re ragihînin û di vî warî de rastî xetereyên mezin tînin, spas dikin."

PUKMEDIA

Rojbûna Te Pîroz Be Mîr Celadet Bedirxan Mîrê Ziman û Alfabe ya Kurdî

Konê Reş

Gelên xelkê xwe bi mirovên xwe, yên şareze, zane û mîrxas pesin û paye dikin. Ewên ku gelên wan sûdeyek ji wan dîtîbin, çi di warê hilgirtina tivîngê de û çi di warê hilgirtina pênuş û xamê de. Lê mixabin em gelê kurd di vî warî de jî paşketî mane. Bêguman sedemên vê yekê jî pir in. Qey ev jî Qedera me kurda ye?

Di roja 26ê Gulana 2023an de, (130) sal di ser rojbûna rêberê zimanê kurdî, **Mîr Celadet Bedirxan** re derbas dibe. Gelo kesî gotiye emê vê roja p'roz bi bîr binin an haziriya xwe û vê rojê bikin? Tevî ku bêtir ji 10 navendên kulturî û çandî yên kurdan, di van salên dawî de, çi li welat û çi li derveyî welat be hatine dameziran. Roja îro dor 20-30 kovar û rojname hene ku bi wê alfabe ya ku wî ji zimanê kurdî re bijartîye tene weşandin. Ew alfabe ya ku 13 salan pêre dirêj kir û bi wê alfabe yê di Gulana 1932an de hawar û gazî li kurdan kir û got:

Bavo li dinê ji me kêmîr kes nemaye, heçî mîlet hene tevde bûne dewlet û hikûmet, xwedan kitêb û dibistan. Bi tenê em mîletê kurd bi şûnde mane, reben, feqîr, nezan, belengaz di destê xelkê de lihistok. Xelkê hev-sarê me kiriye destê xwe li gor kêf û menfieta xwe, berê me ji bakur dide nivro, ji rojave dide rojhilat, ji lewra divêt em jî bixebitin, xelkê xwe hînî xwendin û nivîsandinê bikin, vî mîletê belengaz ji tariyê xelas bikin, berê wî bidin tav û ronahiyê. (1)

Mîr Celadet yê ku li ser rêk û şopa apê xwe (**Mîr Miqdad Medhet Bedirxan**) dilivîya, hawar û gaziya wî ji ya apê wî bû. Ew apê ku di roja 22ê Nîsana 1898an de, anku ji berî 125 salan ve, yekemîn Rojnameya kurdî li Qahîre bi navê "KURDISTAN" weşandiye, di nav kurdan de belav kiriye û gotiye:

Gelî mîr û axano, kurmancino! Qenc bizanin, xwendin, ilm û marifet li dinya û axretê rûyê mirov sipî dike. Niho zaroyên xwe bi elimînin ilm û marifetê. Hûn bi xulaqeta xwe şûcah û cesûrin. Hekê hûn bibin xweyî ilm, hûnê ji dinê hemiya xurttir, dewlemendtir bin. (2)

Ma negereke ku ev navendên çandî, kovar û rojnameyên

kurdî, li dor jiyana û ramanên vî kesî rawestî, nav û nîşanên wî di nav gelê wî de belav bikin, da ku xelkên wî, ji nêzik ve, wî nas bikin, serwestî xebat û berhemên wî bibin, navê wî ji tariya salan derkeve ronahîya rojên îro.

Di baweriya min de, yê ku li kevnê xwe nepirse û neparêze, zore ku karibe di pêşerojê de, tiştekî durist û aktîv ji gelê xwe re pêşkêş bike. Vêca gereke em guhdariyê li vê yekê bikin, li wan mirovan miqate bin û gelê xwe serwestî jiyana û xebata wan bikin. Fermo bi kurtebirî jiyana û xebata **Mîr Celadet Bedirxan**.

Tevî ku mirê dûmahîya welatê **Botan**, **Mîr Bedirxanê Azîzî** sala 1868an, di sirgunê de li Şamê, çûye ber rehma Xwedê, lê siltanê Osmanî rê neda kurên wî bi vegera warê bav û kalan "**Cizîra Botan**". Piraniya kurên wî kirin hakim, walî û paşa, lê li derveyî welatê wan, da ku ji şer û bela wan xelas be.

Hingê, Mîr Emin Alî, bavê Celadet, kurek ji wan kuran bû, para wî hakimîya cezayê bû li Stanbolê. Di roja 26ê Nîsana 1893an de Xwedê kurekî didêyê, navê wî dike "Celadet", bi wateya sebir û samanê. Ji ber ku bi hêvî bû rojekê vegere welatê xwe Botan. Vêca sebir û saman dikişand. Lê mixabin, ew hêviyên wî di sala 1926an de, li Misrê, bajarê Qahîreyê, pê re çûne gorê.

Di nav salan de, kurê wî Celadet, ew hêviyên bav û bapîrên xwe, bi xwe re hilgirtin û hilanîn û di ber wan de xebitî ta roja dawî ji temenê xwe. Mîr Celadet bi bav, ap, pismam, bira û welatparêzên kurdan re beşdarî di avakirina komeleyên kurdî yên pêşî de li Stanbolê kir. Di sala 1914an de, beşdarî di şerê cihanî yê yekemîn de li eniya Qefqasê kir, ta ku di Tebrîz û Bakoyê de derket.

Di sala 1919an de, digel birayê xwe Dr. Kamîran, Ekrem Cemîl paşa û Fayîq Tewfîq ji Silêmaniyê (Pîremerd), bi mîcer Newêl yê inglîzî re li bakurî Kurdistanê geriya, da ku daxwazên gelê kurd berî mor-kirina peymanê Sîverê, di navbeva hevalbendan û dewleta Osmanî de nas bikin. Di sala 1922-1923an de Mistefa Kemal paşa fermanek bi kuştin û sirgunkirina malbata Bedirxaniyan û welatparêzên kurdan deranî, vêca ji neçarî wana tirkiye li şûn xwe hiştin û bi şar û welatên dinyê ketin. Hingî, Celadet û van birayên xwe: Kamîran, Tewfîq û Sefder di Almanîya re derketin, bavê wî **Emîn Alî Bedirxan** û birayê wî yê mezin (**Sureya Bedirxan: Dr. Bileç Şerko**) di Misrê, bajarê Qahîre re derketin.

Mîr Celadet li Almanya, xwendina xwe di parêzeriyê de bir serî û dest bi xwendina doktorayê kir. Lê dema ku şoreşa

şêx Saîdê Pîranî di sala 1925an de destpê kir, xwendina xwe li rexekî hişt û xwe bi şoreşê ve gîhand. Mixabin ew şoreş ne di çax û demê xwe de destpê kiribû û dawî bi hovîti hat perçiqandin. Mîr Celadet jî, polîpoşman careke din zîvirî Almanîya ku xwendina xwe di doktorayê de bibe serî. Lê nexweşî û mirina bavê wî li Qahîreyê di sala 1926an de, ew derfet nedayê.

Di sala 1927an de Mîr Celadet û Memdûh Selim Beg

Wanî, bi alîkariya ermenan û beşdariya gelek welatparêz û serokên eşîran komeleya "**Xoybûn**" li Libnanê dameziran. Di sala 1929-1930yî de, endamên komeleya "**Xoybûn**" li Sûriyê xwe ji alîkariya şoreşa **Agrî** re amade kirin, ku ji sînorê Sûriyê ve êrîştî tirkên bikin û bavêjin ser Mêrdînê, Midyadê, Ūrfa û Cizîrê, da ku akama artêşa tirkan ji ser şoreşvanên Agirî sivik bibe. Lê sed mixabin wek ku Mîr Celadet û hevalên xwe dixwestin bi wan re neçû serî. Ji ber nakokîya axa û begên Binxetê û nerazîbûna wan ji hev. Vêca Mîr Celadet ji neçarî, wî û çend hevalan xwe bi şoreşa Agirî ve gîhandin, da ku li kêleka **Îhsan Nûrî Paşa, Îbrahîm Hesko Têlî** û hevalên wan bin.

Lê sed heyf û mixabin, ew şoreş jî, bi hovîti û tundî hat qurmîcandin, serokên wê jî, ji neçarî xwe li Îranê girtin û Mîr Celadet Bedirxan di gel wan. Li Tehranê, Mîr Celadet ji şah **Rîza Pehlewî** alîkarî xwest, lê şah Rîza xwe neda ber tiştekî, tiştê ku xwe da ber, ji Mîr Celadet xwest ku bibe şalyarekî Îranî li dewleteke Ewropî. Mîr Celadet bi vê pêşniyara wî razî nebû. Vêca Rîza Pehlewî ew bi darê zorê ji tixûbên Îranê derbasî Îraqê kir. Li Îraqê, hikumeta inglîzî şerê kurdan dikir, dema sehkîr ku mîr Celadet li Bexdayê ye, rêtingî jêre çêkirin. Ji ber ku Mîr wek semboleke netewî ya kurdan bû. Ū dawî Mîr ji neçarî, ji Îraqê derket û vegeriya Sûriyê/Şamê. Li Sûriyê hikûmeta firansî, ew û hevalên wî kirin bin rûniştina zorê de.

Di roja 16ê Nîsana 1929an de, Mîr Celadet Alî Bedirxan dibe yak ji endamên Sendîkaya Parêzerên Beyrûtê. Hingê

Sûriye û Libnan di bin desthilatiya Fezansîzan de wek yek dewletê bûn.

Di sala 1931ê de Mîr Celadet bi serokên el û eşîrên kurdan re, komelayek bi navê "**Civata alîkariyê ji bona kurdên belengaz li Cizîrê**" dameziran. Ji bona alîkariya wan kurdên ku ji tirkiyê mişextî û sirgunî binxetê bibûn.

Di sala 1931ê de jî, Mîr destûra kovara xwe **HAWARê**, bi zimanê kurdî tîpên latînî ji hikumeta Fransîzî di Sûriyê de distîne û di roja 15/5/1932an de hejmarê pêşî ji kovara xwe **Hawarê** li Şamê çap dîke û di nav kurd û biyaniyan de belav dîke. Di rûpelên wê de hawar û gazî li kurdan dîke û dibêje:

Hawara me berê her tiştî heyîna zimanê me dê bide naskirin lewma ku ziman şerta heyînê ya pêşîn e. (3)

Ū di kovara **Hawarê**, hejmarê 27/1941ê de wiha dibêje:

Kuro eyb e, şerme, fihête, an hînî xwendin û nivîsandina bi zimanê xwe bibin, an mebejin em Kurd in. Bê ziman Kurdîti ji we ra ne romete, ji me ra rûreşîyeke giran e. Heyf û xebînet û hezar mixabin, nemaze ji wan ra ko bi zimanên din dizanin bixwînin û binivîsinin û alfabe ya zimanê xwe hêj nas nakin.

Ew cara pêşîye ku alfabe ya kurdî latînî berdestî zimanê Kurdî dibe. Di gel kovara "**HAWAR**"ê, di roja 1/4/1942an de, mîr Celadet kovareke din bi navê "**Ronahî**" xwerû bi kurdîya latînî çap û belav dîke. Ji ber nebûna nivîskaran, Mîr Celadet bi bêtîrî "15" navan di van herdû kovarên xwe de dinivîsîne. Nedixwest ku biyanî zanibin ku bi tenê ew û birayê xwe (Dr. Kamîran) tev babetên van kovaran dinivîsinin. Paşê Mîr di nav gelek kesan de, ew dehif dan ber nivîsandina bi zimanê kurdî. Di roja îro de gelek ji wan nav û deng dane wek: Cegerxwîn, Osman Sebrî, Qedrî Can, Mistefa Ehmed Botî, Hesên Hîşyar... Hingê jî, gelek kesên bi nav û deng di kovarên wî de nivîsandine wek: Goran, Bêkes -Îhsan Nûrî Paşa, Evdulrehmanê Eliyê Ūnis, mele Ehmed Nami û hwd.

Mîr Celadet, di ber çapkirina herdû kovarên xwe re pirtûkxaneyek bi navê **Pirtûkxana Hawarê** vedike û bi navê wê pirtûkxaneyê 20 pirtûk çap dikin, dîwana Cegerxwîn a yekemîn: Pirîsk û Pêt "yek ji wa ye. Hem jî Mîr Celadet pêşgotina vê diwana Cegerxwîn dinivîsîne.

Di sala 1935an de bi dotmama xwe "**Rewşen xanim Bedirxan**" re dizewice. Ji zewaca wan kur û keçek li wan zêde bûye, kur navî wî "**Cemşîd**" e di sala 1939an de

çêbûye, doktor bû di bijîşkiyê de, jiyana xwe li Almanîya derbas dikir, di sala 1999an de li Brazîl çûye ber dilovaniya Xwedê. Lê keça wî navê wê **Sinemxan** e, kebanîya nivîskarê kurd ê rehmetî **Selah Saadella** ye, niha li Hewlêrê dimîne. Mîr Celadet bi van zimanan zanibû: tirkî - inglîzî - firansî - farisî - rûsî-yûnanî-almanî-erebî û zimanê kurdî, zimanê axaftinê bû li mala wî.

Eger mirov li dîroka malbata Bedirxaniyan vegere û berpêl bike, wê bibîne ku piraniya Bedirxanî di sirgûn û zîvîriyan de mirine û hatine kuştin û ev yek bi tena sere xwe xweş nîşane ji dilsozî û wefadariya wan re. Pêwîste em navê wan bi tîpên zêrîn di dîroka gelê xwe de binivîsinin. Sed rehmet li giyanê tev referên malbata Bedirxaniyan bibare, bihûşt cih û warê wan be.

Di roja 15/7/1951ê de, dema ku Mîr Celadet Bedirxan li gundê Hêcanê, nêzikî Şamê çûye ber dilovaniya Xwedê hevalê wî Qedrî Can, ev gotin li ser kêla ber serê wî nivîsandine:

Mîrê kurd lawê Kurdistan
Neviyê Bedirxan
CELADET
Fidakar xwediyê himet
Cendekê ku di vir de binax
bû

Giyanê wî bilindî asman bû
Di riya neştiman
Xwedî bican
Giyanê xwe kir qurban
Nemirîye, zindîye
Navê wî ebedîye.
15/07/1951

Ji berhem û afirandinên mîr Celadet Bedirxan:

- 1-Rêzimana alfabe ya kurdî, Şam 1932.
- 2-Rûpelinine alfabe, Şam 1932.
- 3-Bîyîsa Pêxember, Şam 1933.
- 4-Nevjên Êzdiyan, Şam 1933.
- 5-Nameyek ji Mistefa Kemal Paşa re, Şam 1934.
- 6-Li dorzoza Kurdistanê, Misir 1943.
- 7-Giramêra kurdî, Şam 1943.
- 8-Giramêra kurdî-bi firansî
- 9-Sebebên rasty ketina edivne
- 10-Ferhenga kurdî -kurdî
- 11-Ferhenga kurdî-firansî
- 12-Xwebinas
- 13-Kitêba sinemxanê
- 14-Hevind (şano ye)
- 15-Dîwanek helbest, (çap-nebûyî)

Jêder:

- 1- Mîr Celadet Bedirxan, kovara "Roj Nû" jimar "1" Beyrût, 1943
- 2- Mîr Miqdad Medhet Bedirxan, rojnameya "Kurdistan" jimar 4 Qahîre 1898.
- 3- Mîr Celadet Bedirxan, Hawar, jimar 1.Şam 1932.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

Ev çîye? Ev **ave**.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

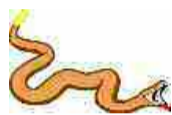
diran

Ev çîye? Ev **dirane**.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çîye? Ev **agire**.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

mar

Ev çîye? Ev **mare**.
Bu nədir? Bu ildir.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çîye? Ev **bizine**.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çîye? Ev **balone**.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çîye? Ev **basane**.
Bu nədir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çîye? Ev **otomobile**.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

taC

Ev çîye? Ev **taCe**.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

canî

Ev çîye? Ev **canie**.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

cûcîk

Ev çîye# Ev **Cûcike**.
Bu nədir? Bu cücədir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chicken.

finCan

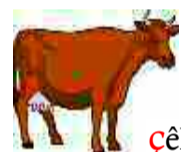
Ev çîye# Ev **finCane**.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup

Çç

çav

Ev çîye? Ev **çave**.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

çêlek

Ev çîye? Ev **çêleke**.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

çaynîk

Ev çîye? Ev **çaynîke**.
Bu nədir? Bu çaynikdir.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

çakûç

Ev çîye? Ev **çakûçe**.
Bu nədir? Bu çəkiçdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

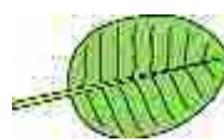
defter

Ev çîye? Ev **deftere**.
Bu nədir? Bu dəftərdür.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çîye? Ev **dare**.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

belg

Ev çîye? Ev **belge**.
Bu nədir? Bu yapraqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

elok

Ev çîye? Ev **eloke**.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

dest

Ev çîye? Ev **deste**.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çîye? Ev **dile**.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

ker

Ev çîye? Ev **kere**.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çîye? Ev **zebeşe**.
Bu nədir? Bu qarpızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

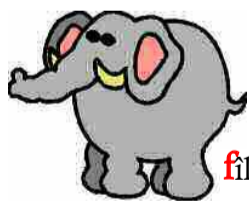
êleg

Ev çîye? Ev **êlege**.
Bu nədir? Bu jiletir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çîye? Ev **hêke**.
Bu nədir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

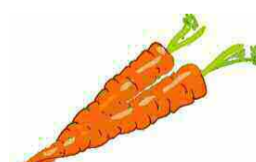
fîl

Ev çîye? Ev **fîle**.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an ele-foant.

firok

Ev çîye? Ev **firoke**.
Bu nədir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

gizêr

Ev çîye? Ev **gizêre**.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carrot.

gêzi

Ev çîye? Ev **gêziye**.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

pê

Ev çîye? Ev **pêye**.
Bu nədir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

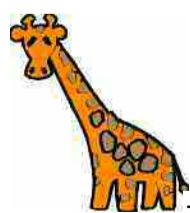
kêr

Ev çîye? Ev **kêre**.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

fînd

Ev çîye? Ev **fînde**.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

zerafe

Ev çîye? Ev **zerafeye**.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

gore

Ev çîye? Ev **goreye**.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

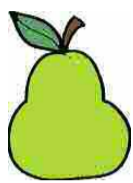

guh

Ev çîye? Ev **guhe**.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

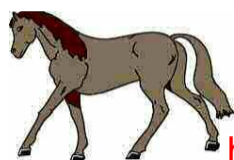
hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

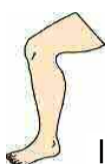
dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

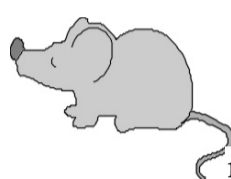
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

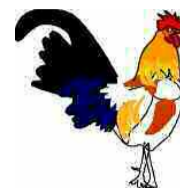
Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îi

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

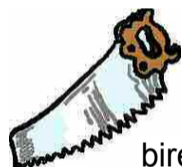
Ev çîye? Ev jûjîye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

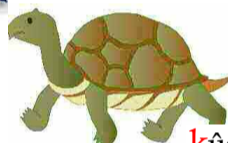
Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

Kk

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

lîmor

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xəçəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

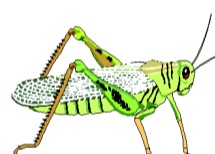
kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nêdir? Bu qaşıqdir.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

xezal

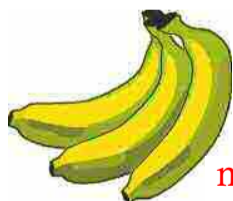
Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî

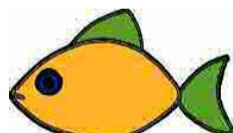
Ev çîye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

Nn

nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

ode

Ev çîye? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev Otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu camışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çîye? Ev reŋge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

sol

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

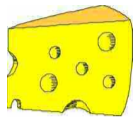

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyey? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

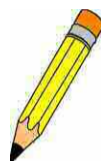
pîvaz

Ev çiyey? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyey? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyey? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

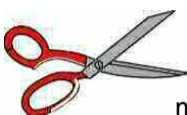

beq

Ev çiyey? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyey? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyey? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portaqal

Ev çiyey? Ev portaqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

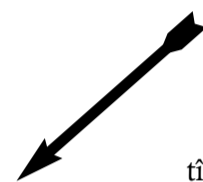
şêr

Ev çiyey? Ev şêre.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çiyey? Ev kêwrîşke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyey? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyey? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyey? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

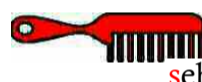
stêrk

Ev çiyey? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çiyey? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyey? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

tîr

Ev çiyey? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzumdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çiyey? Ev tûtîye.
Bu nədir? Bu tutuqşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çiyey? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvike

Ev çiyey? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

şîr

Ev çiyey? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

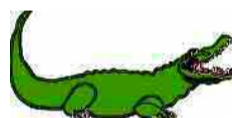
şûşe

Ev çiyey? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çiyey? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsal

Ev çiyey? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyey? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyey? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyey? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütökdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyey? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyey? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

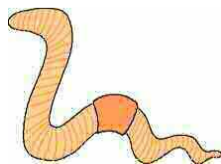
keVc

Ev çiyey? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyey? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyey? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyey? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyey? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

bivir

Ev çiyey? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

berçavik

Ev çiyey? Ev berçavike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

werdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şêkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

ewr

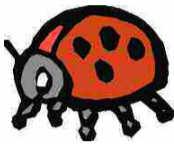
Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kôkilkidir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendîr.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

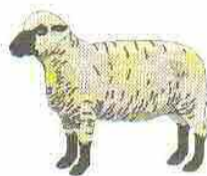
xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardîr.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

yek

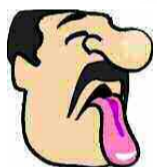
Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountair.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zəngdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

KURDÎ			Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
N b/s	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirîlî	Latinî	
1	Aa	Аа	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, çeş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, fıtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirc hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, neví, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênsîs, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Uu	Юю	Üü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Wecîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Курдистан примет чемпионат мира по футболу CONIFA 2024

Футбольная ассоциация Курдистана объявила, что чемпионат мира по футболу CONIFA 2024 года пройдет в Курдистане. Ожидается, что CONIFA 2024 года начнется в середине года, и в нем примут участие команды из 16 регионов. Об этом сообщил пресс-секретарь Футбольной ассоциации Курдистана Джалал Саид.

Официальный представитель Олимпийского комитета Курдистана Шван Азиз указал, что местами проведения матчей станут Сулеймания, Эрбиль, Дохук и Захо.

Чтобы подтвердить пригодность региона для проведения мероприятий, в марте делегация CONIFA посетила Курдистан и оценила безопасность стадионов. Олимпийский комитет Курдистана подтвердил, что будут предприняты все необходимые меры, чтобы гарантировать успешное проведение турнира. Чемпионат мира по футболу CONIFA — это международное футбольное соревнование, которое с 2014 года проводится раз в два года для наций, меньшинств, сообществ без гражданства и регионов, не входящих в ФИФА. Первый турнир прошел в Швеции, в нем приняли участие 12 команд. kurdistan.ru

Сирию не приняли в Лигу арабских государств

Министры иностранных дел стран Персидского залива, Египта, Иордании и Ирака не приняли окончательного решения о возобновлении полноправного членства Сирии в Лиге арабских государств (ЛАГ). Это следует из итогового заявления участников встречи в Джидде, которое распространило Саудовское агентство печати.

В заявлении указано, что главы внешнеполитических ведомств "обменялись мнениями об усилиях, предпринятых для достижения политического решения, которое позволит преодолеть последствия сирийского кризиса, сохранить единство, безопасность, стабильность и арабскую идентичность Сирии, а также вернуть ее в арабское лоно".

Вопрос о восстановлении членства Сирии в ЛАГ, которому была посвящена встреча министров, в документе не упоминается. Участники совещания подчеркнули, что "политическое решение является единственным способом урегулирования сирийского кризиса", а также согласились с необходимостью активизировать консультации между странами арабского мира для создания механизмов, которые способствовали бы нормализации положения в стране.

Министры иностранных дел стран Персидского залива, Египта, Иордании и Ирака собрались в пятницу в Джидде на заседание, посвященное вопросу возобновления полноправного членства Сирии в Лиге арабских государств. Консультации проходят под эгидой Совета сотрудничества арабских государств Персидского залива (ССАГПЗ), в который входят Саудовская Аравия, Объединенные Арабские Эмираты, Катар, Бахрейн, Кувейт и Оман.

В среду министр иностранных дел и по делам эмигрантов Сирии Фейсал Микдад провел в Джидде переговоры со своим саудовским коллегой принцем Фейсалом бен Фарханом Аль Саудом. Это первый визит сирийского должностного лица высокого ранга в Саудовскую Аравию с 2011 года. Накануне совещания представителей ССАГПЗ, Египта, Иордании и Ирака премьер-министр Катара шейх Мухаммед бен Абдель Рахман Аль Тани заявил, что не видит оснований для возвращения Сирии в ЛАГ. Членство Дамаска в ЛАГ было приостановлено в ноябре 2011 года в разгар начавшейся в Сирии гражданской войны. Большинство арабских стран, не добившись уступок от сирийских властей в пользу оппозиции, отозвали своих послов и присоединились к экономическому бойкоту арабской республики. Саудовская Аравия, Катар и несколько других государств в период конфликта оказывали финансовую и военную помощь вооруженным формированиям, выступившим против сирийского правительства. В последнее время несколько арабских стран, в том числе ОАЭ, Бахрейн и Оман, возобновили работу своих дипломатических миссий в Дамаске, однако вопрос возобновления членства Сирии в ЛАГ по-прежнему вызывает споры среди членов организации. kurdistan.ru

Багдад проведет третью конференцию по водным ресурсам

В мае Ирак планирует провести третью Багдадскую конференцию по водным ресурсам, и направил приглашения иранской и турецкой делегациям принять участие в ее работе. "Встречи и работа продолжаются с иранской и турецкой сторонами в отношении доли воды Ирака", — сообщило в воскресенье "Iraqi News Agency" со ссылкой на заявление министра водных ресурсов страны.

Федеральное правительство Ирака также намерено направить в Турцию "техническую делегацию" для обсуждения общих водных ресурсов.

В Ираке находятся нескольких водохранилищ и плотин, в частности плотина Мосула. В страну также впадают реки Евфрат и Тигр, которые берут начало в соседней Турции и текут через Сирию в Ирак, где затем соединяются с Персидским заливом. Но нехватка воды продолжает сказываться на сельском хозяйстве страны. Поэтому Багдад активизировал усилия по решению своего водного кризиса в сотрудничестве с Анкарой и Тегераном. kurdistan.ru

Совет КРГ по спорным территориям призывает прекратить конфликт в Палкане

Генеральный совет Регионального правительства Курдистана (КРГ) по курдистанским территориям за пределами Ирака. Заявление было сделано после того, как на этой неделе некоренные арабы штурмовали курдскую деревню в провинции Киркук, чтобы захватить землю.

"Мы осуждаем нападение на курдскую собственность в деревне Палкана и выражаем нашу глубокую обеспокоенность в связи с этим. Мы также призываем кабинет [премьер-министра Ирака] Мохаммеда Шиа ас-Судани помочь остановить эти боевые действия", — говорит в заявлении органа Иракского Курдистана.

Курдистан также призвал обеспечить соблюдение статьи 140 конституции страны, чтобы достичь справедливости и предотвратить повторение подобных инцидентов.

21 апреля более 400 арабов некоренного происхождения прибыли в деревню Палкана с целью захвата курдских земель, что привело к столкновениям с местными курдами и ранению более 10 человек.

В 80-х годах прошлого века

режим Саддама Хусейна переселил в Киркук множество

армии.

Премьер-министр Курдистана

арабских семей, чтобы изменить демографическую ситуацию провинции, вытеснив курдских граждан. После свержения режима в 2003 году большинство некоренных арабов получили компенсации и были отправлены обратно в родные места, а курдам вернули их земли. Это решение было закреплено в статье 140 конституции Ирака. Однако кампании арабизации возобновились после захвата спорных территорий иракской армией в 2017 году в ответ на референдум о независимости Курдистана.

Вчера для предотвращения развития конфликта в Палкану были направлены силы пешмерга. Также в этом районе находятся силы иракской

на Масрур Барзани выступил с заявлением, в котором осудил попытку изменить демографическую ситуацию в регионе посредством "страха и запугивания".

Он назвал нападение на курдских фермеров в Киркуке "бесплодной попыткой" разрушить позитивную атмосферу, созданную федеральным премьер-министром для примирения и решения проблем.

"Мы осуждаем нападение на курдов Палканы и попытку изменить демографию региона с помощью страха и запугивания и выступаем за выполнение статьи 140 конституции, чтобы коренным образом решить нерешенные проблемы в Ираке", — заявил премьер-министр Барзани. kurdistan.ru

Археологи рассказали о быстром разрушении иракских памятников архитектуры из-за изменения климата

Иракское культурное наследие, пережившее тысячелетия, разрушается и медленно погребается под песком из-за измене-

километров, они датируются XXIV веком до н.э. До недавнего времени основную угрозу для объекта представляли мароде-

ство артефактов. Сегодня на этой территории быстрыми темпами идет процесс опустынивания, а песчаные бури как абразив провоцируют физическое выветривание и разрушение памятников.

Проблема усугубляется засолением: вода испаряется так быстро, что почва не успевает поглотить минералы, из-за чего на поверхности образуется корка. Она агрессивно взаимодействует со строениями и также играет на их уничтожение.

Подобная проблема многоуровневая: необходимы усилия на уровне правительства по сдерживанию роста пустынь, такие как высадка миллионов деревьев. Также необходимо взять где-то огромное количество пресной воды. К сожалению, Ирак выглядит далеко не лучшим образом с точки зрения экологического поведения. kurdistan.ru

ния климата. Жара, продолжительные засухи и песчаные бури уничтожают такие вавилонские памятники, как руины города Умм Аль-Акариб в провинции Ди-Кар.

Развалины расположены на площади в пять квадратных

ры, однако теперь наибольшую опасность являет собой песок.

Между реками Тигр и Евфрат возникли некоторые из древнейших цивилизаций в истории человечества, в связи с чем археологи находят там множе-

Президент Ирака поздравил езидов с Новым годом

Президент Федеративной Республики Ирак Латиф Рашид в своем заявлении пожелал езидской общине счастливого Нового года и выразил надежду на то, что это событие ознаменует новую эру мира и стабильности в стране. "Я сердечно поздравляю езидскую общину по случаю езидского Нового года. Я

надеюсь, что это событие принесет мир, счастье и возвращение ВПЛ в места их происхождения, чтобы они тоже могли принять участие вместе со своими товарищами в построении стабильного и процветающего Ирака", — написал иракский лидер в Twitter 19 апреля.

Езиды, коренная иракская кур-

доязычная община, отмечают свой новый год в апреле. Праздник называется Чаршамма Сор или Красная среда. В праздничные дни семьи собираются вместе и проводят религиозные ритуалы в храме Лалиш в Шеханском районе Дохука в Иракском Курдистане, где находятся главные святыни езидов. kurdistan.ru

К дню рождения курдской журналистики

Курдская журналистика зародилась в самом конце XIX века. После Французской революции 1789 года волна национальной идеи охватила всю Европу, а через некоторое время и весь мир. Безусловно, Османская империя, в которой жили разные национальности, такие как: турки, курды, арабы, армяне и разные балканские народы, не могла стать исключением. После поражения восстания Бедирханов против османской империи в 1847 году, вся семья Бедирхан была выслана в Египет (Каир). Микдад Бедирхан был одним из видных борцов из семьи Бедирхан и даже в Каире продолжал борьбу за национальные права курдов и так в Каире, 22 апреля 1898 года, вышел в свет первый номер газеты "Курдистан" под редакцией Микдада Бедирхана. Вот как сам Микдад Бедирхан пишет о причине начала выпуска газеты Курдистан.

"У всех проживающих в мире мусульман и в городах и деревнях есть школы и газеты. События, происходящие в мире, освещаются в этих газетах. К сожалению, курды не имеют собственных газет и не знают, что происходит в мире, что их соседи москоф (он имеет виду русских - раньше курды звали русских "москоф". Е.Э) делают и что будут делать. Поэтому, по воле бога, я и издал эту газету и если бог даст каждые 15 дней я буду выпускать новый номер. Газету я назвал "Курдистан". В газете я буду писать о благодарности, знании, буду показывать курдам, где можно учиться, где есть хорошие университеты и школы. Буду рассказывать, где идет какая война, что делают большие государства какие торговые отношения между ними" - (1й номер газета Курдистан.)

Микдад Бедирхан в первом номере также пишет о социальном и экономическом положении Курдистана.

Газета печаталась на курдском языке арабским шрифтом, но, начиная с четвертого номера, стала выпускаться сразу на двух языках - курдском и турецком. Вскоре из-за болезни Микдада Бедирхана ее возглавил его брат Абдурахман. В основном материалы газеты были направлены против политики Османской империи по отношению к курдскому народу. Обеспокоенный этим обстоятельством султан Абдул Хамид II предупредил братьев, что если те не вернутся в Стамбул, он потребует от египетских властей их выдачи и закрытия газеты. Издатели были вынуждены "пуститься в бега". Сначала они перебрались в Швейцарию, где выпустили 19 номеров газеты, затем снова в Каире напечатали номера с 20-го по 23-й, 24-ый номер вышел в Лондоне, с 25-го по 29-й - в английском городе Фолкстоне, а 30-й и 31-й номера - в Женеве...

В 1900 году, в то время как в Англии братья Бедирханы опубликовали 25-й номер газеты "Курдистан", в Каире их двоюродный брат Салих Бедирхан выпустил первый номер газеты "Омид" ("Надежда"). Это была первая курдская масонская газета. В верхнем углу ее первой страницы красовалась масонская эмблема. Второй номер газеты был выпущен на арабском языке, и только одна статья была на турецком. Следующие ее номера выходили на курдском и арабском языках.

В итоге младотурецкой революции 1908 года в Османской империи возникли условия, при которых курды впрямь могли свободно создавать свои организации, издавать газеты и журналы. Вот лишь несколько примеров. В 1909 году появились "Амид", "Амиди севда", "Пеиман", в 1913-"Рожи курд", "Екбун", "Хетави курд", в 1918 - "Жин", в 1919 - "Курдистан", "Жин", в 1923 году - "Ирфан", в 1926 - "Жианаве", в 1926-1928 годах - "Жиан", в 1930 году - "Риа тазе" (издается в Ереване до сегодняшнего дня), в 1939 - "Жин", в 1938-1939 годах - "Зубан".

В 1918 году, оккупировав Южный (Иракский) Курдистан, англичане начали выпускать в Багдаде на курдском языке общественно-политическую газету под названием Тегишту расти ("Правильное понимание"). Редактором газеты был известный английский разведчик Э.Б. Сон (1881-1923), в середине 1919 года назначенный представителем Великобритании в районе Сулеймани. Он хорошо владел курдским языком, был знаком с местной действительностью. Сон убедил свое начальство в необходимости издания газеты на курдском языке для привлечения курдов на свою сторону и распространения на них английского влияния. Для этой цели англичане выделили две типографии: одну для района Киркука, другую - для района Сулеймани. С 29 апреля 1920 года Сон начинает выпускать общественно-политическую газету "Пешкевтин" ("Прогресс") на курдском языке. Она становится официальным печатным органом,

представляющим интересы англичан в Южном Курдистане.

Со статьями в газете "Пешкевтин" выступали представители курдской интеллигенции, сотрудничавшие с британской администрацией. - Джамал Ирфан, Шех Нуришех Салих (1898-1958), Джелал Саиб (1887-1951) и многие другие.

Курдская патриотическая журналистика в Ираке началась со времени восстания шейха Махмуда Хефида (1885-1956) в Сулеймани. В результате восстания 1918-1919 годов англичане были вынуждены покинуть район Сулеймани, и курды захватили оставленные ими типографии. Как печатные органы правительства шейха Махмуда в этих типографиях стали издаваться две газеты: "Солнце Курдистана" и "Голос Курдистана". Ежедневная газета "Голос Курдистана" издавалась с 1922 года на арабском, турецком и

курдском языках. Ее главным редактором был Мустафа паша Ямулки, редактором отдела на курдском языке был Али Кемал, на персидском языке - Мехмед Нури, на турецком языке - Рафик Хилми (1898-1969).

Выпуск газеты "Голос Курдистана" прекратился после поражения шейха Махмуда. Англичане снова захватили район Сулеймани, и курдские патриоты были вынуждены продолжать борьбу в горах Курдистана. В 1923 году в горах в пещере под Сурдашем печаталась газета "Голос справедливости".

Курдский исследователь Кемал Фуад в журнале "Пиришинг" пишет, что "Голос справедливости" стала первой газетой, издаваемой вооруженным курдским движением. Несмотря на тяжелые условия, курдские интеллигенты использовали все возможности для налаживания издательского дела. Город Сулеймани в Южном Курдистане становится центром курдской журналистики. В 1924 году там издается общественно-политическая и литературная газета "Жизнь". Выпускается пять ее номеров, но в 1926 году она закрывается. Уже через неделю выпуск газеты возобновляется под другим названием.

В 1934 году главным редактором этой "обновленной" газеты становится известный курдский поэт и журналист Пиремерд. Она выпускается до 1938 года; всего было издано 553 номера. В 1939 году название газеты еще раз меняется. После смерти Пиремерда ее возглавляли такие курдские журналисты как Джелал Саиб, Нури Эмин Махмуд, Ахмед Зи-ринд, Абдула Горан и другие. Газета продолжала выходить до февраля 1963 года, когда к власти в Ираке пришла партия Баас.

С 1939 года в Багдаде издавался курдский научно-литературный журнал "Гелавез" под руководством известного курдского политического деятеля Ибрагима Ахмеда. В 1941 году его главным редактором становится Апладин Седжади. Последний номер этого журнала вышел в свет в 1949 году. Курдские и иностранные исследователи считают его одним из самых элитарных из числа изданий, выпускавшихся на курдском языке.

После распада Османской империи и создания Турецкой Республики под руководством Мустафы Кемала Ататюрка курдский вопрос встал с новой остротой. Надежды курдов на улучшение своего положения не оправдались. Мустафа Кемаль не сжал своего обещания решить эту проблему, более того - он поставил курдов в еще более жесткие условия, чем мри Османской империи.

После поражения восстания шейха Сайда в 1925 году и восстания араратских курдов в 1930 году курдские интеллигенты из организации Хойбун были вынуждены перебраться в Сирию, находившуюся в то время под мандатом Франции. Оставив вооруженную борьбу, они взяли в руки не менее важное оружие - ручку, и с 15 апреля 1932 года стали выпускать в Дамаске газету "Хавар". Ее главным редактором становится Мир Джеладет Бедирхан. В основном она выходила на курдском языке, но иногда некоторые статьи и репортажи публиковались на французском. Всего было выпущено 57 ее номеров.

Именно с выпуска газеты "Хавар" по инициативе Джеладета Бедирхана и берет свое начало курдский латинский алфавит. Еще раньше у известного журналиста Теуфика Вехби был другой проект курдского латинского алфавита. Во время встречи в Дамаске с Теуфиком Вехби Джеладет Бедирхан предложил ему объединить оба варианта латинско-

го алфавита, но тот не согласился. После этой встречи их контакты прерываются, и Джеладет Бедирхан выпускает газету "Хавар" на своем варианте латинского шрифта. С того момента и до сих пор многие курдские книги, газеты и журналы печатаются на этом алфавите (правда, с небольшими изменениями).

Исторически так сложилось, что курдская журналистика родилась и развивалась преимущественно в эмиграции. Так продолжается до сих пор. Причина этого - различные преследования и запреты, практикуемые в государствах, разделивших Курдистан. Многие курдские интеллигенты вынуждены покидать родину и продолжать борьбу за ее пределами. Пользуясь любой возможностью, они легально и нелегально выпускают газеты и журналы и на территории самого Курдистана. В Иракском и Сирийском Курдистане курдская печать находится полностью на нелегальном положении. В Иракском же Курдистане в настоящее время вся печать легальна. Но там не регулирован отношение медиа и власть. Есть несколько периодов которые проходит журналистика: 1. партийная журналистика 2. профессиональная журналистика 3. коммерческая журналистика. К сожалению, журналистика в Курдистане до сих пор партийная и уже на протяжении 110 лет не может перейти в стадию профессиональной. Причина длительного периода партийной журналистике это - особая ситуация Курдистана. Нельзя недооценить вклад партийной журналистики в развитие курдской журналистики вообще, но сегодня она тормозит это развитие. Отсутствие профессионализма в курдской журналистике часто становится причиной конфликта между журналистами и руководящими органами. Ни в одной стране журналистика не регулируется только юридическими законами, есть также неписанные законы. В развитых странах это система хорошо работает и у журналистов появляется автоконтр-роль.

В турецкой части Курдистана некоторые газеты и журналы публикуются нелегально, а некоторые свободно, но эта свобода очень относительна, так как все печатные курдские издания

подвергаются жесточайшей цензуре. Власти часто закрывают не устраивающие их газеты и журналы, создают условия, при которых они не могут издаваться по экономическим причинам, иногда даже арестовывают и убивают курдских журналистов и сотрудников издательств, часто угрожают читателям газет. По заявлению турецких и международных организаций по защите прав человека в последние годы от рук спецслужб в Турции погибли десятки курдских журналистов.

В Иране исламский фундаменталистский режим запрещает издание курдских газет и журналов. Даже за рубежом он охотится за курдскими национальными деятелями. Спецслужбами Ирана были убиты лучшие сыновья курдского народа - А. Касемлу, Шарифкин-ди и многие другие. Это было доказано германскими правоохранительными органами и объявлено в марте 1996 года. Сирийские власти, также как и иранские, всеми способами противодействуют изданию курдских газет и журналов. В настоящее время курды издают свои газеты и журналы на двух основных диалектах курдского языка - курманджи и сорани. Для печати используются три алфавита - арабский (сорани), латинский и кириллица (курманджи). В Иране и Ираке курдская литература выходит на арабском алфавите, в Турции и Сирии - на латинском. Курды СНГ, которые раньше писали русскими буквами, в последнее время постепенно переходят на латинский алфавит. Безусловно, такое различие - большая проблема для курдской журналистики. В последнее время идут дискуссии о переходе на единый алфавит, но результатов пока не видно.

К сожалению, это не единственный нерешенный вопрос. Большой проблемой является отсутствие профессионализма у многих курдских журналистов. Каждый публицист считает, что именно он - настоящий журналист. Если сравнить сегодняшние курдские газеты и журналы с такими изданиями 30-х годов, как "Хавар", то сравнение не в пользу нынешних: последним явно не хватает качества и элитарности, границы между жанрами размыты. Кроме этого большинство газет и журналов слишком политизированы. Почти не существует молодежных, женских, детских, научных изданий.

Существует языковая проблема, многие курдские журналисты считают, что если они говорят на родном языке, то имеют полное право создавать новые грамматические правила и придумывать новые слова, не задумываясь, что для этого существует целая наука - лингвистика. Отсутствие общих правил пунктуации также не идет на пользу делу.

Сегодня курдский народ нуждается в том, чтобы печатные издания развивались в двух параллельных направлениях: первое - создание массовой, народной печати, и второе - выпуск качественных элитарных изданий. Во всех странах мира существуют государственные механизмы, контролирующие общественную структуру, деятельность политических партий и т.д. У курдов вследствие отсутствия единого государства такие механизмы отсутствуют, поэтому выполнение "организаторских задач" на сегодняшний день может взять на себя только пресса. Но она не должна быть только партийной. Основная ее роль - информационно-аналитическая и общественно-воспитательная.

Согласно исследованию, проведенному курдским журналистом Махмудом Левенди и опубликованному в газете "Ар-мандж", за всю историю курдской печати вышло в свет 1026 различных изданий. Из них около 700 выпускалось политическими организациями; примерно 600 - выходило нелегально. Основная масса изданий публиковалась на соранском диалекте, остальные печатались на турецком, арабском, персидском языках, некоторые из них увидели свет на двух языках: курдском и турецком, курдском и арабском. Около 35 газет и журналов изданы на английском, немецком, французском, русском, шведском и греческом языках

Согласно Армянским Источникам, В Период Первой Мировой Войны Ими Были Уничтожены 800 Тысяч Курдов...

Турецкий историк открывает армянские преступления в российских архивах

Контекст:

Армяне пытаются возложить ответственность за «геноцид» не только на Турцию, но

и на Россию...

20 апреля в «Московском Доме Книги» прошла презентация книги турецкого историка и политолога Мехмета Перинчека (Mehmet Perincek) «Армянский вопрос в 120 документах из российских государственных архивов», выпущенная издательством «Маросейка».

Книга написана на основании российских архивов, и является весьма значимым изданием в спорах вокруг так называемого «армянского геноцида».

Эксклюзивное интервью Мехмета Перинчека перед презентацией книги агентству Новости-Азербайджан:

- На какие источники Вы опирались в своих исследованиях вопроса «армянского геноцида»?

- Для начала хочу сказать, что в действительности не я являюсь автором этой книги.

Страницы этой книги написаны годами ранее высокопоставленными политическими, административными и военными чинами царской и советской России, лидерами дашнакской партии и Советской Армении.

То есть, авторами этой книги до Мехмета Перинчека являются первый премьер-министр Армении и создатель дашнакской партии Качазунни, армянские государственные деятели Микоян, Мясникян, Борян, Каринян, генералы царской армии Юденич, Волховитинов, Одешелидзе; адвокаты и судьи царского военного суда; царские дипломаты, такие, как Гирс, советские лидеры Ленин, Сталин, Орджоникидзе, Киров, Фрунзе. Естественно, в этот список нужно добавить российских и армянских ученых того периода.

Мне же остались только более десяти лет работать и находить эти страницы на запыленных полках библиотек и архивов.

Документы, приведенные в книге, подняты из самых значимых архивов Российской Федерации, это Российский государственный военный исторический архив (РГВИА) и Государственный Архив Российской Федерации (ГАРФ), и в результате кропотливых работ эти документы увидели свет. Под каждым документом указана нумерация, под которым он оформлен в архивах, и источники. Отдельно в книге представлены фотографии оригиналов документов.

Нужно также подчеркнуть, что документы, представленные без комментариев, не являются исключительными примерами. У меня имеются несколько тысяч страниц документов, подтверждающие представленные в книге факты. Из них избраны примеры, воссоздающие армянский вопрос с разных сторон, и отображающие в голове у читателя каждый возникающий вопрос. То есть, они не отобраны пинцетом, а составляют общую атмосферу архивов.

Согласно документам, происходил не геноцид, а взаимная резня. Эту взаимную резню провоцировали империалистические силы и дашнаки. А Турция против этого приняла справедливую позицию защиты. Несмотря на то, что автором является турок, в книге не использован ни один турецкий источник. Нет ни одной страницы ни из Османских архивов, ни из архивов Турецкой Республики, в том числе не использованы книги, опубликованные в Турции.

- Почему российские источники являются более достоверными в исследовании армянского вопроса в ходе Первой мировой войны?

- В то время большая часть армян проживала на территории Османской и Российской империй. То есть, Царская Россия как сила, имеющая серьезную традицию государственности в регионе, с середины 19 века до свержения в середине 1917 г. детально записывала события до и после 1915 г.

С другой стороны, в период Первой мировой войны Россия, воюющая на Кавказском фронте, это государство, весьма осведомленное обо всех событиях, связанных с армянским вопросом.

Даже если отложить в сторону ожидания западных официальных лиц и миссионеров, посланных в регион, и происки империализма, Россия как государство, наблюдала события.

По этой причине в российских архивах находятся многие «совершенно секретные» рапорты и переписки, подписанные самими высокими чинами Царской России.

Особенно рапорты и внутренние переписки демонстрируют скрытую раздражительность государственных чиновников в искренних оценках, направленных на выявление действительности. Потому что они не являются продуктом пропаганды для общественности, а как уже говорилось выше, являются документами с грифом «совершенно секретно».

С другой стороны, очень важные многочисленные документы в архивах Армении закрыты для исследователей. Но можно получить доступ к этим документам через Российский Государственный Архив. Потому что и в царский период, и в годы советской власти Армения являлась частью этих государств, и значительная часть армянских архивов находится в российских исторических хранилищах.

- Какая роль мировыми силами была отведена армянскому населению на Переднем Востоке в исследуемый период?

-Россия и Европа, конкурирующие в вопросе раздела Востока, состязались также в вопросе использования армян. Но в начале 20 столетия контроль в основном перешел в руки англичан. Рапорты, написанные в те годы российскими официальными лицами, особенно указывают на провоцирование англичанами армян.

По утверждению официальных лиц, с одной стороны преследовалась цель осложнения отношений между Турцией и Россией, с другой стороны поддерживали центробежные силы внутри османской Империи. Таким образом, преследовалась цель раздела земель Османской Империи. В период первой мировой войны армянам, подданным Османской Империи, странами, воюющими с Турцией, предоставлялась следующая миссия: армяне, поднимая восстание в тылу фронта, должны были ослабить турецкую армию.

Эта была первая их задача. Второй задачей являлся прорыв защитной полосы

турецкой армии отрядами армянских добровольцев и облегчение оккупации вражескими армиями. Отдельно на эту тему есть неисчислимое количество рапортов, написанных официальными российскими лицами. В книге нашло свое отражение множество таких примеров.

Отдельно в выполнении этой задачи активную роль играли турецкие армяне.

Вопрос не стоит в деятельности отдельных дашнакских террористов.

К сожалению, в создании добровольческих объединений и восстаниях участвовали широкие массы турецких армян. Архивы полны документами, свидетельствующими о прошениях турецких армян к представителям зарубежных стран с просьбой о служении в отрядах добровольцев вражеских государств, против Турции. В архивах имеются страницы подобных поименных прошений тысяч турецких армян - от ученых, докторов, студентов до простых крестьян.

Эти документы свидетельствуют, что опасность не ограничивалась только лидерами сепаратистских формирований, и важны с точки зрения демонстрации причины, вынуждающих турецкие власти ограждать армянское население.

Например, армянский государственный деятель Борян комментируя восстание армян в провинции Ван в Турции, отмечает, что в случае восстания против государства группы из 11 человек в тылу военных действий, власти и государственные деятели для защиты государственности должны предпринимать ответственные упреждающие шаги.

Борян замечает, что в таких случаях возникает важный долг поиска путей подавления восстания и защиты собственного государства. Согласно Боряну, в этом случае поговорка «цель оправдывает средства» входит в обиход.

Следом Борян использует следующее мнение: «Восстание армян - это их историческое и законное право. Если государство жестко подавляет восстание, то и это его историческое и законное право».

Заместитель министра земель меньшевицкой Грузии Кариби сказал, что любое цивилизованное государство в Европе, столкнувшись с ситуацией, в которой оказалась Турция, предприняло бы такие же действия.

- В ходе Первой мировой войны Великобританией было предложено создание Курдистана и Армении в этой географии. Как появилось Армянское государство в регионе?

- В этом вопросе важной точкой является следующее: на территории Османской империи, которая входила в проект «Великая Армения», мусульманское население превышало армянское население в пять раз. Это говорю не я, а царские и советские источники, на которые я опираюсь. То есть, между государствами Ближнего Востока и Балкан, объявившими свою независимость после откола от Османской Империи, и проектом «Великая Армения», есть очень серьезная разница.

Документы и источники, на которые даны ссылки в книге, доказывают, что этот проект не имел под собой никаких справедливых оснований и был реализован только с поддержки империалистических сил, превращая регион в кровавую бойню.

Действительно, этот проект превратил регион в плацдарм многих серьезных процессов, спровоцированных империалистическими государствами.

Посмотрите, как интересно, даже сепаратистские курдские племена, борющиеся

против турецкого правительства, и даже во имя этого сотрудничающие с Россией, стали жертвами политики геноцида дашнакских бандформирований. Генералы царской России сожалеют, что по вине лицемерных дашнаков натравливают курдов против турков. **Опять же в книге вы можете узнать, что согласно дашнакским источникам, в период Первой мировой войны ими были уничтожены 800 тысяч курдов.**

- Какую роль это государство должно было сыграть в региональной политике?

-Такие лидеры советской власти, как Ленин и Сталин, армянские большевистские теоретики имеют множество утверждений об армянском вопросе.

Согласно этим утверждениям, а также в переписи и рапортах, армянский вопрос используется империалистическими государствами как инструмент для расчленения Турции. Советские лидеры утверждали, что дашнакская Армения является стеной английской политики между Турцией и Советской Россией, и после Первой мировой войны армяне являлись исполнителями империалистов в регионе. Дашнакская Армения исполняла роль плацдарма для реализации планов Запада на Востоке. Советские документы также свидетельствуют об этнической чистке, совершенной дашнаками в пределах нынешней Армении. Во имя построения «чистого» национального государства значительная часть мусульманского населения была ликвидирована дашнакскими властями.

Отдельно в так называемой Киликии - в регионах Адана и Мараш, под покровительством французов систематически уничтожалось мусульманское население.

Армянское население также получило свою долю от жестокости дашнакской диктатуры, что отражается в советских документах.

Как открыто свидетельствуют советские архивы, в результате военного сотрудничества Турецкой Армии и Красной Армии была свергнута дашнакская власть в Армении и провозглашена советская власть.

Поход Турецкой Армии в Армению, то, что сегодня называется «геноцидом», поддерживался самыми высокими чинами Советского правительства и расценивался как прогрессивное действие. Эти действия Турции рассматривались в рамках защиты отечества.

Сегодня нападки шовинистически настроенных армянских националистов против советских лидеров точно так же, как против Талат паши и Анвар паши, происходят по этой причине. Российское армянское общество в книге «Защитники и виновники армянского геноцида» использовало документы в этом направлении, и расценило Ленина и Сталина в совершении так называемого «армянского геноцида».

Армянская диаспора, политические и научные круги накладывают равностепенную ответственность за «армянский геноцид» на Турцию и Россию, проводят мероприятия с обсуждением темы в этих рамках, издают публикации.

Здесь нужно отметить, что некоторые армянские круги хотят осудить Россию, объявившую себя наследницей СССР, за участие в «геноциде армян».

- Как зарождался армянский национализм и какова его специфика?

- Новости-Азербайджан, Гюльнара Инандж.

продолжение следует

Курдские Генералы России: Али-Ашраф-Ага Шамшадинов

В ходе русско-персидских (1804 – 1813 и 1826 – 1828 гг.) и русско-турецких (1806 – 1812 и 1828 – 1829 гг.) войн в XIX веке и после заключения Гюлистанского (1813г.) и Туркманчайского (1828г.) мирных договоров южные границы Российской империи далеко протянулись на юг до Курдистана.

Русский историк Н.А. Хальфин писал: «С окончанием русско-иранской войны (1804 – 1813 гг.) и переходом к Российской империи (в составе прочих земель) Карабахского ханства, среди народов империи появились и курды, населявшие это ханство»[1]. Ослабление Османской империи и шахского Ирана спровоцировало расширение курдского национального движения. Особенно мощным были восстания курдов Северного Курдистана под руководством Бадр-хана (1843 – 1846 гг.) и его племянника Езданшера (1853 – 1855 гг.). И естественно, курдам, для освобождения от иранского и турецкого ига нужен был союзник, которого они нашли и в лице давнего врага Османской империи и шахского Ирана – России.

Курды представляли собой достаточно самостоятельный военно-политический фактор. В зоне действия Кавказского экспедиционного корпуса российских войск проживало значительное количество курдов. Каждое курдское племя, конфедерация, по сути, были самостоятельной военно-хозяйственной единицей, способной в случае необходимости выставить десятки тысяч вооруженных и достаточно хорошо владеющих искусством боя опытных воинов. Генерал Паскевич, командующий отдельным Кавказским корпусом в своем рапорте к графу Нессельроде от 3 июня 1829 года писал, что «Турция в своих владениях заключает верхний[2] и нижний[3] Курдистан, равно как и западный[4]. Но власть султана в сих странах совершенно ничтожная... Западный Курдистан управляется независимыми беками, а верхний Курдистан, до последней персидской войны с Россией был под совершенным влиянием Эриванского сардара.

Обладание нами Баязетом представляет следующие выгоды:

а) как стратегическая точка, крепость сия довершает прикрытие Армянской области. ... ибо далее к югу Курдистанские горы, населенные племенами воинственными, делают все пути непроходимыми по самому местоположению ... Прикрытием нами Баязета утвердит влияние наше над верхним Курдистаном...[5]. По признанию графа И.Ф.Паскевича, курды имели «многочисленную вспомогательную конницу, почитаемую лучшею в Азии»[6]. А в рапорте от 11 января 1829 г. на имя граф И. Ф. Паскевича доносилось: «...для обеспечения успеха предположенных на будущую кампанию действий нужно иметь на нашей стороне куртинцев, иначе во все время многочисленных толпы сей отважной конницы будут у нас в тылу и на фланге и совершенно опустошат земли театра войны, на средства коих мы преимущественно должны рассчитывать...»[7]. Граф Паскевич напрямую связывал успех военной кампании с лояльностью курдов по отношению к России. Поощрение антииранских и антитурецких выступлений курдов полностью отвечало интересам России, и неудивительно, что в 1829 г. по инициативе генерала И.Ф. Паскевича было получено разрешение царя на «учреждение десяти тысячного отряда конных куртинцев»[8]. А в 1855 г. на российской стороне уже воевали 2 курдских кавалерийских полков и несколько пехотных

отрядов. В целях дальнейшего упорядочения отношений между Россией и с находящимся в ее пределах курдским населением и возникло предложение о создании своего рода «местного самоуправления» для курдов, даже было разработано специальное положение типа местного курдского самоуправления — «Правила для управления куртинскими племенами»[9].

Российские военно-дипломатические круги более тесно стали развивать отношения с влиятельными аристократическими фамилиями Курдистана, среди которых были и род Шамшадиновых,

управляющих мощной племенной конфедерацией зиян, расселенным по обе стороны российско-турецкой границы. Во главе рода стоял Али Ашраф-Ага Шамшадинов, фактический и официальный предводитель российских курдов, имевший значительные связи с зарубежными курдами.

Официально Али Ашраф Ага[10] (родился 20.03.1851 г.) вступил в службу с 10 мая 1877 г. Участвовал в русско-турецкой войне 1877-1878 гг. За отличие в боях был произведен в прапорщики (пр. 1877; ст. 19.05.1877; за отличие), корнет гвардии (ст. 17.10.1877). Дальнейшем за заслуги перед Россией ему присвоено очередные воинские звания: поручик гвардии (ст. 28.03.1882). Штабс-ротмистр гвардии, (9.04.1889); подъесаул (ст. 09.04.1889); есаул (ст. 05.04.1898); полковник (ст. 06.12.1903; затем ст. 6.12.1907). Генерал-майор (ст. 6.12.1914). Состоял сверх штата при войсках Кавказского военного округа (7.02.1886-после 1.03.1914), в резерве чинов при штабе Кавказского военного округа (2.01.1915-после 10.07.1916). На 10.07.1916 в том же чине и должности.

Награды:

1. ордена Св. Станислава 3-й ст. (1883);
2. Св. Анны 3-й ст. (1896);
3. Св. Станислава 2-й ст. (1901);
4. Св. Анны 2-й ст. (1907);
5. Св. Владимира 3-й ст. (1912).

На горизонте маячила очередная раунд российско-турецких войн и России нужно было любой ценой добиваться расположения курдов. Все известные дипломаты того периода, близко знакомые с военно-политическим потенциалом курдского народа, их откровенной симпатией к России и откровенной враждой к Персии и Турции, пытались убедить царское правительство в смене политического курса по отношению к курдам, которые были разочарованы не желанием России поддержать курдское

движение по национальному освобождению.

Российский управляющий вице-консульством в Урмии С.П. Голубинов пытался убедить правительственные круги: «...В наших интересах хотя бы морально поддержать курдов в их недружелюбии к туркам. В противном случае, полное подчинение курдов туркам губительно отразится на нашем престиже не только на Среднем Востоке (в Турции и Персии), но и на Кавказе... Наше равнодушное отношение к курдскому вопросу явилось бы той искрой, от которой может вспыхнуть пожар. В заре-

многом зависели взаимоотношения с их зарубежными сородичами. Они советовали подумать об улучшении материального положения и культурного уровня курдов Закавказья как неременном условии борьбы с панисламистской пропагандой и привлечения на сторону России курдских племен Турции»[14].

В связи с этим в феврале 1910 г. Воронцов-Дашков обратился к Извольскому со специальным письмом, в котором рекомендовал добиваться расположения рода Шамшадиновых во главе с гвардии полковником Али Ашраф-Агой Шамшадинов. В письме он рекомендовал произвести Али Ашраф-Ага в генералы, увеличить его пенсию на 1 тыс. руб., дать пенсии и субсидии другим представителям рода. Наместник особое внимание обращал на необходимость возратить курдской верхушке отобранные у нее раньше пастбища. «Чтобы восстановить и укрепить симпатии курдов к русской власти, - писал он, - самое верное средство было бы привязать их к земле. Для этого некоторые казенно-оборочные статьи следовало бы сдать им без торгов, за незначительную плату в долгосрочную аренду, которая бы носила наследственный характер». Эти меры, считал Воронцов-Дашков, удовлетворили бы Шамшадиновых и другие знатные семейства. Кроме того, по мнению наместника, необходимо было наделить землей и менее знатные курдские роды, а также (на этом настаивал эриванский губернатор) обратить особое внимание на езидов, издавна относившихся с симпатией к России»[15].

В высших правительственных кругах Петербурга по-прежнему мало интересовались курдами[16] и подобным предложениям относились без особого энтузиазма, закрепляемое занятой позицией отдельных дипломатов. К примеру, сотрудник посольства в Константинополе Ширков предупреждал об опасности для России перемещения некоторых племен турецких курдов в сторону Ирана и русской границы и стремления к созданию у самого Кавказа автономного Курдистана. К обращениям курдов о покровительстве, писал он, следует относиться «с величайшей осторожностью», ибо «курдские племена - оружие и средство обоюдострое...»[17].

Но, с началом Первой Мировой войны вспомнили об этих рекомендациях и 6 декабря 1914 г. Али-Ашраф-Ага Шамшадинов был произведен в генералы — ему присвоено звание ст. Генерал-майор, увеличили пенсию на 1 тысяча рублей (Шамшадинов получал в год от правительства пенсию в 2 тыс./руб. и владел 60 десятинами земли). Также назначили пособий тем из представителей рода, которые их не получали.

Из-за подозрительного отношения России к курдам и курдскому движению, и из за того, что в Петербурге и Тифлисе продолжали недооценивать значение курдской проблемы для интересов России, в 1918-1920 г.г. огромная масса курдов, в том числе и род Шамшадиновых (Али Ашраф-беки его родственники), вынуждены были покинуть российские пределы и перейти на территории Персии и Турции.

Лятиф Маммад И.С. Kurdist.ru

необходимость обратить особое внимание на российских курдов, отчего во

ДИПЛОМАТ

№ 15 (527) 17-23 апрел 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

В Курдистане вспоминают жертв бомбардировки Каладзе

Курдский лидер бомбардировки города Масуд Барзани, президе Каладзе и Сулейман-

дент правящей "Демократической партии Курдистана" (ДПК), 24 апреля в своем заявлении, посвященном памяти жертв бомбардировки города Каладзе и Университета Сулеймани, совершенных режимом Саддама Хусейна, заявил, что сломить волю курдов невозможно.

"В 49-ю годовщину

выступил премьер-министр Курдистана Масрур Барзани: "Сегодня мы вспоминаем мучеников курдского народа, в том числе тех, кто погиб в результате катастрофической бомбардировки Каладзе в 1974 году и стрельбы, имевшей место во время восстания 1982 года. Вы навсегда останетесь в нашей памяти".

Режим Саддама Хусейна и его партии "Баас" провел многочисленные кампании этнических чисток и уничтожения курдской нации. Во время своей борьбы за свободу и право на реализацию своих культурных и политических прав курды претерпели огромные страдания и лишения, признанные геноцидом. kurdistan.ru

Также с заявлением

ского университета руками тоталитарного режима [партии] Баас я хотел бы отдать дань уважения душам погибших", — написал Барзани на своей официальной странице в Твиттере. "Воля народа Курдистана оказалась тогда и продолжает оставаться сильнее жестокости и несправедливости".

Также с заявлением

Глава КРГ принял делегацию ВОЗ

17 апреля премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани принял делегацию Всемир-

ной организации здравоохранения (ВОЗ) во главе с начальником ее отделения в Ираке Ахмедом Зуйтенем, чтобы обсудить пути укрепления двустороннего сотрудничества.

Как сообщил курдский премьер-министр в Facebook, "мы обсудили работу и проекты Всемирной организации здравоохранения в Курдистане и Ираке и подчеркнули важность развития сотрудничества между Министерством здравоохранения КРГ [Регионального правительства Курдистана] и Всемирной организацией здравоохранения".

КРГ сотрудничает с ВОЗ для улучшения медицинских услуг и сдерживания вспышек и новых заболеваний, включая недавнюю пандемию "COVID-19". kurdistan.ru

США ввели санкции против компаний, якобы помогающих Ирану закупать электронику для БПЛА

Власти США ввели санкции в отношении шести юридических и одного физического лица, оказывающих, по утверждению Вашингтона, поддержку Ирану в закупках электроники, в том числе для производства беспилотных летательных аппаратов (БПЛА) и вооружений. Об этом говорится в заявлении Минфина США, опубликованном в среду.

"Сегодня Управление по контролю за иностранными активами Министерства финансов США ввело рестрикции в отношении шести

структур и одного лица, входящих в сеть, кото-

рая оказывала содействие Ирану в приобретении электронных компонентов для его оказывающих дестабилизи-

рующее влияние военных программ, включая

те, которые применяются при производстве БПЛА", - отмечается в документе. По версии заместите-

По версии заместите-

ля министра финансов США Брайена Нельсона, курирующего противодействие терроризму и финансовую разведку, указанные компании входили в сеть, с помощью которой "закупали товары и технологии для властей Ирана и его военно-промышленного комплекса и программы по выпуску БПЛА". Нельсон заверил, что его ведомство "продолжит контролировать соблюдение санкций", призванных помешать Ирану закупать компоненты для производства вооружений.

В марте власти США

также ввели санкции в отношении целого ряда юридических и одного физического лица, связанных, по утверждению Вашингтона, с поддержкой Ирана в сферах производства и закупок БПЛА. Речь шла, в частности, о фирмах, базирующихся в Китае и Турции.

Внесение в санкционный перечень означает заморозку активов в США и запрет для американских граждан или компаний на ведение бизнеса с его фигурантами, которым также запрещен въезд в страну. kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:
TAHİR SİLƏMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18
+994 55 202-73-53

Xüsusi müxbir:
Tariyel Cəlil
Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın
mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə
S. Mehmandarov ev 25,
mənzil 17
Navnisan: Bakû Az1040, soqaq
S. Məhmandarov xani 25, mal-17
Адрес: Баку Az1040, улица
С. Мехмандаров дом 25, кв. -17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar
mərkəzində yığılıb səhifələnilib və
"Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru
Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filiali
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500